

Förvaltningshögskolans rapporter
nummer 141

Kunskapsstaden Göteborg – varför och för vem?

Tre organisationers syn på kunskap och Göteborg som kunskapsstad 2000–2016

Malin Isaksson

Kunskapsstaden Göteborg – varför och för vem? Tre organisationers syn på kunskap och Göteborg som kunskapsstad 2000–2016

Malin Isaksson

Första upplagan

Första tryckningen

©2017

Tryckning

ISSN

Författaren

Kompendiet

1401-7199

FÖRORD

Många är de städer i Sverige och världen som presenterar och marknadsför sig själva som kunskapsstäder eller kunskapsstäder i vardande. Samtidigt är föreställningarna om vad en kunskapsstad är, kan eller borde vara inte entydig. Olika aktörsgrupper har ofta skilda förväntningar på vad en kunskapsstad kan åstadkomma och vad ordet kunskap egentligen innebär. I städer som vill utvecklas till kunskapsstäder eller definierar sig själva som kunskapsstäder uppstår ofta konflikter mellan skilda synsätt och aktörsgrupper, visar tidigare forskning.

Malin Isaksson har i uppsatsen "Kunskapsstaden – varför och för vem?" undersökt hur Göteborg som kunskapsstad uppfattas av tre centrala aktörsgrupper; Göteborgs stad, Göteborgs universitet och Västsvenska handelskammaren. Utifrån studiens empiriska resultat drar hon slutsatsen att i Göteborg lyser den konflikt mellan egalitära och elitistiska kunskapssyner som identifierats i tidigare forskning om kunskapsstäder med sin frånvaro. Isakssons huvudslutsats är att Göteborgs fokus på gemensamma visioner och samverkan, uttryckt bland annat via den så kallade "Göteborgsandan", fyller funktionen att dölja eventuella och latenta intressekonflikter samtidigt som samverkan och visioner underlättar för olika organisationer att mötas i stadens governanceprocesser. Isakssons studie ger ett tydligt och viktigt kunskapsbidrag till forskningsområdet om kunskapsstäder.

Vicki Johansson

Professor, Förvaltningshögskolan,
Göteborgs universitet

INNEHÅLL

1. INLEDNING	1
1.1 Vad är en kunskapsstad?	1
1.2 Uppsatsens fokusområde.....	4
1.3 Syfte och frågeställningar.....	7
1.4 Disposition	8
2. FORSKNINGSÖVERSIKT	9
2.1 Kunskapsstaden som studieobjekt	9
2.2 Stadens intressekonflikter	12
2.3 Bilder av Göteborg	17
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	19
3.1 Cultural Political Economy som angrepps-sätt	19
3.2 Kunskapsstaden som ekonomisk imaginär	22
3.3 Moment och selektivitet	25
3.4 Analysschema	27
4. METOD	29
4.1 Studiens design.....	29
4.2 Materialval	31
4.3 Tillvägagångssätt	33
4.4 Reflektioner kring undersökningens validitet.....	33
5. RESULTATREDOVISNING	35
5.1 Göteborgs stad	35
5.2 Göteborgs universitet	59
5.3 Västsvenska Handelskammaren.....	75
6. SLUTDISKUSSION	90
KÄLL- OCH LITTERATUR-FÖRTECKNING	97
BILAGA 1. INTERVJUGUIDE	105

1. INLEDNING

Tillåtande, risktagande, inåt- och utåtblickande, överraskande, grön, entreprenöriell, innovativ, spets i utbildning, forskning och tillämpning. Dessa yviga och bitvis motsägelsefulla ord sammanfattar vad som enligt oss karakteriserar den stad som utmärker sig som en internationellt konkurrenskraftig och attraktiv kunskapsstad!
- Göteborg & Co¹

1.1 Vad är en kunskapsstad?

Målet att vara en kunskapsstad är inte ovanligt i dagens Sverige. En enkel internetsökning visar att så väl Göteborg som bland andra Stockholm, Malmö, Lund, Norrköping, Halmstad och Umeå kallar sig eller strävar efter att vara kunskapsstäder. Kunskapsstaden verkar vid första anblicken kunna vara både beskrivning av det nuvarande och en vision av framtiden, både ett uttryck för vikten av bred, tillgänglig kunskap och vikten av spetskompetens², ett projekt för både den offentliga och den privata sektorn. Dessutom finns inom samtalet ett antal närliggande och/eller överlappande begrepp som *kunskapsbaserad ekonomi* (KBE), *kunskapsbaserad utveckling* (KBD), *kunskapsamhälle*, *informationssamhälle*, *nätverkssamhälle*, *kunskapskluster*, *intelligenta städer*, *emerging-technology city*, *learning region*, *smart community* m.fl.³

Kunskapsstaden som begrepp fångar in så väl sociala, ekonomiska och kulturella aspekter, skriver Ergazakis, Metaxiotis och Psarras.⁴ Deras välciterade definition av en kunskapsstad lyder:

¹ Göteborg & Co, 2012.

² Göteborgs stad, 2016.

³ González, Alvarado och Martínez, 2004.

⁴ Ergazakis, Metaxiotis och Psarras, 2006:4.

En kunskapsstad är en stad som satsar på kunskapsbaserad utveckling genom kontinuerligt skapande, delande, utvärderande, förnyelse och uppdatering av kunskap. Detta kan åstadkommas genom interaktion mellan stadens invånare, och mellan dem och andra städernas invånare. Invånarnas delande-kultur kring kunskap så väl som stadens design, IT-nätverk och infrastruktur stödjer denna interaktion.⁵ (min översättning)

Några av kunskapsstadens fördelar är enligt samma författare mer involverade och toleranta invånare, en mer hållbar ekonomi, ett innovativt klimat och bättre utbud av utbildning.⁶ Här ligger alltså tyngdpunkten på en tillgänglig kunskap som utgår ifrån och berikar stadens befolkning, snarare än kunskapens konkurrensvärde. En annan definition med fokus på värdeskapandet i kunskapsstäder kan hittas hos World Capital Institute, som skriver att en kunskapsstad strävar efter "[...]the creation of value in all its areas and develops high standards of life, cultural support and economic development, among other aspects".⁷

I definitioner av kunskapsstaden kan genererandet av kunskap framstå som centrerat kring befolkningens utveckling och levnadsstandard. Men som Castro Laszlo och Laszlo påpekar kan strävandet efter att vara en kunskapsstad också vara en framgångsrik ekonomisk strategi. Olika definitioner existerar sida vid sida, ofta i en synbar kompromiss. Flera av kunskapens appliceringsområden, till exempel marknadsföring, produktinnovation och finansiellt inriktad utvärdering, är tätt förbundna med målet ekonomisk vinst. Målet om mänsklig utveckling riskerar dock att hamna i skymundan när det andra målet, ekonomisk vinst, får definiera samhällets och politikens strukturer. Paradoxen med en vinstdriven kunskapsekonomi är att den i längden kommer att effektiviseras till att behöva en mindre arbetskraft, samtidigt som en allt större del av arbetskraften kommer att ha anpassat sig till arbetsmarknadens nya villkor.⁸ Ett ekonomiskt mål som effektivisering genom innovation riskerar alltså att stå i konflikt

⁵ Ergazakis, Metaxiotis och Psarras, 2004.

⁶ Ergazakis, Metaxiotis och Psarras, 2006:5.

⁷ World Capital Institute, 2010.

⁸ Castro Laszlo och Laszlo, 2007:496.

med en strävan efter lägre arbetslöshet.

I rapporten "Towards Knowledge Societies" påpekar UNESCO att risken finns att kunskap blir en resurs som tillfaller samhällets elit, och att ägandet av kunskap kan leda till ojämlika relationer. Idén om kunskapssamhällen som alstrande av en upplyst, delaktig befolkning inte kan tas för givet.⁹ Med ett parallellt tankespår beskriver Mikael Stigendal i rapporten "Malmö - de två kunskapsstäderna" hur Malmö som kunskapsstad präglas av två motsatta sätt att se på kunskap. Det ena sättet grundas på synen på kunskap som kvantitativ, med tillväxtfrämjande och innovation som största mål, och det andra på synen som kunskap som kvalitativ, en potentiell social utjämnare.¹⁰ Stigendal menar att båda kunskapssyner existerar parallellt, men att det är "kvantitetskunskapsstaden" som har blivit dominerande i Malmö. Samma sorts målkonflikt tas upp av Göteborgs stadsledningskontor i planeringsunderlaget "Bredd & spets - vägen till kunskapsstaden Göteborg".¹¹ Här problematiserar man att en utveckling med fokus på den "högpresterande" delen av begreppen kunskapsstad, till exempel högteknologiska innovationer och spetsforskning, främst kommer högutbildade göteborgare till godo. För att vara en socialt hållbar kunskapsstad menar Stadsledningskontoret att Göteborg samtidigt behöver satsa bredare på grundläggande utbildning, och att de eventuella intressekonflikterna mellan bredd och spets behöver tas på allvar.¹² Kunskap, innovation och utbildning som tillgängligt för alla och en del av det allmänna goda kräver samtidigt utjämnande insatser för att inte leda till en ännu större koncentration av makt i städers mest kapitalstarka områden.

Det går alltså att konstatera att det finns en intressekonflikt i utvecklingen av kunskapsstäder, en potentiell obalans som har sin grund i sättet att se på kunskap. Kunskap ses som så väl *egalitärt* (ett verktyg för en socialt utjämnande politik), som *elitistiskt* (en resurs tillgänglig för färre). Kunskapsstaden kan beskrivas både som ett *kun-*

⁹ UNESCO, 2005:17.

¹⁰ Stigendal, 2012:7.

¹¹ Göteborgs stad, 2016.

¹² Ibid, 8.

skapssamhälle med den egalitära, kvalitativa kunskapen i fokus, och som en *kunskapsekonomi* där en elitistisk, kvantitativ form av kunskap är det huvudsakliga målet. Som citatet från Göteborg & Co slår fast, bilden av vilken sorts kunskap en kunskapsstad innehåller är bitvis motsägelsefull. Så på vilket sätt är Göteborg en kunskapsstad egentligen?

1.2 Uppsatsens fokusområde

Varför Göteborg? Spänningen mellan olika bilder och framställningar av Göteborg avslöjar att det finns en mängd intressenter som vill lyfta fram det de själva ser som centralt för stadens profil. Göteborg är en av Europas mest segregerade städer, men har samtidigt en politiskt styrd ambition att vara en kunskapsstad.¹³ Bland annat startades forskningsprojektet Mistra Urban Futures som en plats för "kollaborativ och transdisciplinär kunskapsproduktion" där olika intressenter kan mötas.¹⁴ Malbert, Polk och Egnell menar att den så kallade "Göteborgsandan" har gynnat samarbeten mellan olika intressenter i staden, men att ekonomisk tillväxt är den agenda som fått störst genomslag trots ett antal framgångsrika projekt kring hållbar utveckling. Denna agenda är en drivande kraft bakom alstrandet av vissa former av kunskap, till exempel den typ av samarbeten mellan forskning och näringsliv som kan locka till sig investeringar och högutbildad arbetskraftsinvandring.¹⁵ Som en rapport från Mistra påpekar har Sveriges största städer klarat sig bra i den internationella konkurrensen mellan kunskapsstäder, men samtidigt bidrar det ökade välbefindandet till en ekologiskt och socialt ohållbar utveckling.¹⁶ Å ena sidan finns alltså en potential att låta kunskapsalstrande leda vägen mot en positiv utveckling i Göteborg. Å andra sidan är "kunskapsstad" ett brett begrepp där olika aktörers och intressenters

¹³ Se t.ex. Malbert, Polk, och Egnell, 2015.

¹⁴ Mistra Urban Futures, 2016.

¹⁵ Malbert, Polk och Egnell.

¹⁶ Tahvilzadeh, Montin, Cullberg, och Stark, 2014.

handlingar formar innehållet. Göteborg är intressant att studera i egenskap av gammal arbetarstad där ett planeringstänkande influerat av sociala hållbarhetsfrågor möter den nya kunskapsbaserade ekonomin.¹⁷ Samtidigt finns närvaron av så väl multinationella företag som de internationellt erkända Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet, och den politiska agendan att marknadsföra staden som en evenemangs- och turiststad.¹⁸ Göteborgs kommunfullmäktige är alltså inte ensamma om att utforma stadens politik, även regional, statlig, europeisk och global ekonomisk politik har betydelse. Dessutom deltar näringslivet, akademien och medborgarna i den helhet av ord och handlingar som tillsammans bygger upp kunskapsstadens beståndsdelar.

Hur är det då möjligt att studera Göteborg som kunskapsstad? Uppsatsens utgångspunkt är att det existerar en intressekonflikt mellan kunskapsrådets egalitära och kunskapsekonomins elitistiska syn på kunskap. Då konflikten i sig redan konstaterats i litteraturen, inriktas denna rapport på hur konflikten kommit till uttryck i Göteborg hittills under 2000-talet, och huruvida tre olika organisationer, Göteborg stad, Göteborgs universitet och Västsvenska Handelskammaren, har närmat sig eller divergerat från en gemensam kunskapsyn. Syftet med en tidsram på 16 år är att kunna fånga dynamiken i kunskapsstads-begreppet, hur formbart det har varit och hur innehållet eventuellt har skiftat. Att enbart studera Göteborgs stad räcker alltså inte. Genom att välja ut tre organisationer som alla verkar för kunskapsutveckling, men från tre olika vinklar, fångar uppsatsen in den politiska verklighet vi befinner oss i: den offentliga förvaltningen handlar inte längre bara om det offentliga och om förvaltningen. Göteborgs stads budget anger den politiska riktning staden ska ta, och målar upp en vision om en internationellt ledande

¹⁷ Se t.ex. Franzén, Hertting, och Thörn, 2016.

¹⁸ Se t.ex. Falkemark, 2010 och Widigsson, 2010.

kunskapsstad.¹⁹ Arbetet med detta pågår inom flera områden och förvaltningar, vilket gör det relevant att studera staden som organisation snarare än en enstaka förvaltning. Därför har jag fokuserat både på stadens arbete med övergripande stadsutveckling och på utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. Göteborgs universitet, en statlig myndighet, är en av två högskolor i staden och involverad i ett antal samarbetsprojekt kring kunskapsbyggande. Även universitetet har en uttalad ambition att verka för Göteborg som kunskapsstad, och har valts ut som en organisation jag studerar p.g.a. sin storlek och bredd av utbildningar, samt sin involvering i samverkansprojekt som syftar till att stärka Göteborg som kunskapsstad. Slutligen är Västsvenska Handelskammaren en organisation som representerar näringslivets intressen, bland annat genom politisk påverkan och utgivning av rapporter. Handelskammaren är en förening där allt från småföretagare till multinationella företag är medlemmar. Att studera denna organisation breddar bilden av skapandet av en kunskapsstad, och synliggör att det inte går att ignorera den tyngd privata aktörer har i skapandet av arbetstillfällen, tillförande av forskningsmedel och andra resurser, stadens image, osv.

Kunskap och kunskapsstaden som begrepp har, som det första delkapitlet visat, flera möjliga definitioner. Men vem bestämmer vilken definition som ska gälla? För att studera hur synen på kunskap och kunskapsstaden Göteborg sett ut, och eventuellt förändrats, under 2000-talet, analyseras i uppsatsen hur de tre organisationerna har förhållit sig i frågan både genom sitt sätt att tala om kunskapsstaden, och det konkreta arbete de utfört i dess namn. Uppsatsen kan därmed definieras som en fallstudie av Göteborg som kunskapsstad, vilken jämför exempel på hur organisationer från tre olika sektorer har hanterat kunskapsstaden som idé och praktik under 2000-talet.

¹⁹ Göteborgs stad, 2015.

1.3 Syfte och frågeställningar

I centrum för uppsatsen står således konflikten mellan två olika sorters kunskapssyn, och hur förhandlingen kring dessa inom förvaltning, akademi och näringsliv har skapat förståelsen av vad kunskapsstaden Göteborg är och bör vara. En utgångspunkt för studien är förståelse av kunskapsstaden som existerande både fysiskt och på pappret. Både aktörernas sätt att definiera kunskapsstaden, och deras konkreta handlingar för att skapa den kunskapsstad de strävar mot, kommer att belysas. Genom att lägga fokus både på hur Göteborg som kunskapsstad skildras i text, och vilka konkreta åtgärder och projekt som utförs i kunskapsstadens namn, syftar uppsatsen till att bidra med en mer djupgående förståelse av hur kunskapsstaden Göteborg som helhet vilar på både idé och praktik.

Ytterligare en utgångspunkt är att kunskapssyn inte är något statiskt, och att olika sätt att se kunskap inte nödvändigtvis motsvarar olika samhällssektorer. Istället ses synen på kunskap och dess användningsområden som i ständig omförhandling. Uppsatsen syftar alltså förutom till att ge en mer djupgående förståelse av meningskapandet kring kunskapsstaden Göteborg, att bidra med en analys av förhandlingen av en kunskapsstads innehåll över tid. För att uppnå båda delar av syftet ställer uppsatsen en fråga med två delfrågor till det empiriska materialet:

Uttrycks konflikter mellan det "egalitära" och "elitistiska" sättet att se på kunskap och kunskapsstaden inom och/eller mellan de tre organisationerna?

- Hur har kunskap och kunskapsstaden representerats i organisationernas textdokument och i kunskapsprojekt/-insatser de genomfört under 2000-talet?
- Har de tre organisationernas syn på kunskap och kunskapsstaden blivit mer likriktad eller mer diversifierad i förhållande till varandra under 2000-talet?

1.4 Disposition

Efter denna inledande översikt av studiens ingång till kunskapsstaden Göteborg följer kapitel 2 med en forskningsöversikt. Här går jag djupare in på vad som kännetecknar forskningen kring kunskapsstäder och hur den utvecklats som fält, samt studier kring städer som arena för intressekonflikter och ett urval röster om Göteborg. Därefter behandlar kapitel 3 uppsatsens teoretiska ramverk, Cultural Political Economy. Teorikapitlet landar i ett analyschema. Efter att jag lagt den teoretiska grunden följer metodkapitlet där metod och materialval presenteras och motiveras. Uppsatsens kärna är kapitel 5, resultatredovisningen. Här presenteras och analyseras det empiriska materialet. I kapitel 6, slutdiskussion, besvarar jag till sist uppsatsens frågeställningar och sammanfattar resultatet.

2. FORSKNINGSOÖVERSIKT

I detta kapitel går jag igenom hur begreppet kunskapsstad har etablerats, och hur olika forskare närmat sig ämnet. Även forskning om städers profile-ring och identitet på ett mer övergripande plan, och vilka intressekonflikter dessa eventuellt kan föra med sig, behandlas här. Kapitlet avslutas med ett antal exempel på hur staden Göteborg har studerats ur olika vinklar.

2.1 Kunskapsstaden som studieobjekt

Redan år 1969 användes termerna "knowledge society" och "knowledge economy" av managementforskaren Peter Drucker i boken "The age of discontinuity". Här beskriver han hur politik, ekonomi och samhällsstrukturer inför det nya årtusendet befinner sig i en omvälvning vars effekter inte bör underskattas. En del i denna brytning med det gamla innebär att nya industrier som bygger på kunskap till skillnad från erfarenhet får en allt mer framträdande plats. Tidigare var kunskap och högre utbildning mer isolerat och knutet till universitetens discipliner, och teknologin som användes inom industrier lärdes ut genom arbetsplatsen. Informationen tar över kunskapens gamla roll, och det som brukade vara teknologi ersätts av kunskap, skriver Drucker.²⁰ Utbildning blir därmed allt viktigare för att kunna få så väl ett kvalificerat som okvalificerat arbete.²¹ Kunskapens egenvärde är inte längre det centrala, utan hur den kan appliceras inom den nya sortens industrier och användas som en resurs som driver ekonomisk utveckling. Drucker påpekar att universiteten kommer att få en viktig organiserande roll och

²⁰ Drucker, 1969:328.

²¹ Ibid, 34ff.

behöva verka för mötet mellan olika sorters kunskap som sedan kan appliceras även utan för akademien.²² Hans forskning såg alltså en utveckling som fick honom att förutse den tvärvetenskapliga utveckling som idag präglar universitets verksamhet både i Sverige och utomlands.

Parallellt med kunskapens förändrade roll är en av de mest karaktäristiska processerna för 2000-talet urbaniseringen. I forskningen om *kunskapsstäder* integreras de tvärvetenskapliga områdena urbaniseringsforskning och forskning om kunskapsområdet.²³ Kunskapsstadsstudier är alltså en tvärvetenskap av tvärvetenskaper, vilket säger något om områdets bredd och komplexitet. Fältet beskrivs som pre-paradigmatiskt, det vill säga med mindre etablerade gränser och procedurer än de klassiska disciplinerna.²⁴ I boken "Knowledge Cities" vilken samlar en mängd olika perspektiv och metoder, beskrivs forskningen om kunskapsstäder som en del av KBD, *knowledge-based development*. Medan KBD vilar på teorier om ekonomisk tillväxt och *knowledge management*, inlemmar kunskapsstadsstudier även urbana studier och planeringsforskning.²⁵ Speciellt för forskningen om kunskapsstäder är också att den går utanför klassiska teorier om ekonomisk tillväxt, och även fokuserar på tillväxten av sociala värden och deras plats i staden som helhet.²⁶

I en kartläggning av kunskapsstads-begreppets utveckling illustrerar Ergazakis, Metaxiotis och Psarras hur man gått från att tala om teknopoler till kunskapsstäder/-regioner, genom science parks och kunskapskluster. Under 1980-talet kunde många städer definieras som teknopoler, vilket förklaras som städer drivna av teknisk utveckling med involvering av industri och akademi. 1990-talets fokus låg istället på den fysiska ansamlingen av kunskap i s.k. science

²² Ibid, 332.

²³ Carrillo, 2006:xii.

²⁴ Carrillo, 2006.

²⁵ Ibid, xiii

²⁶ Ibid, xiiif.

parks och "kunskapskluster", och begreppet digitala städer introducerades. 2000-talets kunskapszoner, till exempel städer och regioner, baseras på innovation, och präglas i allt högre grad än under 80- och 90-talet av interaktion mellan olika intressenter, och ett fokus på hållbar utveckling.²⁷ Det senaste årtiondet har också kreativiteten tagit plats bredvid teknologin, ofta i form av "knowledge hubs", det vill säga nav eller knutpunkter där till exempel kreativa näringar är tänkta att driva den ekonomiska utvecklingen. Skapandet av kreativa platser sammanfaller ibland också med ambitionen att göra områden i staden mer attraktiva. Kunskapsnaven är en del av urbaniseringen av kunskapsbaserad utveckling: de är mer integrerade i stadens aktiviteter och funktioner än traditionella science parks, hävdar van Winden et.al.²⁸

Hur utvärderas och jämförs då kunskapsstäders olika egenskaper? Edvinsson motiverar mätandet och vägandet av kunskapsstaden med den legitimitet och klarhet detta skapar, och hjälper till att staka ut dess framtida vägar. Han pekar dock ut vikten av att kombinera mätningen av sociala värden som tillit, samarbete och intellektuell kapacitet med mer traditionella, ekonomiska utvärderingssystem.²⁹ Samma tyngdpunkt på båda sorters värden går att hitta hos van Winden et al., vilka har studerat hur städer utvärderar effekterna av att skapa kunskapsnav. Författarna föreslår att man bör mäta effekterna i så väl ekonomisk utveckling, innovation och samarbetskluster som hållbarhet och integration.³⁰ När både ekonomiska och sociala aspekter avgör kunskapsstadens framgång finns dock alltid risken att balansen mellan dessa mål är ojämn. Detta leder vidare till frågan om vilka eventuella intressekonflikter som kan ligga inbäddade i kunskapsstaden och andra breda visioner.

²⁷ Ergazakis, Metaxiotis, och Psarras, 2006.

²⁸ van Winden et al, 2012:10ff.

²⁹ Edvinsson, 2006.

³⁰ van Winden et al, 230f.

2.2 Stadens intressekonflikter

En möjlig förklaring till varför städer kan vara arenor för intensiva politiska intressekonflikter är den mängd av aktörer som är inblandade i dess politik. Den numera välanvända termen governance kan användas för att beskriva hur informella institutioner och nätverksrelationer har fått en större betydelse i styrandet av samhällen.³¹ Governance-forskningen fokuserar på både offentliga och icke-offentliga aktörer, och dynamiker som uppstår i samverkansprocesser mellan dem.³² En viktig poäng från Pierre och Peters är att governance-relationer inte bara handlar om makt, utan att aktörer ofta använder sig av entreprenörskap och politisk skicklighet för att nå inflytande.³³ Speciellt i städer, som har fått en ny roll som "ekonomiska motorer", satsar man gärna på nya strategier, nya ekonomiska policies och olika former av governance, menar Jessop.³⁴ Staden som enhet är således tydligare präglad av governance-politik än nationalstaten. Den antas i högre grad vara platser där människor möts och nya innovationer utvecklas. Städer är också i större utsträckning arenor för politik som fokuserar på platsens attraktivitet och tillväxt. Här är inblandningen stor av privata aktörer, och gränsen mellan deras verksamhet och det offentliga är svårare att dra.³⁵ Ju fler intressenter som är inblandade i stadens politik, desto fler olika intressen att ta hänsyn till. Fler är också involverade i att skapa stadens identitet. En bild skapas av staden som ett avskilt system, en enhet med sin egen karaktär, samtidigt som olika intressen fyller karaktären med olika betydelser.³⁶

Uttrycket kreativa städer kommer från Floridas beskrivning av hur den "kreativa klassen", välutbildade människor som dras till

³¹ Se t.ex. Pierre och Peters, 2000.

³² Dannestam, 2009:69.

³³ Pierre och Peters, 24.

³⁴ Jessop, 2013.

³⁵ Brorström, 2015:20.

³⁶ Vigar, Graham och Healy, 2005:1392.

områden präglade av innovation, mångfald och tolerans, kan bidra till en stads image. Deras kreativa livsstil och yrkesval kan omvandla hela stadsområdets identitet, samtidigt som de bidrar till stadens tillväxt genom att locka fler inflyttare, skapa arbetstillfällen och konsumera.³⁷ Floridas idéer har inspirerat många städer att försöka locka till sig den kreativa klassen, vilket enligt kritiska röster riskerar att leda till gentrifiering, en höjning av bostadspriserna i "kreativa" områden som tränger bort den verkliga mångfalden till förmån för en homogen medelklass.³⁸ Ett begrepp som ligger nära kreativa städer är entreprenörsurbanism, vilket definierades av Harvey som ett tillstånd där offentliga och privata intressen tillsammans arbetar för att marknadsföra en stad genom att till exempel locka investerare och skapa nya arbetstillfällen.³⁹ Här är det inte entreprenören själv som har störst betydelse, utan hur en stad hanterar möjligheten att skapa tillväxt genom att anpassa sig till nya tiders ekonomiska villkor. Som Franzén, Hertting och Thörn påpekar innefattar begreppet både en innovativ anda och strategier för att konkurrera och "sälja" staden på en internationell marknad.⁴⁰ Jessop menar att berättelsen om staden som entreprenör är ett svar på de problem samtida städer står inför. Genom att vara innovativa entreprenörer och ägna sig åt partnerskap med icke-offentliga aktörer finns en chans för städer att hävda sig i konkurrensen.⁴¹ Så vari ligger det eventuella problemet med att en stad marknadsför sig själv och arbetar med sin image? Enligt Jessop riskerar entreprenörsandan att stanna vid marknadsföring istället för att leda fram till faktiska konkurrensfördelar för staden och dess invånare. Dessutom sker marknadsföring i form av stora evenemang och spektakulära byggnader ofta just i samverkan mellan offentligt och privat, vilket kan leda till en "sektiv och därför punktvis utveckling av staden" istället för en utveckling utfor-

³⁷ Florida, 2003.

³⁸ Thörn, 2009.

³⁹ Harvey, 1989.

⁴⁰ Franzén, Hertting och Thörn, 2016:22f.

⁴¹ Jessop, 2013.

mad i samklang med stadens politiska mål.⁴² Att marknadsföra sig som en kunskapsstad eller "smart city" riskerar att avpolitisera viktiga frågor, hävdar bland andra Vanolo. Argumentet här är att profilen som kunskapsstad kopplas ihop med politiska mål som till exempel en flexibel arbetsmarknad, vilka då neutraliseras till att vara en självklar del av stadens nya identitet.⁴³ Det Vigar, Graham och Healy kallar cityness ("stadsighet") innebär den mängd åsikter om vad staden är och bör vara som bildar en väv av meningsskapande där vissa intressen får större utrymme.⁴⁴ Paradoxen i en stadsidentitet som rymmer många olika tolkningar är att den kan ha lättare att få fäste eftersom diskursen inte utmanas och omtolkas.⁴⁵ Jessop liknar till exempel kunskapsekonomin vid Rorschachs berömda bläckfläck: aktörer med vitt skilda intressen läser in olika saker i kunskapsstadens betydelse och kan därför enas i sin strävan efter den.⁴⁶

Wallis och Dollery kallar de övergripande idéer som formar våra uppfattningar om vad som är eftersträvansvärt för *teoretiska paradigm*, och understryker att dessa skiljer sig från de *policyparadigm*, policydokumentens representationer av verkligheten, där städers politiska mål formuleras.⁴⁷ Policyparadigmen förändras oftare än de underliggande teoretiska paradigmen, och saknar också ofta den vetenskapliga tyngd som finns i de teoretiska paradigmen. Men när koncept som kunskapsstaden, kreativa städer eller entreprenörskap börjar användas i policytexter, kan policytexterna på sikt få betydelse för vår syn på idén i stort. Policytexterna blir en konstituerande kraft som hjälper till att etablera vissa idéer eller sätt att se på världen.⁴⁸ Peters menar att *kunskapssamhället* och *kunskapsekonomin* är två teoretiska paradigm som står för ett sociologiskt respektive ekonomiskt

⁴² Franzén, Hertting och Thörn, 24f.

⁴³ Vanolo, 2013.

⁴⁴ Vigar, Graham och Healy.

⁴⁵ Jessop, 2004.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Wallis och Dollery, 1999:5.

⁴⁸ Jessop, 2004.

sätt att se på kunskap och dess användningsområden.⁴⁹ Denna uppdelning kan jämföras med uppdelningen av kunskapsstaden i en egalitär och en elitistisk syn på kunskap, som diskuterats i kapitel 1. Inom policyområdet har dock dessa paradig förts samman till ett. I följande citat fångar Peters problematiken: "At the level of policy the same demands for theoretical consistency or disciplinary rigor or internal consistency do not seem to operate; rather the easy dualism of the knowledge society and the knowledge economy is embraced without difficulty or contradiction."⁵⁰ I skillnaden mellan teoretiska och policyparadim ligger alltså en förklaring till att intressekonflikter lättare försvinner från diskussionen när man rör sig på ett policyplan. Miettinen kallar de begrepp som binder samman det teoretiska och policyfältet för transdiskursiva termer. Han använder begreppet "national system of innovation" som exempel på en sådan term som fungerar förenklande och bidrar till att forma konsensus runt en vision.⁵¹ Uttryck som dessa har inte en etablerad vetenskaplig definition, dessutom balanserar de mellan en beskrivning av nutiden och en vision för framtiden.⁵²

Ytterligare ett mål som stöder gärna marknadsför sig själva med, och använder i policytexter, är hållbar utveckling. Forskning kring det politiska användandet av hållbar utveckling som mål har tidigare visat att det finns risk för inbyggda intressekonflikter i begreppet i sig.⁵³ När de tre delarna av hållbar utveckling (ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet) förväntas samverka och stärka varandra, hamnar eventuella nödvändiga politiska avvägningar i skymundan. Risken är då att hållbar utveckling blir ett tandlöst mål, ett ytligt konsensus som i själva verket bevarar stadens problem snarare än att lösa dem. Ekonomiskt hållbar utveckling och ekonomisk tillväxt används dessutom ofta som synonymer, vilket ytterligare

⁴⁹ Peters, 2003.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Miettinen, 2002.

⁵² Jessop, 2014.

⁵³ Se t.ex. Campbell, 1996, Marcuse, 1998 och Brorström, 2015:22.

komplikerar bilden. Den sociala hållbarheten har fått en allt mer framträdande plats, samtidigt som ekonomisk tillväxt ofta är ett överordnat mål på städers agendor. Redan 1976 skrev Molotch om staden som "tillväxtmaskin", ett materiellt uttryck för elitens intresen.⁵⁴ Kan städer konkurrera på en global arena samtidigt som de satsar på socialt hållbar politik? I boken *The New Knowledge Economy in Europe: a Strategy for International Competitiveness and Social Cohesion*, resonerar 8 forskare kring hur politiken kan tackla dilemmat.⁵⁵ I sin avhandling "En stad i världsklass" påpekar Jon Loit att det är en relevant fråga huruvida planering med fokus på social hållbarhet faktiskt kan utföras i en nyliberal, tillväxtorienterad kontext, och att åsikterna om detta går isär inom forskningen.⁵⁶ Studerar man städers arbete med hållbar utveckling från ett policyperspektiv kan Peters' insikter kring policyparadigm⁵⁷ hjälpa till att förstå varför eventuella intressekonflikter mellan de olika delarna i begreppet diskuteras inom forskningen men inte avspeglas i policytexterna.

Det verkar alltså finnas en risk att städers profilering och marknadsföring leder till att intressekonflikter avpolitiserats och sopas under mattan. Eftersom kunskapsekonomin är inriktad på tillväxt och kunskapssamhället på social hållbarhet bör forskningens insikt kring inneboende konflikter inom hållbarhetsbegreppet bli relevanta för studien. Slutsatsen jag drar av ovanstående tidigare forskning är att begreppet kunskapsstad i sin egenskap av beskrivning/vision kan dölja en maktkamp mellan olika aktörer, och i värsta fall riskerar att bidra till att målet med den spetsiga "kvantitetskunskapsstaden" Göteborg avpolitiserats. Nästa delkapitel går därför djupare in på hur staden har beskrivits och vad forskningen säger om just Göteborg som en arena för intressekonflikter.

⁵⁴ Molotch, 1976.

⁵⁵ João Rodrigues, 2002.

⁵⁶ Loit, 2014:17f.

⁵⁷ Peters.

2.3 Bilder av Göteborg

Som inledningen beskriver har ett antal rapporter publicerats om staden Göteborg och dess politiska landskap. Forskningsprojektet Mistra Urban Futures, vilket är ett partnerskap mellan bland andra Göteborgs universitet, Göteborgs stad, Chalmers tekniska högskola, Västra Götalandsregionen och IVL Svenska miljöinstitutet, har till exempel gett ut publikationer där bland annat stadens väg mot en hållbar utveckling problematiseras.⁵⁸ I rapporten "Kunskap om och arbetssätt i rättvisa och socialt hållbara städer" tas Göteborgs utmaningar med till exempel segregation och minskat demokratiskt deltagande upp och diskuteras i förhållande till stadens olika politiska aktörer och intressekonflikter som finns mellan dem.⁵⁹ Studien "Göteborg, mellan segregation och kreativitet" beskriver även den hur staden präglas av växande sociala problem snarare än innovation och utveckling.⁶⁰ Författarna menar att en av orsakerna är att politiken fokuserat på regionförstoring snarare än förtätning av staden. Boken "Stad till salu" problematiserar bilden av det attraktiva, konkurrensinriktade Göteborg. Här diskuteras till exempel samverkansprojekt utifrån den så kallade "Göteborgsandan" som ett informellt maktnätverk, och Göteborgs varumärke som en medveten marknadsföringsteknik. Författarna Franzén, Hertting och Thörn diskuterar hur det offentliga rummets demokratiska värden utmanas när staden blir en säljbar vara och invånarna konsumenter av en vision.⁶¹ I Brorströms fallstudie av stadsbyggnadsprojektet Älvstaden i Göteborg beskrivs hur staden har skapat strategier och visioner för en önskvärd framtid, och hur processen relaterar till så väl praktisk politik som föreställningen om stadens identitet.⁶² Hon förklarar hur

⁵⁸ Mistra Urban Futures, 2016(1).

⁵⁹ Abrahamsson, Guevara och Lorentzi, 2016.

⁶⁰ Jörnmark, Forsemalm och Palmås, 2015.

⁶¹ Franzén, Hertting och Thörn.

⁶² Brorström.

strategidokument kan användas för att legitimera vissa sorters politik och skapa ett synbart konsensus. De två sistnämnda studierna handlar inte specifikt om Göteborg som kunskapsstad, men ger värdefulla insikter kring skapandet av en stads karaktär och hur den kan användas i marknadsföringssyften.

Boken "Göteborg utforskat" från 2010 har en annorlunda ingång, och beskriver staden i korta essäer från en mängd forskare inom olika discipliner. Här kopplas ett mikroperspektiv på stadens förändring och utveckling genom personliga betraktelser till ett makroperspektiv på globala, postindustriella processer.⁶³ I kapitlet Kunskapsstadens barriärer skriver Widigsson om hur skillnader i ekonomiska och sociala villkor mellan olika områden av Göteborg skapar en snedrekrytering där underprivilegierade ungdomar har svårare att ta sig vidare till studier på högskolenivå.⁶⁴ Göteborgs stads eget kunskapsunderlag "Bredd och spets" ser också kunskapsstaden från en kritisk vinkel, men här problematiseras olika sätt att se på kunskap. Även tidigare nämnda Malbert, Polk och Egnell har studerat kunskapsbyggande i Göteborg. De beskriver samverkansprojekt mellan olika sektorer och hur dessa blir mötesplatser för olika perspektiv på hållbar utveckling.⁶⁵

Forskningsöversikten visar att Göteborg är en stad som är föremål för studier från många olika perspektiv. Många av dem beskriver Göteborgs bakgrund som industristad, världens utveckling mot en kunskapsbaserad ekonomi och andra kontextuella faktorer. Vissa anlägger ett teoretiskt perspektiv, till exempel genom att tala om governance och entreprenörsurbanism. Studier om Göteborg som kunskapsstad utifrån det teoretiska ramverket Cultural Political Economy verkar däremot inte existera. I kapitel 3 går jag igenom vad denna ingång innebär och varför den är användbar för min uppsats.

⁶³ Holgersson et al, 2010.

⁶⁴ Widigsson, 206f.

⁶⁵ Malbert, Polk och Egnell.

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Teorikapitlet inleds med en översikt av Cultural Political Economy, dess ontologiska grunder, inspirationskällor och användningsområden. Därefter går jag djupare in på de teoretiska begreppen ekonomisk imaginär, moment och selektivitet, vilka förklaras i relation till uppsatsens syfte. Det teoretiska ramverket knyts sedan samman i det analysverktyg som avslutar kapitlet.

3.1 Cultural Political Economy som angreppssätt

Cultural Political Economy eller CPE är ett relativt nytt forskningsgrepp som väver samman teori från flera olika discipliner. Det finns en mängd förslag på vad som är det centrala innehållet i CPE. Den här uppsatsen utgår dock ifrån Sum och Jessop, vilka definierar CPE som kritiska studier av samspelet mellan meningsskapande och struktur, samt hur dessa växer fram och etableras.⁶⁶ Jessop kallar CPE för ett "post-disciplinärt" angreppssätt speciellt anpassat att studera meningsskapandet inom kapitalistiska system, baserat på både kritisk semiotisk analys och kritisk politisk ekonomi.⁶⁷ Jessop och Sum är två av de allra viktigaste teoretikerna inom fältet, och har tillsammans och var för sig utvecklat området.⁶⁸ Vid Lancasters universitet i Storbritannien finns ett forskningscenter för Cultural Political Economy, där dessa två forskare publicerar texter i samarbete

⁶⁶ Sum och Jessop 2012:19ff.

⁶⁷ Jessop, 2004:159.

⁶⁸ Dannestam, 26.

med ett antal andra akademiker.⁶⁹

Inom CPE betonas vikten av strukturer och handlingar som sammanvävda och beroende av varandra.⁷⁰ Detta innebär att varken struktur eller handling ses som ensamt definierande av vår sociala verklighet, och att de måste studeras i förhållande till varandra. En konsekvens av det här synsättet är att institutioner inte ses som opåverkbara och självreproducerande, utan ständigt omformade av sociala handlingar.⁷¹ Ytterligare en ontologisk utgångspunkt som CPE vilar på är synen på meningsskapande (även kallad semiosis) och struktur som samspelande. Dannestam fångar i sin avhandling "Stadspolitik i Malmö" hur kärnan av CPE är diskursers betydelse i skapandet av konkret politik, och hur politik kan ses som diskurser som förankras genom en "institutionell materialitet".⁷² En aktörs förmåga att handla beror både på materiella resurser och språkets/idéernas makt.⁷³ Därför innebär CPE som angreppssätt att enbart diskursanalys inte räcker till som metod. Istället analyseras empirin i ljuset av samspelet mellan meningsskapande och struktur, med hjälp av en verktygslåda av teoretiska begrepp.⁷⁴ Men vad betyder egentligen meningsskapande och struktur? Semiosis, eller meningsskapande, uppstår i språklig och icke-språklig kommunikation mellan människor.⁷⁵ Uppkomsten av diskurser är en del av detta meningsskapande. På samma sätt är sociala praktiker en del av skapandet av strukturer. Jessop och Sum beskriver hur sociala praktiker inte bara innebär materiella villkor utan också exempelvis sociala strukturer, organisationsformer, institutionell logik och ekonomisk aktivitet.⁷⁶ Det är i mötet mellan struktur och meningsskapande

⁶⁹ Lancaster University, 2016(2).

⁷⁰ Sum och Jessop, 49.

⁷¹ Ibid, 67.

⁷² Dannestam, 26.

⁷³ Ibid, 55.

⁷⁴ Ibid, 38.

⁷⁵ Sum och Jessop, 152f.

⁷⁶ Ibid, 154f.

som förändring sker.⁷⁷ Hur vi talar om saker och skapar mening formar alltså gränserna för vilka substansiella former våra idéer kan ta. Samtidigt begränsar omgivningens strukturer våra möjligheter att uppfatta och skapa mening.

CPE har hämtat inspiration ifrån många håll: så väl Gramscis hegemonibegrepp som Faircloughs kritiska diskursanalys och Foucaults syn på bl.a. diskurser och makt har stor betydelse.⁷⁸ Ordet hegemoni innebär en övergripande diskurs som är så dominerande att den upplevs som självklar. I Gramscis historiematerialism binds språk och strukturella omständigheter samman i analysen.⁷⁹ Den kritiska diskursanalysens bidrar med metoder och tekniker för att studera samspelet mellan texter och deras omgivning.⁸⁰ När det gäller Foucault har ett antal av hans idéer fått genomslag inom CPE. Som Jessop och Sum påpekar såg Foucault diskurser som materiella, i det att de till exempel skapar subjekspositioner, maktrelationer och gränser mellan vad som får och inte får sägas.⁸¹ CPE använder Foucaults begrepp teknologi, vilket innebär att använda sig av kunskap/makt för att skapa subjekt, det vill säga styrbara individer. Till exempel kan detta innebära att namnge, kategorisera eller mäta olika fenomen och genom detta forma själva synen på det namngivna, kategoriserade eller mätta.⁸² Liksom inspirationskällorna är CPE:s användningsområden många. Forskningscentret för CPE i Lancaster har studerat bland annat globaliseringen, kapitalismens diskurser, företags sociala ansvar, konkurrenskultur och den kunskapsbaserade ekonomin.⁸³ I Sverige har tidigare nämnda Dannestam använt CPE i sin avhandling genom att studera politik som meningsskapande och institutionell materialitet, parat med begrepp från forskning

⁷⁷ Ibid, 193.

⁷⁸ Ibid, 100f.

⁷⁹ Ibid, 100.

⁸⁰ Ibid, 101.

⁸¹ Ibid, 112.

⁸² Ibid, 216.

⁸³ Lancaster University, 2016(1).

om skalpolitik och governance.⁸⁴ Här handlar det om nya sätt att förstå stadspolitik och dess olika aspekter.

CPE präglas av ett "både och-tänkande" som jag ser som en användbar ingång till ett så komplext fenomen som skapandet av en kunskapsstad. CPE används till att fånga in *både* det diskursiva och icke-diskursiva, *både* struktur och agent, *både* ord och handling. Istället för att låta diskurser eller ekonomiska villkor stå som ensam förklaringsmodell finns CPE:s förklaringar i spänningen mellan olika delar av vår verklighet. Trots att CPE strävar efter att reducera komplexiteten i mångfacetterade fenomen⁸⁵, är själva det teoretiska ramverket ett komplicerat nätverk av begrepp som relaterar till varandra genom teoritunga förklaringsmodeller. Därför använder sig uppsatsen av de begrepp som här är mest relevanta. Jag försöker alltså inte att presentera en heltäckande bild av vad CPE är och hur det kan användas. Mitt eget teoretiska ramverk fokuserar istället på begrepp som kan vara användbara just för att förstå vad en kunskapsstad kan innefatta och hur den tillkommer. Dessa begrepp presenteras i delkapitlen nedan.

3.2 Kunskapsstaden som ekonomisk imaginär

Ett centralt begrepp inom CPE är "economic imaginaries", vilket fångar hur ekonomiska system är så komplexa att de inte bara utgörs av en samling ekonomiska transaktioner utan också delvis är sociala konstruktioner. Genom att representationer av ett fenomen som exempelvis kunskapsstaden blir till materiell verklighet i rum och tid, existerar kunskapsstaden både i ord och handling.⁸⁶ En ekonomisk imaginär består alltså inte bara av det meningsskapande, utan den materiella form ekonomisk-politiska föreställningar tar. Materiell

⁸⁴ Dannestam, 51.

⁸⁵ Sum och Jessop, 23f.

⁸⁶ Dannestam, 45ff.

form kan här innebära såväl ekonomiska resurser som byggnader, projekt, arbetsgrupper, etc. Imaginären fungerar inramande och förenklande i vår förståelse av komplexa fenomen.⁸⁷ Därför lämpar sig termen ekonomisk imaginär för att skapa förståelse inte bara kring hur kunskapsstadsbegreppet har använts, utan hur användandet av begreppet relaterar till konkreta åtgärder och projekt i kunskapsstadens namn. En ekonomisk imaginär innefattar både *konstruerande* och det *konstruerade*, meningsskapande och det materiella. En ekonomisk imaginär innebär en berättelse om ett ekonomiskt fenomen som är kopplad till vissa (medvetet eller omedvetet) utvalda delar av dess materiella aspekter.⁸⁸

Det finns också en maktaspekt i ekonomiska imaginärer. Genom att rama in och ge struktur åt våra uppfattningar om ett fenomen kan imaginärerna fungera som bevarande av maktrelationer och hegemoniska föreställningar.⁸⁹ Som Dannestam förklarar sätter begreppet imaginär fokus på hur föreställningen om ett fenomen får materiella konsekvenser, exempelvis i form av olika politiska strategier.⁹⁰ Så vem är det som skapar ekonomiska imaginärer och varför? Enligt Jessop konkurrerar politiska partier, tankesmedjor, sociala rörelser, media, organisationer som Världsbanken, lobbyorganisationer med flera om att definiera och institutionalisera sina berättelser.⁹¹ Maktspellet mellan dessa aktörer ger imaginärerna sin form. När en imaginär sedan är tillräckligt etablerad blir den till en kraft i sig själv, och fungerar som definierande av den materiella världen.⁹² För att nå etablering krävs att föreställningen existerar i projekt och visioner, och går att knyta till materiella och sociala förhållanden, för att skapa bilden av ett fenomen som sammanhängande och självklart.⁹³

⁸⁷ Sum och Jessop, 165.

⁸⁸ Ibid, 162.

⁸⁹ Ibid, 165.

⁹⁰ Dannestam, 51ff.

⁹¹ Sum och Jessop, 163.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid,166.

Men föreställningen etablerar i viss mån även sig själv. När de "materiella och diskursiva gränserna för det ekonomiska och icke-ekonomiska" flyttas genom påverkan från ekonomiska imaginärer kan det mycket väl komma till uttryck i "förändringar i omfattningen, skalan och det relativa företrädet för olika policyfält.", förklarar Jessop.⁹⁴ Han har lyft frågan om policy- och teoretiska paradig, vilken diskuteras i forskningsöversikten ovan, ur ett CPE-perspektiv. Båda sorters paradig kallar han för exempel på ekonomiska imaginärer, och menar att CPE ger intressanta ingångar till dem. För det första ger distinktionen mellan olika typer av paradig en djupare förståelse för dominansförhållanden mellan olika imaginärer. För det andra är den relevant när man studerar diskursiva och materiella faktorer som leder till att vissa föreställningar etableras. För det tredje kan den hjälpa till att tydliggöra hur en ekonomisk imaginär kan omforma den faktiskt existerande ekonomin.⁹⁵ För att tydligare koppla teorin till uppsatsens frågeställning kommer jag att diskutera kunskapsstaden Göteborg som uppbyggd runt två ekonomiska imaginärer: kunskapssamhället och kunskapsekonomin. Detta beror dels på att intressekonflikten mellan det egalitära och elitistiska sättet att se på kunskap blir tydligare, och dels på att det blir lättare att reda ut hur de ekonomiska imaginärerna är relaterade till olika teoretiska och policyparadigm. För att undvika otydlighet kring inblandningen av ordet "ekonomisk" kommer jag i fortsättningen kort och gott att kalla kunskapsekonomin och kunskapsstaden för "imaginärer".

⁹⁴ Jessop, 2014.

⁹⁵ Ibid.

3.3 Moment och selektivitet

Något Jessop och Sum definierar som centralt för CPE som an-greppssätt, och som även är relevant för denna uppsats, är de teoretiska begreppen *moment* och *selektivitet*.⁹⁶ Momenten beskriver hur meningsskapande och struktur samverkar under tre olika faser. De är tre stycken: *variation*, *selection* och *retention*. Faserna följer dock inte en tidslinje utan kan existera parallellt inom ramen för samma ekonomiska imaginär. Variation står för den mängd konkurrerande diskurser som existerar för att beskriva ett fenomen. Selection innebär att vissa av dessa diskurser får större legitimitet genom att de etableras både i ord och handling. Här samverkar meningsskapande och struktur i att institutionalisera diskursen. Retention innebär slutligen att diskursen är vidare accepterad som hegemonisk föreställning, och fast förankrad i så väl meningsskapande som materialitet.⁹⁷ En imaginär kan alltså innehålla flera olika diskurser som är mer eller mindre förankrade. Momenten gör det möjligt att studera hur samspelet mellan ord och handling kan forma och omforma samhället *över tid*. För att fånga in *var* och *hur* detta samspel äger rum definieras 4 typer av selektivitet. Selektivitet innebär mekanismer som gör att vissa diskurser förankras och andra inte. Jessop och Sum definierar 4 typer av selektivitet. *Diskursiv selektivitet* innebär ett idémässigt utrymme för diskursen att väljas ut framför andra alternativa diskurser. Den sätter gränserna för vilka föreställningar, argument och andra meningsskapande processer som är möjliga. Eftersom enbart mekanismerna i meningsskapandet inte räcker för att förklara hur representationen av till exempel en kunskapsstad samspelar med dess materiella, konkreta form, studeras också mekanismer som involverar aktörer, teknologier och strukturer.⁹⁸ *Strukturell selektivitet* syftar på hur sociala praktiker, materialitet och makt-

⁹⁶ Sum och Jessop, 23.

⁹⁷ Dannestam, 64.

⁹⁸ Sum och Jessop, 165.

strukturer formar och begränsar aktörers handlingsutrymme. Den kan involvera identiteter, intressen och strategier.⁹⁹ *Teknologisk selektivitet* sätter också gränser för aktörers handlande, men är knutet till de teknologier Foucault skrev om, styrningsstrategier som skapar subjekt. Den teknologiska selektiviteten innefattar de maktteknologier som använder (eller ger sken av) expertis och rationalitet, som i sin tur begränsar aktörers utrymme. Teknologierna formar bilden av vad som är sant, möjligt och rimligt på ett sätt som ofta syftar till att bevara den rådande ordningen.¹⁰⁰ Slutligen berör *agentiell selektivitet* agents möjligheter att agera i förhållande till rådande diskurser, teknologier och strukturer.¹⁰¹ Trots att enskilda individer och grupper alltid agerar utifrån den värld de är insocialiserade i ses aktörer som kapabla till att göra skillnad och genomskåda de andra typerna av selektivitetsprocesser.¹⁰² Det är därför denna typ av selektivitet omfattar agentskap (möjligheten att ingripa medvetet) och inte bara aktörskap (möjligheten att handla).

Så hur hjälper dessa teoretiska begrepp uppsatsen att analysera empirin? Genom att sätta ord på vilka krafter som driver förändring eller bevarande av samhällsordningen blir det lättare att fånga in kunskapsstaden Göteborg i ord och handling. Tidsperspektivet blir tydligare, samtidigt som möjligheten att presentera förklaringsmodeller stärks. Så väl diskurser som strukturer, meningsskapande och materialitet, agenter och subjekt får utrymme i beskrivningen av uppsatsens studieobjekt. Genom att använda CPE som angreppssätt fastnar uppsatsen varken i en analys där diskurser står över alla andra maktuttryck, eller i en analys av ekonomi som ett separat, rationellt system som står över kulturella aspekter.¹⁰³ För att tydliggöra hur jag använder begreppen till att strukturera upp empirin följer i nästa delkapitel en schematisk uppställning.

⁹⁹ Dannestam, 86.

¹⁰⁰ Sum och Jessop, 216.

¹⁰¹ Ibid, 214ff.

¹⁰² Ibid, 219.

¹⁰³ Ibid, 175ff.

3.4 Analysschema

Analysschemat grundar sig på CPE:s centrala begrepp moment och selektivitet och är inspirerat av Sum och Jessop.¹⁰⁴ De 4 selekteringsprocesserna täcker in möjliga sätt att förstå skapandet av kunskapsstaden Göteborg genom två imaginärer: hur strukturer, diskurser, teknologier eller aktörer hjälper till att etablera dem. Varje selekteringsprocess ska ses som ett samspel mellan handlingar och ord. Selektionen sker i de tre moment som beskrivits ovan. Här har jag valt att fokusera på de två senare momenten, selection och retention, eftersom föreställningen om de två inriktningarna av kunskapsstaden redan är fastställd som uppsatsens studieobjekt. Analysschemat inkluderar alltså inte variation: hur kunskapsekonomin och kunskapssamhället till förmån för andra konkurrerande imaginärer kommit att prägla kunskapsstaden. Selection och retention är i analyschemat översatt till förhandling och förankring. Selektivitetsprocesserna pågår parallellt, men förankringen av kunskapsekonomin eller kunskapssamhället som imaginärer kan vara olika etablerad inom olika sammanhang. Analysschemat hjälper, genom sina konkreta exempel på hur selektivitetsprocesser under de två momenten kan se ut, till att klargöra hur uppsatsens studieobjekt kan förstås genom CPE-teoretiska glasögon. Selektivitetsprocesserna visar således *hur* de två olika imaginärerna, kunskapssamhället och kunskapsstaden, kan stå under förhandling eller ha förankrats, så väl inom organisationerna som mellan dem.

¹⁰⁴ Ibid, 225.

Analyschema

	Moment	
Selektivitetsprocesser	Förhandling	Förankring
Strukturella	<i>Resurser, maktstrukturer, organisation, sociala relationer</i>	<i>Resursfördelning/manifestering av resurser genom byggnation, institutionalisering, institutionaliserad samverkan</i>
Diskursiva	<i>Enskilda policytexter, rapporter</i>	<i>Samverkan kring officiella strategier/visioner, konferenser, workshops, rapporter, gemensamt språk</i>
Teknologiska	<i>Konkurrerande expertis, ranking, styrtekniker i planer och program</i>	<i>Etablering av ett hegemoniskt sätt att definiera/mäta kunskap, bildande av normer, erkännande av expertis</i>
Agentiella	<i>Maktkamp mellan inflytelserika grupper/aktörer</i>	<i>Dominansförhållanden mellan individer/grupper, skapandet av auktoriteter på området</i>

4. METOD

Här presenteras och motiveras studiens design. Jag redogör för mitt val av metod och urval av material, samt beskriver mitt tillvägagångssätt. Kapitlet avslutas med en diskussion kring undersökningens validitet.

4.1 Studiens design

I valet av forskningsdesign har jag behövt fundera över flera grundläggande frågor. Vad är det jag vill studera, och hur avgränsar jag det? Vilken typ av undersökning besvarar bäst mina frågeställningar? Min första delfråga handlar om *hur* olika sätt att se på kunskap och kunskapsstaden har kommit till uttryck. Min andra delfråga behandlar likheter och skillnader i dessa uttryck. Den sorts svar jag kan finna på mina frågeställningar är kvalitativa, det vill säga med fokus på tolkning och förståelse. Ett av de definierande dragen hos kvalitativ forskning är enligt Yin att den "ger insikter om rådande eller framväxande begrepp som kan förklara mänskligt socialt beteende".¹⁰⁵ Att mäta och väga begreppet kunskapsstaden och dess innehåll förefaller både mindre görbart och mindre relevant än göra en teoribaserad tolkning med fokus på att ge insikt. Hur kunskapsstaden hanterats i ord och handling är dock en bred fråga som behöver avgränsas för att kunna leda fram till ett meningsfullt svar. Här har jag valt att lägga fokus på tre organisationer. Två av dem är offentliga och en privat. Då uppsatsen är ett forskningsbidrag till området offentlig förvaltning är kommunen en given aktör. Men som jag diskuterat i inledningen består styrningen av städer så mycket mer än offentlig förvaltning. I linje med ett governance-perspektiv studeras alltså även en statlig myn-

¹⁰⁵ Yin, 2013:19.

dighet och en förening för näringslivsaktörer som viktiga deltagare i realiserandet av Göteborg som kunskapsstad. Det ligger också i linje med begreppet "triple helix", som etablerades under 1990-talet. Detta är vad Leydesdorff och Etzkowitz kallar den samverkan som sker mellan kunskapsproduktion, ekonomiska krafter och politisk styrning, där näringslivet/industrin, akademien och det offentliga ingår.¹⁰⁶

På grund av att kommunen är en betydligt större aktör, som i sig själv innehåller många avdelningar med olika perspektiv på kunskapsstaden, är analysen av Göteborgs stad mest utförlig. De två andra organisationerna, Göteborgs universitet och Västsvenska Handelskammaren, får exemplifiera akademiska respektive näringslivscentrerade intressen i frågan och ger en möjlighet att i slutdiskussionen jämföra dessa med kommunens agerande. Man kan alltså säga att jag studerar tre *fall*, varav ett får större utrymme. Yin påpekar att *fallstudier* inte bara definieras av sitt studieobjekt, vilket kan vara ett beslut så väl som en organisation, grupp eller process, utan också av en strategi eller "designlogik" i undersökningens avgränsning och analys. En fallstudie omfattar enligt dessa definitioner en djupgående, empirisk undersökning av ett samtida fenomen i sin naturliga kontext, där forskaren använder sig av flera typer av data vilken analyseras med hjälp av befintliga teorier.¹⁰⁷ Det finns en mängd sätt att utföra en fallstudie. Jag har valt att kombinera *dokumentstudier* med *intervjuer* eftersom dessa metoder kompletterar varandras styrkor och svagheter, och är två materialinsamlingstekniker som ofta ingår i en fallstudie.¹⁰⁸ Fallstudier inleder analysen med att ställa frågor till materialet.¹⁰⁹ Materialet består ofta av en mängd information och uttalanden som behöver sorteras och struktureras. Samtidigt är mängden material en styrka, då fallstudier fokuserar på komplexa ämnen i komplexa kontexter.¹¹⁰

¹⁰⁶ Leydesdorff och Etzkowitz, 1996.

¹⁰⁷ Yin, 2009:17f.

¹⁰⁸ Ibid, 102.

¹⁰⁹ Ibid, 128.

¹¹⁰ Ibid, 129.

4.2 Materialval

Vad innebär det mer konkret att studera "ord och handlingar"? För det första handlar det om texter som uttrycker kunskapsstadens mening och innehåll. Begreppet text begränsas i uppsatsen till det skriftliga. Läser man texterna på ett explicit plan framkommer information om vilka projekt, resurser och satsningar som de tre organisationerna arbetat med i kunskapens namn. Men texternas ordval säger också något om uppfattningen om kunskap som ligger till grund för de handfasta insatserna. Intervjuerna tillför reflektioner från personer som valts ut på grund av sin djupa kunskap i ämnet. Jag har valt att använda textdokument i kombination med intervjuer som mitt material för att kunna komma åt både det noggrant formulerade och det spontana, den officiella och den vardagliga innebörden.

Dokument

De dokument som valts ut är representationer av de tre organisationernas arbete med Göteborg som kunskapsstad, både i hur de beskriver konkreta insatser och hur de skildrar kunskap och kunskapsstaden på ett generellt plan. I fallet Göteborgs stad står budgetarna för år 2000 till 2016 för majoriteten av materialet. I budgettexterna beskrivs både stadens verksamhet under året och visioner och planer för framtiden. Av samma skäl har Göteborgs universitets och Västsvenska Handelskammarens årsredovisningar för 2000-2015 ingått i materialet. Budgetarna omfattar alltså år 2016 eftersom de skrivs på förhand, medan årsredovisningarna skrivs i efterhand. Även några av organisationernas hemsidor har studerats eftersom de utgör den mest publika presentationen av verksamheten. Dessutom har ett antal rapporter, kunskapsunderlag, handlingar och visionsdokument ingått. En fullständig lista över de dokument som ingått i analysen återfinns i källförteckningen.

Intervjuer

Sammanlagt har 6 personer intervjuats under 5 intervjutillfällen. Intervjupersonerna 1 och 2 har erfarenhet av stadsövergripande arbete med skolfrågor, inom Göteborgs stad. Deras kunskap täcker tillsammans områdena förskola, grundskola, gymnasieskola och skolutveckling. Intervjupersonerna 3 och 4 arbetar på en organisation inom Göteborgs stad som har ansvar för samverkan med näringslivet, och är speciellt inriktade på området de kort och gott benämner "kunskap". Intervjuperson 5 arbetar med frågor som gäller kompetensförsörjning inom Västsvenska handelskammaren. Intervjuperson 6 är anställd av Göteborgs universitet och arbetar specifikt med universitets roll och uppgift i nyttiggörandet av kunskap. Alla 6 intervjupersoner, nedan benämnda som IP1-6, har bidragit med kunskap om projekt som syftar till att utveckla Göteborg som kunskapsstad, och insikter om dynamiken i samarbetet mellan olika sektorer. Dessutom har intervjuerna kunnat bidra till en förståelse för sammanhanget där dokumenten skrivits.

Enligt de forskningsetiska principer som antagits av Vetenskapsrådet följer uppsatsen kraven på samtycke, information och konfidentialitet.¹¹¹ Intervjupersonerna har informerats om uppsatsens syfte och utlovats att inte bli benämnda med namn. Ibland framkommer inte vilken av intervjupersonerna som står för ett citat, detta för att säkerställa konfidentialiteten ännu noggrannare när det gäller känsliga uttalanden. Intervjuerna har spelats in och ljudfilerna lagrats på ett sådant sätt att de är otillgängliga för obehöriga. Punkterna om krav på skydd för barn och hänsyn till socialt utsatta grupper har inte varit relevanta i undersökningen.

¹¹¹ Dalen, 2008:20ff.

4.3 Tillvägagångssätt

Dokumentstudien och intervjustudien har genomförts parallellt. De inleddes båda med en informationsökning för att få fram det mest relevanta materialet. I vissa fall har dokumentstudien lett fram till intervjupersonerna då de förekommit med namn. Dokumentstudien har bestått av en kvalitativ, kritisk textanalys, det vill säga en tolkande och ifrågasättande läsning. Processen har alltså bestått både av att samla explicit uttryckt information, och att finna/analysera meningen bakom det som sägs (eller inte sägs). Intervjuerna har alla varit semistrukturerade, det vill säga utgått ifrån min intervjuguide, och syftat till att fånga in intervjupersonernas åsikter om hur deras organisationer har hanterat frågor som relaterar till kunskapsstaden. För att nå det som inte går att utläsa genom dokumentstudier har jag bitt intervjupersonerna att reflektera mer fritt kring sina egna åsikter om kunskapsstaden Göteborg. De mer personliga svar jag fått analyseras inte som representativa för de tre aktörerna i stort, utan används för att ge en komplex bild av hur aktörernas policytexter inte beskriver hela verkligheten. Analysens schemat har sedan använts för att strukturera resultatet. De delar som är mest intressanta och relevanta för resultatet har valts ut och placerats in under olika kategorier. Jag gör alltså inte anspråk på att ge en fullständig eller uttömmande bild av de tre organisationernas verksamhet. Under arbetets gång har återkommande teman kunnat urskiljas, av vilka jag sedan dragit ett antal slutsatser som jag resonerar kring i slutdiskussionen.

4.4 Reflektioner kring undersökningens validitet

Kvalitativa undersökningar anklagas ibland för att de studerar fenomen som inte går att mäta och väga, eftersom ett av vetenskapens syften från en kvantitativ ståndpunkt är just statistisk generaliserbarhet.¹¹² Men den kvalitativa studien handlar, som Trost påpekar, om att förstå och tolka det mänskliga i sitt material. Eftersom tolk-

¹¹² Trost, 2005:8ff.

ningen är subjektiv är det varken lämpligt eller relevant att bedöma undersökningens kvalitet utifrån kvantitativa begrepp. Istället för att sträva efter objektivitet och generaliserbarhet blir trovärdighet och relevans de viktigaste målen för en kvalitativ studie.¹¹³ Trovärdigheten benämns på samma sätt som i kvantitativa undersökningar *validitet*, men har en annan innebörd. Till exempel kan det handla om *metodisk* validitet, det vill säga styrkan i metodvalet i förhållande till undersökningens problemformulering och teoretiska utgångspunkt, och *tolknings*validitet vilket innebär att materialets uttalanden ger tillräckligt starka grunder för en analys, samt att materialet sedan relateras till helheten. Slutligen innebär *teoretisk* validitet att materialet kopplas till och förklaras av teorin på ett sätt som är tydligt för läsaren.¹¹⁴ Dessa tre krav på validitet har varit viktiga i utformningen av uppsatsen. Triangulering, det vill säga att kombinera metoder, källor eller perspektiv, har även det varit ett sätt att stärka validiteten i undersökningen.¹¹⁵ Detta eftersom det blivit lättare att undvika att materialet ger en ensidig bild. Att kombinera intervjuer med olika typer av textmaterial, från tre olika typer av organisationer, borde alltså bidra till att öka uppsatsens trovärdighet.

En sista reflektion kring den kvalitativa undersökningens fördelar och risker gäller min egen position. Ingen forskare kan vara totalt neutral, utan är präglad av en viss förförståelse av världen och sitt ämne. Denna förförståelse är viktig att erkänna och att utmana under undersökningens gång genom att vara öppen för materialet och fundera över alternativa tolkningar. Detta är också ett argument för att kombinera dokumentstudierna med intervjuer, då intervjupersonerna kan bidra med nya infallsvinklar. Genom att vara transparent kring mitt eget intresse av kunskapsstadens intressekonflikter, vilket grundas i ett kritiskt, sociologiskt perspektiv på Göteborgs ökande sociala ojämlikhet, ger jag läsaren möjlighet att själv bedöma betydelsen av min subjektivitet.¹¹⁶ Med detta sagt följer nu uppsatsens kärna, resultatkapitlet.

¹¹³ Ibid:113f.

¹¹⁴ Dalen, 111ff.

¹¹⁵ Yin, 2009:114ff.

¹¹⁶ Dalen, 116.

5. RESULTATREDOVISNING

I detta kapitel presenterar jag resultatet av dokument- och intervjustudien, strukturerat utifrån analysverktyget. Uppdelningen i kategorier ska ses som en förenkling för överblickens skull, i linje med ett CPE-förhållningssätt. Varje organisation redovisas för sig, med min analys av empirin invävd i texten. Enligt analyschemat delar jag upp resultatet i strukturer, diskurser, teknologier och agenter samt förhandling/förankring av kunskapsstadens innehåll genom de selekteringsprocesser som skett inom dessa fyra områden. Resultatet analyseras utifrån antagandet om konflikten mellan de två olika sätten att se på kunskapsstaden, som en kunskapsekonomi eller ett kunskapsamhälle.

5.1 Göteborgs stad

Strukturer

De strukturella selekteringsprocesser som påverkar förhandlingen kring och förankringen av olika aspekter av Göteborg som kunskapsstad, kan som teorikapitlet visar vara allt ifrån resursfördelning, maktstrukturer, sociala praktiker som till exempel olika former av samverkan, det sätt arbete struktureras i form av projekt och strategier, så väl som den fysiska form resurser kan ta i byggnation och infrastruktur. En central struktur är den *politiska*. En första översikt över budgetdokument från Göteborgs stad 2000-2016 visar att Socialdemokraterna har varit i majoritet under hela perioden, under perioder i samarbete med Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Feministiskt Initiativ. En betydelse detta skulle kunna ha för den politiska strukturen är en kontinuitet i politiska åtgärder och styrformer, så väl som en kontinuitet i ordval och uttryckssätt. I budgettexterna kan formuleringar som återkommer år efter år läsas som en stabilitet i det Soci-

aldemokratiska inflytandet över stadens utveckling. Stadens *organisation* har däremot hunnit förändras under perioden 2000-2016. Som flera av intervjupersonerna påpekat har stadsdelsreformer under 2000-talet fått stor betydelse för övergripande strategiska arbetet. Från att ha haft 20 stadsdelsnämnder, har Göteborgs stad nu 10 stycken. Ansvar för grundskolan har legat på stadsdelsnämnderna, medan gymnasieskolan hanterats av utbildningsförvaltningen. När det gäller gymnasieskolan så är det politiker som har utbildning som sitt område som arbetar med det, men i stadsdelsnämnderna som arbetar med grundskolan har man ett bredare politiskt uppdrag, påpekar IP1. Nu har dock beslut tagits om att Göteborg ska få en skolnämnd där även grundskolan administreras på ett mer övergripande, strategiskt sätt. När ansvaret för skolan faller på större organisationer, i en tydligare stadsgemensam process, är det rimligt att anta att samsynen kring hur man arbetar med visionen om en kunskapsstad ökar. IP1 påpekar att de olika delarna av stadens organisation kan vara olika långt fram när det gäller Göteborgs mål att vara en kunskapsstad.

Var ska vi vara i framkant? Kan man ju fundera över. [...] Chalmers ligger ju i framkant. Tittar vi på förskolan så är vi oerhört långt före, där är vi också i framkant. Sen när det gäller resultaten i grund- och gymnasieskolan så är vi ju inte längst fram, det är bara att inse. Var nånstans befinner sig kunskapsbegreppet i en ålderscykel?

Citatet visar att IP1 associerar kunskapsstaden med att vara "i framkant", vilket i det här fallet verkar innebära både hög kvalitet och spetskunskap. IP1:s åsikt är att diskussionen om kunskapsstaden generellt sker mer bland politiker i nämnderna än tjänstepersoner i förvaltningarna. Det var i slutet av 90-talet/början av 00-talet som hen först hörde att det talades om att Göteborg ska vara en kunskapsstad. "Det kom egentligen från Utbildningsnämndens samtal om gymnasieskolan och dess koppling till högskolan." IP2 däremot hävdar att kunskapsstaden numera är ett etablerat begrepp både på politiker- och tjänstepersonsnivå, och har varit vägledande länge:

”Vi har alltid tänkt och resonerat i de banorna, men vi har inte börjat benämna det som en kunskapsstad förrän, ja, vad kan det vara? 15 år sen?” IP2 beskriver det som en vision som är lättare för utbildningsförvaltningen än andra förvaltningar att ta till sig, och verkar alltså snarare se begreppet kunskapsstad som ett uttryck för redan etablerad verksamhet. ”Det finns en väldigt väl utarbetad samverkansmodell för hela utbildningsområdet i ett staden-perspektiv.” Enligt IP2 har detta utvecklats till den framgångsrika modell den är idag sedan stadsdelsreformen genomfördes och en sektorcheftjänst kom till.

Även *fördelningen av resurser* mellan stadens olika verksamheter kan analyseras som en strukturell selekteringsprocess. IP1 påpekar att svårigheter kan uppstå i stadsdelsnämndernas arbete med skolverksamheten när fördelningen av resurser är baserad på enskilda skolors resultat. Hen menar att det som når fram till kommunstyrelsen är hur stor andel av eleverna som har godkända betyg, och att resurser som fördelas baserat på detta kan variera mycket från år till år, vilket gör det svårt att arbeta långsiktigt. När det gäller gymnasieskolorna har en konkurrens om resurserna, baserat på antal sökande elever, uppstått i samband med det fria skolvalet. Kommunens egna skolor behöver locka eleverna att välja dem framför privata alternativ. Samtidigt konkurrerar man med andra skolor i regionen. Det här kan vara en av förklaringarna till att begreppet attraktivitet ofta förekommer i dokumenten. ”Vi är *attraktiva* genom att erbjuda en rik variation och en stor flexibilitet i det pedagogiska arbetet för att främja alla studerandes kunskapsutveckling, även genom *samarbete* mellan våra gymnasieskolor och mellan våra olika skolformer”.¹¹⁷ Att vara en attraktiv verksamhet är ju relevant där det förekommer konkurrens. Intressant i sammanhanget är också hur samarbete beskrivs som attraktivt, och i förlängningen en konkurrensfördel.

Dessutom har övergripande ekonomiska villkor betydelse för vilka verksamheter staden satsar på. I budgeten för 2010 talar

¹¹⁷ Göteborgs stad, 2016(2).

man om den internationella krisen som ett bakslag för Göteborg. "Samtidigt retirerar staten från ansvar på område efter område. Det innebär att förutsättningarna för verksamheterna inom Göteborgs stad drastiskt har förändrats i jämförelse med de goda år vi har bakom oss."¹¹⁸ Budgeten tar dock upp vuxenutbildning som en väg ut ur stadens kärva läge: "Göteborg är en utbildnings- och kunskapsstad med ambition att även i ett internationellt perspektiv inta en ledande position. Därför ska det finnas goda möjligheter att börja om eller bygga vidare på sin utbildning. Detta är särskilt viktigt under en lågkonjunktur."¹¹⁹ Som Jessop beskriver finns ett ökande konsensus kring utbildning och kunskap som viktiga konkurrensfördelar för städer.¹²⁰ Här är det föreställningen om en kunskapens betydelse för *ekonomin* som är central: i en tid då varuproduktionen minskar och tjänsteproduktionen ökar blir det centralt att ha en utbildad och därmed anställningsbar befolkning. I ljuset av detta pekar citatet på en förståelse av kunskapsstaden som en kunskapsekonomi. Samtidigt illustrerar citatet från budgeten hur kunskap kan framställas som positivt på ett samhällsekonomiskt och ett personligt plan samtidigt. "Väl och rätt utbildade medborgare bidrar till god ekonomisk tillväxt.", slås fast i budgeten för 2006.¹²¹ "Rätt" utbildning syftar i det här fallet på utbildning som ligger i linje med arbetsmarknadens behov, vilket förstärker bilden av kunskap som kvantitativt, en resurs i en kunskapsekonomi. Detta för oss vidare till de strukturella selekteringsprocesser som *relationerna mellan staden och arbetsmarknaden* utgör. I vissa fall framstår kunskapsstaden just som ett svar på arbetsmarknadens behov, till exempel i följande citat: "Arbetsmarknaden ställer höga krav på utbildning, vidareutbildning och omskolning. I Kunskapsstaden Göteborg ska invånarna

¹¹⁸ Göteborgs stad, 2009:3

¹¹⁹ Ibid, 10.

¹²⁰ Jessop, 2014.

¹²¹ Göteborgs stad, 2005(1):19.

erbjudas möjlighet till utbildning, fortbildning, validering och att byta yrkesinriktning.”¹²² samt ”En strategisk fråga för kommunen är att tillhandahålla utbildad och kompetent personal både till sin egen verksamhet men också till det privata näringslivet.”¹²³ Att näringslivet förses med rätt arbetskraft beskrivs som en viktig framtidsfråga, och här understryker kommunen sin egen och universitetets medverkan:

Vi skall satsa på kunskapsintensiva näringslivssektorer som har internationell konkurrenskraft. En förutsättning för utveckling och etablering av framtidsföretag är tillgång till välutbildad arbetskraft. Samverkan mellan kommun, högskola och näringsliv gör detta möjligt.¹²⁴

Man legitimerar också betydelsen man lägger i näringslivets roll genom att framställa den som av betydelse för staden som helhet: ”Om staden utvecklas ger det nya jobb som i sin tur ger en ökad trygghet och välbefinnande hos människor. När människor har arbete skapas välfärden och klyftorna minskar.”¹²⁵ Här kopplas ekonomin till en övergripande social hållbarhet på ett sätt som gör det lättare att föreställa sig en stad där kunskapsekonomin och kunskapsamhället existerar sida vid sida. Ett välanpassat näringsliv framställs som en fördel både för de egna invånarna och för stadens möjligheter att konkurrera. IP3 och IP4 arbetar i en avdelning av Göteborgs stad där fokus ligger just på samverkan med näringslivet i kunskapsfrågor. I min intervju med dem påpekar de båda betydelsen av att arbeta brett, att se staden som helhet och fråga sig vilken kunskap staden behöver för att växa: ”För vår del när vi jobbar så tänker vi väldigt mycket på hela staden.”, menar IP4. De tar upp yrkes-EM som ett exempel på hur synen på kunskap har börjat breddas, det är inte bara högskoleutbildade invånare som behövs i staden. ”Det är jätteviktigt att vi får busschaufförer

¹²² Göteborgs stad, 2009:27.

¹²³ Göteborgs stad, 2000:3.

¹²⁴ Göteborgs stad, 1999:14.

¹²⁵ Göteborgs stad, 2006:8.

och snickare och allting i Göteborg. Hela staden ska byggas om. Det är ju också kunskap som många måste ha om vi ska kunna ha ett samhälle.”, förklarar IP3. På samma sätt som budgettexterna uttrycker IP3 och 4 ofta indirekt att stadens och näringslivets intressen inte bara sammanfaller, utan är identiska. Kunskapsstaden består alltså enligt flera av källorna både av den kvantitativa kunskapens ekonomi och den kvalitativa kunskapens samhälle.

Slutligen vill jag ta upp den *fysiska utformningen av staden* som struktur. Det kunskapsnav som anlades i stadsdelen Lindholmen i början av 2000-talet är ett av de exempel som ofta används när man talar om hur Göteborg arbetar för att bli en kunskapsstad. Redan från början fanns stora förhoppningar kring vad detta skulle kunna komma att innebära: ”Med IT-etableringar vid Lindholmen, satsning på IT-högskola och invigning av nya mikroelektronikhuset vid Chalmers skapas ett IT-kluster som kan komma att betyda oerhört mycket för Göteborgs utveckling. Det innebär stora möjligheter för att nya varaktiga jobb växer fram.”¹²⁶ Kan man tänka sig att den fysiska lokaliseringen av kunskapsprojekt gör att olika aspekter av kunskapsstaden koncentreras till olika områden eller stadsdelar? Lindholmen är belägen centralt i staden, och präglas av spektakulära byggnader. Området kan ses som ett fysiskt uttryck den sortens attraktiva kunskapsmiljö som kan hjälpa staden att tydligare profilera sig. Som tidigare forskning visar är så kallade knowledge hubs med syftet att skapa en lokal, kreativ miljö ofta knutna till den ekonomiska sidan av kunskapsstaden.¹²⁷ I stadens texter relateras detta och liknande kunskapskluster ofta till just de ekonomiska aspekterna av Göteborg som kunskapsstad. När det gäller den generella utbildningsnivån sker arbetet dock oftare ur ett ”hela staden-perspektiv”. ”Vi har ju det kompensatoriska, inkludering som vi kallar det för, som ett av våra strategiska områden. Och det har vi för att likvärdig-

¹²⁶ Göteborgs stad, 2001:48.

¹²⁷ van Winden et al, 10ff.

heten, eller bristen på likvärdighet är ju en av de största utmaningarna som Göteborg står inför.”, påpekar IP2 som arbetar med gymnasieskolan. Ambitionen att göra Göteborg till ett kunskapssamhälle verkar alltså spritt över staden medan ambitionen att vara en kunskapsökonomi tar tydligare fysiska uttryck i stadens centrum. Som IP3 och 4 påpekar är det dock inte underligt att en stads största evenemang och viktigaste projekt äger rum i centrum. De menar att staden arbetar på många andra sätt med att göra alla aspekter av kunskapsstaden tillgänglig för alla invånare, till exempel genom Vetenskapsfestivalen vilket är ett projekt som engagerar skolbarn från alla stadsdelar. Även yrkes-EM, som hölls på centralt belagda Svenska mässan i oktober 2016, hade deltagare från en mängd olika gymnasieskolor.

Diskurser

Här försöker jag fånga in centrala teman i sättet att tala om kunskap och kunskapsstaden, som uttrycker olika bakomliggande värderingar eller förgivettaganden. Vilken bild finns av kunskap och kunskapsstaden, nu och i början av 2000-talet? Vilka andra diskurser cirkulerar inom verksamheten och påverkar bilden? Ett centralt begrepp som återkommer i Göteborgs stads budgetar från början av 2000-talet är *det livslånga lärandet*. Här talar man om kunskap både som ett sätt att berika livet och att kunna bli anställd. Det framställs som att utbildning är en process som aldrig blir riktigt färdig, ett ansvar som individen bär med sig under hela livet.

Det nya kunskapssamhället växer fram med och av människor som själva och tillsammans med andra kan söka och omvärdera kunskap. Människor är i behov av såväl återkommande utbildning och kompetenshöjning som förmåga att i vardagen söka kunskap. Ett livslångt lärande är förutsättningen för att människor ska kunna vara delaktiga i och kunna påverka riktningen av den förändring som arbetslivet och samhället i övrigt utsätts för. Utbildning är ett av de viktigaste verktygen för det aktiva medborgarskapet och för ett rikare liv.¹²⁸

¹²⁸ Göteborgs stad, 1999:10.

Men kunskap och lärande ska inte ses som något som kommer gratis: "Förmågan att själv finna kunskap och lära sig ta ansvar för sin egen utveckling är väsentlig."¹²⁹ Vad ett aktivt medborgarskap och egen utveckling innebär specificeras inte, men det skulle kunna tolkas som att göra sig själv mer anställningsbar. Diskursen om det livslånga lärandet har alltså en tydlig koppling till ansvar och ansvarstagande från medborgarnas håll. Den kan därför också ses som en teknologi, alltså ett sätt att låta språket skapa subjektpositioner. Svaret för det egna lärandet verkar i längden handla om att göra sig själv anställningsbar. Från och med budgeten för 2004 försvinner begreppet som rubrik. När det sedan dyker upp i budgeten för 2011 kopplas det också till ett individuellt kunskapsbyggande, men ur ett tydligare rättighetsperspektiv:

Göteborg ska vara en kunskapsstad i världsklass där barn, ungdomar och vuxna ges möjlighet att utvecklas utifrån sina individuella förutsättningar. Vår utgångspunkt är synen på det livslånga lärandet eftersom vi vill minska klassklyftorna och öka kvinnors och mäns rätt till bildning och självförverkligande. Detta kräver att kvaliteten inom skolformerna är hög och likvärdig samt att alla skolor oavsett huvudman ingår i vårt gemensamma skolsystem.¹³⁰

Livslångt lärande kan således innebära kunskap båda för individens egen och för arbetsmarknadens skull. Detta är ett typiskt exempel på en transdiskursiv term, ett uttryck utan exakt specificerat innehåll som hjälper till att skapa konsensus mellan staden och näringslivet i policytexter eftersom varierande innehåll kan läggas in i det.

Under 2000-talets början har Göteborgs stad budget rubriken konkurrenskraft och bärkraft, med underrubriken "Göteborg som utbildningsstad". "Göteborg som centrum för kunskapsintensiva företag kräver en fortsatt utveckling av universitetet och högskolor inom regionen.", slår man fast i avsnittet.¹³¹ Här förespråkas alltså

¹²⁹ Göteborgs stad, 2001:18.

¹³⁰ Göteborgs stad, 2010:11f

¹³¹ Göteborgs stad, 1999:15.

utbildningsstaden baserat på dess förmåga att locka företag att etablera sig, ett tydligt exempel på synen på staden som kunskapsekonomi. I budgeten för 2006 har dock *hållbar utveckling* hunnit bli ett centralt begrepp. I förklaringen av hållbarhet som begrepp lyfter man in rubrikerna från föregående år:

Vårt förhållningssätt utgår ifrån följande tre dimensioner: Den ekologiska dimensionen/ miljön/ bärkraften. Den ekonomiska dimensionen/ tillväxt/ konkurrenskraften. Den sociala dimensionen/ människan/ medborgarkraften.¹³²

Här ingår alltså konkurrenskraften i stadens definition av hållbar utveckling. En intressant aspekt av hållbarhetsdiskursen är den stora oklarheten kring vad som är mål och vad som är medel. Budgetarna förklarar att alla delar av hållbar utveckling är viktiga. Samtidigt uttrycks en oro över att just den ekonomiska tillväxten, vilken här blivit synonymt med ekonomisk hållbarhet, skadas av en brist på social hållbarhet. En mer specifik definition av den sociala dimensionen än i citatet ovan ges dock inte.

En stark ekonomi skapar förutsättningar för morgondagens välfärd. Och hållbarhet på miljöområdet är grundläggande för såväl göteborgarnas som Göteborgssamhällets framtida välbefinnande. Bristerna i den sociala dimensionens utveckling utgör dock ett hot, inte bara mot sammanhållningen i Göteborgssamhället utan också mot den ekonomiska tillväxten.¹³³

Hållbarhet lyftes också inom förvaltningarna under samma tidsperiod. I ett förslag till en reviderad skolplan skriver man: "Göteborg strävar efter hållbar utveckling såväl miljömässigt som socialt. Förskolor och skolor arbetar med att utveckla barnens och de ungas kompetens för att leva i ett hållbart samhälle."¹³⁴ Här används alltså

¹³² Göteborgs stad, 2005(1):4.

¹³³ Ibid, 4.

¹³⁴ Göteborgs stad, 2005(2).

kunskap som ett medel för att nå målet hållbar utveckling. Även i budgeten för 2012 görs denna koppling: "Skolan ska utjämna makt- skillnader mellan kön, samhällsklasser och grupper, förstärka samhällsgemenskapen samt skapa förståelse för naturens begränsningar och möjligheter."¹³⁵ Inom samma budget ser vi dock exempel på det motsatta, här används hållbarhet som ett medel för att konkurrera: "Liksom alla större urbana miljöer i Europa måste vi bli hållbara om vi ska lyckas även på global nivå."¹³⁶ I budgetarna finns exempel på kunskapsstaden som mål, som medel och som både mål och medel samtidigt. Det centrala verkar dock vara att göra kopplingen mellan hållbar utveckling och en generell positiv framtida utveckling.

Från och med 2012 ligger ett stort fokus i Göteborgs budget på begreppet *en stad för alla*. Här slår man fast att "jämlighet, rättvisa och solidaritet är förutsättningar för hållbar utveckling."¹³⁷ I linje med tyngden som läggs på de sociala aspekterna beskrivs kunskapsstaden som till för alla: "Göteborg ska fortsätta att utvecklas som kunskapsstad så att alla barn, unga och vuxna ges möjligheter att genom ett livslångt lärande utvecklas utifrån sina förutsättningar."¹³⁸ Men går det att vara en kunskapsstad för alla, samtidigt? I planeringsunderlaget Bredd & spets, skrivet av Stadsledningskontoret år 2016, problematiserar man hur ett fokus på internationell konkurrens kan centrera kunskapsstaden kring frågor om "spetsforskning och högteknologisk industri som attraherar en välutbildad befolkning":

Dessa målsättningar lägger ofta fokus på den högpresterande delen av begreppet kunskapsstad och riskerar att hamna i en målkonflikt med den sociala hållbarheten och på sikt göra staden till en mindre attraktiv plats att bo på. [...] Det krävs ett bredare anslag, med användande av ett bredare kunskapsbegrepp, för att på riktigt bli en kunskapsstad – med både spets och bredd.¹³⁹

¹³⁵ Göteborgs stad, 2011:19.

¹³⁶ Ibid, 7.

¹³⁷ Ibid, 5.

¹³⁸ Ibid, 19.

¹³⁹ Göteborgs stad, 2016(3):8.

Planeringsunderlaget synliggör de svåra utmaningar i avvägningen av kunskapsstadens olika aspekter som Göteborg står inför. I kontrast till dessa diskussioner står till exempel budgetens *visioner*, där det i vissa fall framstår som att målet redan nåtts. Redan under början av 2000-talet är visioner en viktig del av diskursen kring kunskapsstaden och kunskapsfrågor. Nya sorters kunskap och nya sorters yrken ska styra utvecklingen mot en konkurrenskraftig stad: "Utvecklingen inom IT-branschen kommer att radikalt förändra samhället. [...] Sverige är ett IT-moget land och i vissa aspekter världsledande."¹⁴⁰ Från och med budgeten för 2004 börjar Göteborgs stad beskriva tydligare vad visioner är och varför man använder dem. Visionen av framtidens Göteborg är en "solidarisk och hållbar stad" som är bättre på integration.¹⁴¹ Integrationen kopplas till kunskapsfrågor på till exempel följande sätt: "Mångfaldens Göteborg, med ny kunskap och kompetens, kan med sin språkrikedom, kultur och entreprenörskap bidra till stadens utveckling."¹⁴² Föregående citat kan läsas som att mångfaldens Göteborg, en typ av kunskaps-samhälle, redan existerar. Men det skulle också kunna tolkas som att man ännu inte funnit ett bra sätt att ta tillvara på den kunskap som finns. Entusiasmen inför framtiden bidrar dock till en bild av den solidariska och hållbara kunskapsstaden som redan delvis existerande.

Inom kunskapsstadsdiskursen som helhet ryms alltså både allt det staden är och allt det staden har potential att bli. Att fylla diskursen med visioner kan vara ett sätt att undvika att lyfta intressekonflikter. Här kan som sagt Miettins beskrivning av transdiskursiva termer hjälpa till att förstå visionernas funktion. Han menar att detta är de termer som länkar samman diskurserna inom teoretiska paradig och policyparadig. De kännetecknas bl.a. av sin svaga koppling till empiri, sin förmåga att fungera som paraplybegrepp samt skapa konsensus och föra samman aktörer från olika grupper.¹⁴³ Ju

¹⁴⁰ Göteborgs stad, 2000:11.

¹⁴¹ Göteborgs stad, 2005(1):6.

¹⁴² Göteborgs stad, 2003:5.

¹⁴³ Miettinen, 91.

mer visionär beskrivningen av kunskapsstaden är, desto mer troligt verkar det att transdiskursiva termer är i omlopp.

Vad har det då för betydelse att kunskapsstadsdiskursen kan innehålla många visioner samtidigt? Är det möjligt att på en gång vara den trygga och säkra evenemangs-, kunskaps-, turist- och miljöstad som budgetarna beskriver? IP3 och 4 har svårt att se att det skulle kunna finnas en konflikt mellan olika sätt att se kunskapsstaden. IP4 menar att övergången från varvsstad till kunskapsstad har skett just genom samarbete med högskolorna, stora företag osv. "Man har så mycket att vinna på att kraftsamla tillsammans.", instämmer IP3. Det verkar dock vara i skolan som de flesta visioner kring kunskapsstaden ska omvandlas till praktik. Som budgetdokumenten beskriver är det i skolan som framtidens vuxna ska få kunskaper för livet, få med sig grundläggande värderingar som demokrati, få lära sig att verka för ett hållbart samhälle, få realisera sin personliga potential etc. IP1 berättar att skolor även utnyttjas av olika intressegrupper som kommer och vill sprida information utan att ta hänsyn till de styrdokument som reglerar skolans grunduppdrag. "Alla olika särintressen som finns, de anser att skolan är deras arena."¹⁴⁴ Dessutom har skolorna fullt upp med att anpassa sig till nya betygssystem etc. IP1 menar att skolorna har fått ett större ansvar att hantera olika processer och metoder. Samtidigt ska skolan fungera som en plats där social ojämlikhet utjämnas. I arbetet Jämlikt Göteborg som pågår på en övergripande nivå är alla sektorer inblandade och skolan har en särskilt viktig roll.¹⁴⁵ Men "skolan kan kanske inte lösa allt", som IP2 påpekar. Dock lägger hen stor vikt vid skolans roll som spridare av värdegrunder: "Om vi ska få ett hållbart samhälle som inte fullständigt slits itu så är det nödvändigt att skolan jobbar med demokrati-frågor och värdegrundsfrågor. Annars kommer vårt samhälle att slitas sönder."

¹⁴⁴ Intervjuperson 1.

¹⁴⁵ Intervjuperson 2.

Teknologier

Användandet av visioner går också att analysera som ett exempel hur en specifik styrteknik hjälper till att etablera en diskurs. De teknologiska selekteringsprocesserna kan som sagt innehålla sätt att mäta eller bedöma kunskap, att använda experter och så vidare. Samtidigt som en önskan om ett framtida tillstånd uttrycks kan samma tillstånd formuleras som en självklarhet. I budgeten för 2002 är till exempel första meningen "Göteborg är attraktivt", medan första meningen i nästa års budget är "Göteborg är en bra stad att leva i." I båda fallen följer dock sedan en text där man talar om vilka förändringar som behövs för att staden ska kunna leva upp till sin potential. Till och med inom meningar kan det vara oklart var gränsen går mellan nutid och framtid: "Liksom Göteborg en gång utvecklades av inflyttade européer kan det nya Göteborg, med ny kunskap och kompetens, med dess språkrikedom, kultur och nytt entreprenörskap än en gång bidra till stadens utveckling."¹⁴⁶ I budgetdokumenten återkommer diskussioner om samhällets förändring och det behov av anpassning som Göteborg ibland verkar stå inför och ibland redan verkar ha klarat av. Effekten blir att de framtida målen verkar mindre avlägsna och att Göteborgs stad redan verkar vara en god bit på vägen. Säkerheten i texten bidrar till att etablera en oproblematiserad kunskapsstad.

På samma sätt kan det *konsensusskapande* som till exempel transdiskursiva termer bidrar till analyseras som en teknologi. Redan i budgeten för år 2000 beskrivs "[...]det inbördes beroende och den gemensamma nytta som finns mellan näringsliv och offentlig sektor och forskning och utbildning."¹⁴⁷ Speciellt de intervjupersoner som arbetar med den näringslivsinriktade delen av stadens kunskapsförvaltning understryker vikten av samverkan: "Jag tror att alla vinner på det, för det är ju inte så att den ene styr den andre, så som jag

¹⁴⁶ Göteborgs stad, 2001:11.

¹⁴⁷ Göteborgs stad, 1999:14.

ser det.”, säger IP4. IP3 tillägger: ”Ja, för i dialogen så uppstår ju också ny kunskap. Man bryter ju mark när man träffar andra som också kanske har ett annat perspektiv.” Diskussionen om samverkan är mycket närvarande i budgettexterna, och motiveras så väl med hållbarhet som tillväxt. ”Samverkan mellan kommunen, universitetet, högskolorna och näringslivet är en förutsättning för en hållbar utveckling. Tillsammans ska vi ta tillvara den spets-kompetens som finns i Göteborg samt stödja dynamiska tillväxtbranscher och aktörer i branscher som verkar för hållbar utveckling.”¹⁴⁸ Samverkan beskrivs till och med som grundläggande för Göteborg som kunskapsstad. ”Samverkan mellan kommunen, högskolan och näringslivet är grunden till den särskilda kunskapskultur som håller på att utvecklas här.”¹⁴⁹ Genom att neutralisera kunskapsstaden till ett fenomen som alla aktörer i staden kan enas kring underlättar man samarbetet mellan dem. Samtidigt kan konflikter undvikas eftersom flera olika sätt att se på kunskap samlas under samma paraplybegrepp utan att skillnaderna nödvändigtvis uppmärksammas. Kunskapsstaden kan i samma budgettext framstå som mest inriktad på de sociala och mest inriktad på de ekonomiska aspekterna, beroende på vilken del man läser. Att det skulle kunna uppstå en målkonflikt kring just kunskapsstaden som gemensamt mål är dock inget staden själv tar upp förrän i planeringsunderlaget Bredd & spets. Detta underlag ligger närmare en akademisk text i det att det är baserat på vetenskapliga källor, varför man kan tänka sig att dess beskrivningar är mindre transdiskursiva och mer av ett uttryck för ett teoretiskt paradig.

En teknologi som kan sägas ligga nära att använda visioner är användandet av *marknadsföring*, paketerandet av staden till en attraktiv och säljbar helhet. Här används kunskapsstadsdiskursen som ett av argumenten för att besöka, investera i eller bosätta sig i Göteborg. Samtidigt förstärker och etablerar marknadsföringen kunskapsdiskursen i en växelverkan. I budgeten för 2011 skriver man att: ”Sam-

¹⁴⁸ Göteborgs stad, 2011:9.

¹⁴⁹ Göteborgs stad, 2005(1):13.

hällets insatser för näringslivets kompetensförsörjning genom utbildningsväsendet är centrala. Vi ska konkurrera med kompetens. Sveriges fördelar finns inom den kunskapsintensiva ekonomin. Det handlar både om högskoleutbildningar och kvalificerade yrkeskunskaper.”¹⁵⁰ Behovet av marknadsföring verkar vila på antagandet att staden konkurrerar med andra städer på en global marknad, för att kunna växa i form av fler etablerade företag, fler anställningsbara invånare och fler turister. ”Företag söker sig till Göteborg av strategiska skäl. Här finns kunnande, här finns Göteborgsandan och människor trivs i vår stad.”¹⁵¹ Marknadsföringen av Göteborg motiveras också med att den skapar välfärd: ”Allt hänger ihop, att Göteborg betraktas som en mänsklig och attraktiv stad ger i förlängningen göteborgarna en bättre och tryggare välfärd. Därför ska vi fortsätta att berätta om hur bra och roligt det är att turista i staden.”¹⁵² och hållbarhet: ”Vi ska också synas i internationella sammanhang för att ta tillvara stadens intressen och visa att vi med konkurrenskraft och respekt för mänskliga rättigheter arbetar för visionen om en långsiktigt hållbar stad.”¹⁵³ Det är alltså viktigt att konkurrera för att skapa välfärd, och viktigt att skapa välfärd för att kunna konkurrera. Otydligheten mellan mål och medel bidrar här till att vidga utrymmet för vad som samtidigt kan pågå inom staden.

Samtidigt som staden tydligare profileras genom sitt kunskapsfokus kan utbildning, som jag berört ovan, användas som ett sätt att *styra individer mot att själva ta större ansvar* för sin anställningsbarhet: ”Förmågan att själv finna kunskap och lära sig ta ansvar för sin egen utveckling är väsentlig.”¹⁵⁴ Detta är viktigt bland annat för att kunna försörja sig själv och bidra till samhället.

¹⁵⁰ Göteborgs stad, 2010:30.

¹⁵¹ Göteborgs stad, 2003:11.

¹⁵² Göteborgs stad, 2005(1):13.

¹⁵³ Göteborgs stad, 2011:9.

¹⁵⁴ Göteborgs stad, 2001:8.

Väl och rätt utbildade medborgare bidrar till god ekonomisk tillväxt. Genom god branschkännedom ska vuxenutbildningen kunna erbjuda yrkesutbildningar inom bristyrken likaväl som gymnasieutbildning för att få behörighet till vidare studier. Vuxenutbildningen ska i samverkan med andra aktörer arbeta för att individen istället för försörjningsstöd erbjuds studier som kan leda till egenförsörjning.¹⁵⁵

Så vem bestämmer vilka kunskaper som är viktigast för individen? Ett sätt att etablera vissa aspekter av utbildning som centrala är att utveckla måttstockar för att bedöma kunskapsläget. Det mest kända exemplet är PISA-mätningarna, en internationell undervisningsstudie som mäter 15-åriga elevers förmågor inom matematik, läsförståelse och naturvetenskap.¹⁵⁶ I det skriftliga underlaget för projektet "Staden där vi läser för våra barn", som är en del i stadens arbete med social hållbarhet, är elevernas försämrade läsförståelse enligt PISA-resultaten det första som inledningen tar upp. Kopplingen till social hållbarhet görs genom att hänvisa till forskning som visar på att sämre läsförståelse ofta hänger ihop med socioekonomisk bakgrund.¹⁵⁷ Skillnaderna mellan eleverna kan förstärkas genom att sämre läsförståelse leder till större svårigheter att få en anställning i framtiden.¹⁵⁸ Här går det alltså att spåra mättekniker för kunskap som en viktig influens i vilken sorts kunskap en socialt hållbar kunskapsstad satsar på. Samtidigt finns ett perspektiv på olika grupper inom staden som visar på en vilja att skapa ett mer kvalitativt kunskapsamhälle.

IP1 uttrycker en oro att fokus på PISA- och betygssystem gör att sådant som lärares och rektorers egen uppföljning av *hur* de arbetar hamnar i skymundan: "Skolan har, tycker jag, rivits sönder av PISA-rapporter, av ny skollag, nya betygssystem... Skolan har inte märkat med att anamma alla nya saker som ramlar på oss. Det är ju paradigmskiften egentligen." Metoder som systematiskt kvalitetsarbete, vilket IP1 har förespråk för grundskolan, blir bara ett av alla krav:

¹⁵⁵ Göteborgs stad, 2006:9.

¹⁵⁶ Skolverket, 2016.

¹⁵⁷ Göteborgs stad, 2016(1):3.

¹⁵⁸ Ibid, 4.

”Systematiskt kvalitetsarbete. När man säger det så ryser folk, ingen vill vara med och ingen vill förstå. [...] Det är så många som lägger sig i och det finns metoder hit och metoder dit, vilket gör att allting dör.” Skolorna som går sämst när det gäller betygsmålen får inte uppmärksamhet för det de gör bra, enligt IP1, exempelvis kreativa arbetssätt och analys av sitt arbete. ”Kommunstyrelsen ville ha resultaten, de ville veta hur det gick. [...] Om det större ansvaret hade varit att följa upp och analysera, istället för att hitta på egna mål, så hade man ju faktiskt lagt fokus på grunduppdraget”¹⁵⁹ IP1 menar att en större satsning på de duktigaste eleverna skulle kunnat skapa ett ”driv” där man får med sig alla elever, men att Göteborgs stad istället satsat på de elever som ligger efter betygmässigt och därför inte ”levererar på toppen”. Det här kan tolkas som att IP1 förespråkar en mer spetsig, elitistisk kunskapsutveckling, men med antagandet att detta kommer att leda till en förbättring för alla elever. Vad innebär då skolans ökade antal uppgifter för Göteborg som kunskapsstad? Jag skulle vilja lyfta fram skolan som ett exempel på en arena där den kvantitativa och kvalitativa synen på kunskap ska realiseras samtidigt, och där konflikten mellan dem synliggörs. Här blir det nämligen svårt att i praktiken utföra alla uppgifter samtidigt, delvis på grund av bristande resurser och delvis på grund av den förvirring som uppstår kring hur och med vad skolan egentligen ska arbeta.

Agenter

En anledning till att CPE uppmärksammar aktörernas betydelse är att visa på hur strukturer inte är allsmäktiga. Trots att vi socialiseras in i ett system kan det ifrågasättas och påverkas av enskilda individer eller grupper. Hur syns då detta i Göteborgs stads arbete med kunskapsstaden? En av intervjupersonerna tar upp betydelsen av vilken *politiker* som är ansvarig för skolfrågor. Hen menar att det nu-

¹⁵⁹ Intervjuperson 1.

varande kommunalrådet med ansvar för skolfrågor är mer engagerad i frågan än sina föregångare, och att den Socialdemokratiska ledningen har varit dålig på att lyfta skolans betydelse under 2000-talet. Nu börjar det hända något, menar intervjupersonen, och syftar bland annat på införandet av en central skolnämnd. Även IP1 påpekar att enskilda politikerns syn på skolans verksamhet kan ha betydelse. Är de mer fokuserade på ekonomin och betygsresultaten kommer det systematiska kvalitetsarbetet hamna i skymundan och resurserna läggs på de skolor som ligger sämst till.

En annan intressant aspekt att studera är den så kallade *Göteborgsandan*. Den nämns i flera budgettexter, till exempel formulerat som följer: "Företag söker sig till Göteborg av strategiska skäl. Här finns kunnande, här finns Göteborgsandan och människor trivs i vår stad."¹⁶⁰ Göteborgsandan skildras som en positiv anda av samverkan mellan olika sektorer i staden, ett gemensamt arbete med näringsliv och akademi för invånarnas bästa. Att koppla samverkansarbetet till stadens själva identitet gör att det framstår som något närmast unikt. De båda socialdemokratiska politiker som har haft ordförandeskapet för kommunstyrelsen under 2000-talet har båda uttryckt den stora vikten av att odla Göteborgsandan.¹⁶¹ I budgetdokumenten återkommer formuleringar om det goda samarbetet mellan staden, näringslivet och akademin, och hur de behöver varandra för att nå framgång när det gäller exempelvis sysselsättningsgraden.

Vi vill fortsätta verka för ett gott samarbete mellan staden, akademin och näringslivet och menar att det är en nyckelfaktor för ett gynnsamt företagsklimat, i synnerhet för små och medelstora företag som spelar en viktig roll för sysselsättningen.¹⁶²

Även när det specifikt handlar om kunskapsstaden lyfts samverkan som en central fråga:

¹⁶⁰ Göteborgs stad, 2003:11.

¹⁶¹ Falkemark, 88f.

¹⁶² Göteborgs stad, 2010:30.

Göteborg är idag en utbildnings- och kunskapsstad med ambition att även i ett internationellt perspektiv inta en ledande position. För stadens framtid likaväl som för den enskilda individen är det viktigt att utbildningen på alla nivåer är av hög kvalitet. Detta förutsätter en nära samverkan mellan förskolor, skolor, högstskolor, näringsliv, ofentlig verksamhet, föreningar och organisationer.¹⁶³

Stadens samverkan med universiteten verkar dock inte alltid ha varit lika självklar:

Från 2000 så har det ju hänt mycket. Tidigare var ju den akademiska världen ganska sluten. Nu gör man ju ingenting egentligen utan Chalmers universitet, utan samverkan i staden, med politiker. Man är ute. Man har näringslivet i sina styrelser. Det har ju skett en otrolig förändring. Och stadens politiker och tjänstemän vill ha med akademien i sina samtal när man har visionsamtal, framtidssamtal. Så det är ju en naturlig del idag. Vilket det kanske inte var på samma sätt tidigare, för då var det slutna världar.¹⁶⁴

I dokumentet *Bredd & spets* som behandlar frågan om Göteborg som kunskapsstad påpekar man att kommunen själv har uppmärksammat att den kan fungera hindrande för innovationsklimatet: "Exempel på sådana hinder är att förvaltningskultur dominerar över utvecklingskultur, lagar och regler hämmar innovation samt att många av de processer staden driver är slutna och professionaliserade."¹⁶⁵ Ur en governance-synpunkt är det ett intressant fenomen att staden samtidigt drar sig tillbaka *och* fortsätter att vara en central aktör genom att sätta villkoren för sin tillbakagång och framställa sig som den som tar ansvar över utvecklingen. Som IP4 påpekar kan ingen av aktörerna styra varandra, bland annat eftersom en del av politiken regleras på nationell nivå. Men att arbeta med sin roll som samarbetspartner och framhäva sin roll i gemensamma projekt kan

¹⁶³ Göteborgs stad, 2005(2):40.

¹⁶⁴ Intervjuperson 4.

¹⁶⁵ Göteborgs stad, 2016(3):41.

vara ett sätt för staden att inte förlora greppet om Göteborgs utveckling. Genom att beskriva näringslivsfrågor som en central angelägenhet för kommunen inlemmar man deras verksamhet i sin egen:

Staden ska ha en öppen dialog med näringslivet om hur vi bygger det framtida och uthålliga Göteborg. Vi behöver strukturer i kommunen som ger förutsättningar för denna dialog och kontakt. Frågor och förslag som kommer från näringslivet ska behandlas på ett öppet, tydligt och effektivt sätt för att etableringar ska ske i samklang med stadens hållbarhetsmål. Aktörer inom social ekonomi tror vi kan bidra till dessa mål. God näringslivsutveckling ska vara en naturlig del av stadsbyggnadsarbetet.¹⁶⁶

Har *olika avdelningar eller funktioner* inom Göteborgs stad större makt när det gäller utformningen av samverkan? Gymnasieskolan, som styrs genom Utbildningsförvaltningen, har en väletablerad samverkan med näringslivet.¹⁶⁷ Grundskolan däremot har styrts av de olika stadsdelsnämnderna och i viss mån stått utanför den samverkan som vissa menar skulle behövas.¹⁶⁸ Verksamheten där IP3 och 4 arbetar har som uppgift just att samverka med näringslivet och akademien, hela vägen från grundskolan till kompetensförsörjning. Här ligger dock en stor tonvikt på samverkan i form av större evenemang. Å ena sidan har de områden inom staden som inte är lika starkt reglerade av nationella mål en större flexibilitet som samarbetspartners. Å andra sidan kan man tänka sig att nationella riktlinjer underlättar samarbetet genom att göra aktörerna på lokal nivå mer likvärdiga i sin brist på handlingsutrymme.

Förhandling och förankring

Nu är det dags att studera närmare vilken utveckling som funnits i Göteborgs stad i ett tidsperspektiv. Hur har förhandlingen kring

¹⁶⁶ Göteborgs stad, 2011:33.

¹⁶⁷ Intervjuperson 2.

¹⁶⁸ Intervjuperson 1.

kunskap och kunskapsstaden sett ut 2000-2016, och vilka aspekter kan sägas ha förankrats? Det är de fyra olika typer av selekteringsprocesser som jag gett exempel på ovan som tillsammans bidrar till att kunskapsstaden förankras. Den kan dock fyllas av olika innehåll, där den största konflikten finns mellan det som Stigendal kallar det kvalitativa och det kvantitativa perspektivet på kunskap. I exemplen ovan framställs Göteborg både som ett kunskapssamhälle och en kunskapsekonomi. Som forskningsöversikten visar finns en intressekonflikt mellan dessa olika tolkningar av vad det innebär att vara en kunskapsstad. I de analyserade dokumenten (med undantag för dokumentet Bredd & Spets) och de 4 intervjuerna med anställda inom Göteborgs stad framstår kombinationen dock som relativt oproblematiske. Hur kan detta resultat tolkas? Är konflikten i själva verket icke-existerande i Göteborgs stad som organisation?

Ett centralt tema som visat sig både i textmaterialet och intervjuerna är betydelsen av *samverkan*, mellan olika delar av kommunens verksamhet och med andra sektorer. Som flera av intervjupersonerna berättar om har antalet projekt och plattformar för samverkan ökat under 2000-talet. Staden framställer gärna sig själv som en central aktör även i frågor om näringsliv och akademi. Att vara en etablerad samverkanspartner i alla olika aspekter av kunskapsstaden ger staden större inflytande. Samtidigt behöver staden hålla sig involverad i allt från breda till spetsiga satsningar för att kunna behålla sin viktiga roll i ett politiskt landskap präglad av governanceprocesser, vilket kan vara ett incitament till att framställa kunskapsstadens alla sidor som oproblematiske att kombinera. På det här sättet skulle man kunna tänka sig att samverkansprojekt blir ett sätt att stärka det offentliga roll samtidigt som staden får mer att tjäna på att inte lyfta eventuella intressekonflikter. De många projekt Göteborgs stad har arbetat med där kunskapsstaden varit ett uttalat mål, av vilka jag bara har nämnt ett urval, sker ofta i samverkan med andra aktörer. I projekten avspeglas ofta det bredare sätt att se på kunskap som flera intervjupersoner uttrycker. Vetenskapsfestivalen har breddat sitt utbud från det naturvetenskapliga till forskning från många olika fält, yrkes-EM synliggör betydelsen av hantverksbaserad kunskap, för-

slagen från Vision 2021 kopplar samman kunskapsstaden med demokratifrågor, och så vidare. Samtidigt medverkar staden även i de spetsigare projekten med en smalare kunskapsyn.

Ännu ett sätt att sammanfoga alla kunskapsstadens delar på ett sätt som upplevs oproblematiskt är det ökande användandet av *visioner*. Genom att gränsen mellan nuet och framtiden blir mindre tydlig, samtidigt som ett gemensamt mål hägrar, kan arbetet med att vara och göra kunskapsstaden upplevas som en tydligare helhet. Vagheten som präglar visionerna gör att alla delar av stadens verksamhet skulle kunna passa in i arbetet. Det blir ett sätt för olika delar av Göteborgs stad att hantera olika delar av kunskapsstaden men känna att de verkar för ett gemensamt mål. Betydelsen av visioner började understrykas särskilt i budgeten för 2004, och har sedan dess fortsatt öka. Som IP2 påminner om behöver dock inte vaga visioner vara så viktiga i den konkreta verksamheten. När det gäller Utbildningsförvaltningen menar hen att de har verkat för samma mål så väl före som efter man slog fast att Göteborg som kunskapsstad var visionen.

Diskursen kring kunskapsstaden har som beskrivs ovan fyllts på med ett antal begrepp som påverkar dess innehåll. Området där detta har haft störst effekt verkar vara skolan. När skolans uppgift beskrivs i budgetarna tycks den ha breddats sedan 2000-talets början. Bland annat har uppgiften utökats till att förmedla normkritik, utjämna sociala villkor och verka för en hållbar utveckling. År 2010 anlade staden ett specifikt barnperspektiv som skulle prägla alla verksamheter. Dessutom har bilden av vilken kunskap som är viktig för framtiden breddats.

Alla ska nå målen genom att undervisningen utgår ifrån en helhetsyn, där elevernas inre motivation oavsett om den är teoretisk, kulturell, estetisk eller hantverksmässig tas tillvara. Utbildningen ska uppmuntra kreativitet, innovationsförmåga och entreprenöriellt förhållningssätt.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Göteborgs stad, 2011:19.

Ytterligare ett exempel är att stadsdelsförvaltningarna som sköter för- och grundskolas verksamhet har fått tre stadsgemensamma fokusområden att arbeta efter: kompensatoriskt arbete, ledarskap och systematiskt kvalitetsarbete. Det var en extra tydlig satsning på att arbeta med skolan ur ett hela staden-perspektiv, menar IP1. Samtidigt upplevde många skolor detta som en ökad administrativ belastning. Som jag har argumenterat för ovan kan skolan ses som ett av de områden där konflikten mellan de olika sätten att se på kunskap blir märkbar eftersom det finns för många uppgifter att förhålla sig till samtidigt.

Även i budgeten har fler koncept tillkommit. Socialt hållbar utveckling är, som jag gått igenom under rubriken diskursiva selektionsprocesser, ett område som fått större utrymme i Göteborgs stads budget. Även inriktningen budgeten tagit sedan 2012, med "en stad för alla" som ledord, har en tydlig koppling till social hållbarhet. I relation till kunskapsstaden finns exempel på att kunskap och utbildning ses utifrån ett rättighetsperspektiv: "Vuxenutbildningen spelar en central roll för att utjämna levnadsvillkor, ge människor en andra chans i livet och möta omställning på arbetsmarknaden. Vuxenutbildningens innehåll och former ska anpassas till individens behov och önskemål och inte tvärt om."¹⁷⁰ Den sociala hållbarheten, vilken ligger i linje med synen på kunskap som kvalitativ, verkar vara mer förankrad i kunskapsdiskursen nu än i början av 2000-talet. Även följande formulering speglar denna inställning:

Det finns ett tydligt samband mellan socioekonomiska faktorer och familjers förutsättningar att vara lärande miljöer för sina barn. Det sociala arvet spelar roll redan innan vi når skolan. De starka sambanden mellan segregationen i staden, misslyckanden i skolan och en utsatt ställning i vuxenlivet kan motverkas genom ökade samhällsinsatser så att alla barn ska få en bra start. Vi måste investera i morgondagens humankapital.¹⁷¹

¹⁷⁰ Göteborgs stad, 2010:13.

¹⁷¹ Göteborgs stad, 2011:9f.

Hur förankrade är då imaginärerna kunskapsekonomin och kunskapssamhället i föreställningen om Göteborg som kunskapsstad? Överraskande verkar båda två relativt etablerade och förgivettagna inom Göteborgs stad som organisation. Den konflikt som är uppsatsens utgångspunkt är i många fall svår att finna. Kunskapsstaden diskuterades i början av 2000-talet utifrån ett synsätt där den kunskapsbaserade ekonomin verkar vara mest central. Men tanken om Göteborg som kunskapssamhälle, det vill säga där kunskap är en bredare social fråga, verkar ha blivit mer och mer förankrad, bland annat i samband med ett ökat fokus på social hållbarhet. Som Malbert, Polk och Egnell har uppmärksammat fungerar samverkansprocesser i Göteborg ofta som en mötesplats för olika perspektiv på hållbar utveckling.¹⁷² På samma sätt blir de ju en mötesplats för olika perspektiv på kunskap, och hur dessa relaterar till den hållbara utvecklingen. Samverkan så väl som visionerande är två sätt att etablera det policyparadigm där kunskapsstaden ses som fri från eventuella intressekonflikter. Kunskapsstaden framställs ibland till och med som lösningen mellan konflikter. Samtidigt verkar det teoretiska paradigmat om social hållbarhet börja få tydligare utrymme, till exempel i Stadsledningskontorets rapport Bredd & spets där man på ett tydligare sätt förhåller sig till aktuell forskning. Begreppet kunskapsstad har inte bara blivit bredare sedan början av 2000-talet, utan "längre" i ett tidsperspektiv då det på ett tydligare sätt innehåller både nuet och visionen om framtiden. Inom de fyra områden där selekteringsprocesser pågår är alltså kunskapssynen fortfarande under förhandling, men genom användandet av samverkan och visionerande framstår det istället som att föreställningen om kunskapsstaden som *både* ett kunskapssamhälle och en kunskapsekonomi har förankrats. Frågan är vilket av perspektiven som oftast realiseras i konkret politik.

¹⁷² Malbert, Polk och Egnell.

5.2 Göteborgs universitet

Strukturer

Göteborgs universitet är en statlig myndighet, och förhåller sig därför till nationella styrdokument som reglerar högskolornas uppdrag och verksamhet. Förutom uppdragen forskning och utbildning ingår den så kallade samverkansuppgiften eller *tredje uppgiften*, att dela med sig av kunskapen på ett samhälleligt plan. I Göteborgs universitets egen utredning av samverkansuppgiften beskrivs hur samverkansbegreppet har fungerat som paraplybegrepp åt en mängd olika aktiviteter, men sedan år 2004 fokuserats på utveckling av demokratin, kunskapsutveckling och tillväxt, samt bättre utbildning.¹⁷³ I universitetets årsredovisning för 2005 fastslås att "samverkan med omgivande samhälle spelar en viktig roll och kommer att bli allt mer integrerad i både forskning och utbildning".¹⁷⁴ Samverkan framstår dock redan i dokumenten från 2000-talets början som centralt för Göteborgs universitet, och relateras till tanken om kunskapsstaden:

Målen [för samverkan] skall uppnås bl.a. genom att öka den utåtriktade verksamhetens geografiska spridning, stärka Göteborg som student- och kunskapsstad i samarbete med externa aktörer, öka samhällets representation i referens- och ledningsgrupper, stimulera transdisciplinära nätverk inom och utom universitetet samt underlätta kunskapsöverföring genom att arbeta för etablering av nya företag.¹⁷⁵

Universitetet beskriver sig självt som en viktig del i stadens framtid, till exempel som följer: "Göteborgs universitet är också en aktiv kraft som påverkar samhällets utveckling."¹⁷⁶ Enligt dokumentet vision 2020, från år 2013, är samverkan viktigare än någonsin, och "kompleta akademiska miljöer", det vill säga en verksamhet innehållande

¹⁷³ Göteborgs universitet, 2011(1):13.

¹⁷⁴ Göteborgs universitet, 2006:45.

¹⁷⁵ Göteborgs universitet, 2002:31.

¹⁷⁶ Göteborgs universitet, 2013(1).

utbildning, forskning och samverkan, framstår som de blivit en självklarhet. "Genom kompletta miljöer skapas en helhet som stimulerar dynamisk samverkan mellan å ena sidan utbildning och forskning, å andra sidan näringsliv och samhälle.", förklaras det i visionen.¹⁷⁷ Den kompletta akademiska miljön kan liknas vid kunskapsstaden som begrepp, då den på ett oproblematiskt sätt innefattar både näringsliv och samhälle, kvantitet och kvalitet. Hur kan då samverkansprojekt se ut i praktiken? Några exempel är att låta studenter utföra examensarbeten eller praktik på företag och inom det offentliga, bjuda in gästlärare, uppdragsforskning, uppdragsutbildning och mentorsverksamhet.¹⁷⁸ Andra mer specifika samverkansprojekt är till exempel IT-universitetet som invigdes 2001 och beskrivs som "en experimentverkstad för ny pedagogik, för samverkan med näringsliv och kommun samt för samverkan med Chalmers"¹⁷⁹, sammanslutningen Mistra Urban Futures och Sahlgrenska Science Park, en "inkubator och företagspark inom hälsovetenskap".¹⁸⁰ Näringslivet är alltså en vanligt förekommande samarbetspartner.

IP6 beskriver den tredje uppgiften som att "bland annat se till att forskningsresultat ska omsättas i praktiken och skapa nytta för samhället i helhet". Hen menar dock att aktörer utanför universitet har svårt att se arbetet som faktiskt görs. Samverkan bedrivs, men forskningsresultaten når inte ut och får det genomslag de skulle kunna få. IP6 tror att många har "låga förväntningar, beroende på vem man pratar med" när det gäller den tredje uppgiften, och att uppfattningen är att universitetet främst ägnar sig åt studenterna, det vill säga uppgiften att utbilda. Detta uttalande står i stor kontrast till textdokumentens stora fokus på samverkan, där man framställer sig själv som en viktig aktör i stadens utveckling. Kärnan i svårigheten att lyckas med den tredje uppgiften ligger enligt IP6 i det faktum att an-

¹⁷⁷ Ibid, 8.

¹⁷⁸ Göteborgs universitet, 2008:61f.

¹⁷⁹ Göteborgs universitet, 2003:4.

¹⁸⁰ Göteborgs universitet, 2013(1):44.

svaret i högre grad har hamnat på enskilda forskare, vilka prioriterar att skriva artiklar snarare än att arbeta med samverkan eftersom de inte "vet hur man gör". Dessa artiklar kommer dock inte allmänheten till del eftersom det kostar pengar att få tillgång till dem. Förut fanns en vicerektor för samverkan, och ett mer övergripande arbete ägde rum för att forskningsresultat skulle spridas. Sedan 2015 har Göteborgs universitet enligt IP6 valt en annan väg än de flesta andra universitet, och tagit bort ett antal centrala befattningar och aktiviteter för att istället lägga ansvaret på forskaren själv. "Det betyder ju egentligen att universitetet inte riktigt tar fullt ansvar för att säkerställa att man skapar nytta ur deras forskning." IP6 tar upp kunskapen kring segregation som exempel. Det är ett av Göteborgs mest akuta samhällsproblem, och ett ämne som engagerar många forskare vid universitetet. Resurserna går dock inte till att sprida den stora kunskap som finns inom ämnet. Förhoppningen är dock att arbetet med den tredje uppgiften ska kunna stärkas: "Utmaningen är ju att man behöver ha en organisation som har ett övergripande ansvarstagande och där är förhoppningen att universitetet ska ta det mer än man gör idag."¹⁸¹ Beskriver man som IP6 den tredje uppgiften som centrerad kring nyttogörande, verkar universitetet ha ambitionen att bidra till ett kunskapssamhälle men på grund av organisatoriska strukturer svårt att lyckas. Talar man däremot om samverkansuppgiften på ett bredare plan så har universitet lyckats med att delta i skapandet av kunskapsstaden genom att vara inblandad i en mängd olika projekt. Samverkan verkar i mångt och mycket fortfarande vara ett vagt begrepp. Att samverka med andra sektorer i projekt och centrumbildningar skildras ibland som ett mål i sig i dokumenten, medan själva nyttiggörandet av samarbetets resultat inte alltid redovisas. Den typ av samverkan som sker, och har ökat i omfattning under 2000-talet, riskerar att ses som ett kvitto på att de mer övergripande processer kring nyttogörande IP6 tar upp inte längre

¹⁸¹ Intervjuperson 6.

behöver finansieras. Detta för oss in på ekonomiska strukturer som påverkar universitets verksamhet. Redan i årsredovisningen för år 2000 påpekar man att den externa finansieringen står för en större del av *forskningsanslagen*. Ett problem man lyfter är att en för stor del extern finansiering riskerar att hindra universitetets "frihet att själv söka nya utvecklingsvägar".¹⁸² Samtidigt har arbete pågått, och intensifierats under 2000-talet, för att "främja kommersialiseringen av forskningsidéer och -resultat".¹⁸³ En effekt av att externa finansiärer ofta delfinansierar forskning, vilket innebär att universitets basanslag behöver användas för att samfinansiera projekten, är att en allt större del av forskningens inriktning styrs utifrån. "Detta minskar universitetets möjlighet att ta ett långsiktigt ansvar för forskning och utbildning.", skriver man i årsredovisningen för år 2014.¹⁸⁴ Det finns alltså en spänning mellan samverkan och självständighet som universitet har förhållit sig till under hela den studerade perioden. Trots att samverkan anses som oerhört viktigt vill man inte förlora kontrollen över forskningslandskapet. Även här läggs ett stort ansvar på enskilda forskare, enligt IP6. Hen är dock mer entydigt positiv till extern finansiering än årsredovisningstexterna, då hen menar att det bidrar till en mer explicit och tydlig kravställan på forskningen och snarast är ett "sundhetstecken" på att det finns konkurrens. Att näringslivet medfinansierar forskningen ses alltså inte av alla som en risk. Så länge näringslivets behov kombineras med vad samhället behöver på lång sikt behöver det inte vara en risk, menar IP6. Här uttrycks alltså att de båda sätten att se på kunskap kan gå att kombinera. Men i de områden där företag satsar på vissa sorters forskning, finns ett behov av att det offentliga lägger mer medel än de gör idag för att skapa balans. Hen ger exemplet vårdforskning, där näringslivet satsar på lukrativ läkemedelsutveckling samtidigt som "den mjukare sidan av vården", underfinansieras: "Där behöver de publika aktörerna mö-

¹⁸² Göteborgs universitet, 2004(2):4f.

¹⁸³ Göteborgs universitet, 2009:2.

¹⁸⁴ Göteborgs universitet, 2015:15.

tas på ett sätt man inte gör idag".¹⁸⁵ En lyckad samverkan kräver alltså att offentliga och privata intressen kan balanseras, anser IP6.

Företagen [...] vill ju ofta ha en lite snabbare verkstad, så kan man säga. Man kan nog uppleva därifrån att där den offentliga sidan, där universiteten är med, så finns det mer av ett långsiktigt visionsarbete, kanske inte minst i relation till 2021 och såna bitar. [...] Samtidigt så vet jag ju företag också som försöker dra nytta av hela det begreppet [kunskapsstaden] som ett sätt att jobba med de specifika aktörerna.¹⁸⁶

Uttalandet ovan pekar på flera intressanta aspekter av samverkan. Dels vikten av det offentligas gemensamma vision, och dels hur den privata sektorn behöver förhålla sig till den. Att dela visionen och ansluta sig till samma begreppsvärld kan bli ett sätt att vara en mer självklar samverkanspartner, samtidigt som man då får möjlighet att driva sina egna frågor och sin egen agenda för kunskapsstaden Göteborg. Det ska dock tilläggas att denna agenda inte nödvändigtvis behöver bestå enbart av målet att skapa en kvantitativ kunskapsekonomi.

Hur ser då *relationen mellan Göteborgs universitets utbildningar och näringslivets behov av specifikt utbildad arbetskraft* ut? "Universitetet strävar efter att i ökad utsträckning och i nära samverkan med näringslivet utforma utbildningar som är attraktiva för studenter och som svarar mot arbetsmarknadens behov både nationellt och internationellt.", skriver man i årsredovisningen för 2003.¹⁸⁷ I strategin för utbildning och forskning för 2009-2012 formuleras det som att man har "ett samlat ansvar för studenternas studier från rekrytering till arbetsmarknad", och att det är viktigt att utbildningen är anpassad till "samhällets behov", vilket i det här fallet verkar likställas med arbetslivet både inom företag och myndigheter.¹⁸⁸ Samtidigt står i måldokument 2010 att "Vi tillgodoser bäst omvärldens behov när vår verksamhet är moraliskt och intellektuellt obunden av politiska, ideolo-

¹⁸⁵ Intervjuperson 6.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Göteborgs universitet, 2004(2):14.

¹⁸⁸ Göteborgs universitet, 2008:52ff.

giska och ekonomiska intressen och präglas av ett kritiskt förhållningssätt”¹⁸⁹, samt ”Vi måste med kraft motverka att universitetet blir en utbildningsfabrik.”¹⁹⁰ Citaten illustrerar återigen spänningen mellan självständighet och samverkan. Å ena sidan kan universitetet följa med i samhällsutvecklingen genom att erbjuda utbildningar inom de områden där arbetskraften efterfrågas. Å andra sidan finns en stolthet i att kunna erbjuda en bredd av utbildningar inom vitt skilda områden. Både den kvalitativa och kvantitativa kunskapen ska få utrymme. Ett sätt att tillgodose näringslivets behov utan att ensam behöva finansiera olika typer av utbildning kan då vara just att samverka. Ett exempel på detta finns i årsredovisningen för år 2000:

Bristen på utbildad arbetskraft inom IT-sektorn i Göteborgsregionen är uppenbar samtidigt som antalet nyetableringar inom näringslivet är betydande. En tillsammans med Chalmers genomförd satsning på utbildning och forskning inom IT-området planeras med ett av flera campus lokaliserat på Lindholmen. Satsningen går under beteckningen ”IT-universitetet i Göteborg” och är ett resultat av konstruktiva diskussioner mellan Chalmers, Göteborgs universitet, Västsvenska industri- och handelskammaren samt den lokala politiska ledningen i Göteborg.¹⁹¹

Synen på IT som ett viktigt område präglar universitetets dokument från de första åren av 2000-talet, så väl som Göteborgs stads och Västsvenska Handelskammarens dokument från samma tidsperiod. Det är ett ovanligt tydligt exempel på samsyn kring vilken typ av kunskap som staden bör satsa på. IT-kunskaper framställs som nödvändigt för så väl skolbarn som högskolestuderande och arbetsökande. I samtida dokument är det dock snarare det uttryckta behovet av en bredd av olika typer av utbildningar som Göteborgs universitet kan sägas ha gemensamt med de andra två organisationerna. Under nästa rubrik går jag djupare in på universitetets olika sätt att tala om kunskap och kunskapsstaden.

¹⁸⁹ Göteborgs universitet, 2004(1):4.

¹⁹⁰ Ibid, 8.

¹⁹¹ Göteborgs universitet, 2001:5.

Diskurser

I Göteborgs universitets texter om sin egen roll i *staden* lyfts Göteborg ofta fram som en student-eller kunskapsstad. "En av anledningarna till universitetets popularitet är med största sannolikhet konceptet 'cityuniversitetet'." , skriver man år 2003, och förklarar vidare:

Universitetet har tillsammans med staden Göteborg en stor dragningskraft med ett högt söktryck på många av sina utbildningar. Med cirka 51 000 studenter vid universitetet utgör de en påfallande faktor i stadsbilden. Göteborgs centrum präglas i hög grad av universitetsbyggnader och lärare och studenter i ständig rörelse.¹⁹²

Här kan man fråga sig i hur hög grad uttalandet är en beskrivning av verkligheten eller en vision, då den ständiga rörelsen av människor är något som redan präglar Göteborgs centrum. Bilden som skapas är dock en utpräglad studentstad. I måldokument 2010 som antogs samma år, skriver man:

Med sitt läge, mitt i en storstad nära havet får Göteborgs universitet en del av sin identitet. Det kommer att gälla lika mycket 2010 som då verksamheten tog sin början i slutet av 1800-talet. Närheten till stadens liv vitaliserar universitetet och bidrar till att forma dess karaktär.¹⁹³

Under 2006 invigdes den utbildningsvetenskapliga fakultetens nya lokaler, vilka har ett strategiskt centralt läge:

Nya Pedagogen mitt i Göteborgs hjärta är mycket mer än bara ett nytt fint hus. Det visar tydligt att Göteborgs universitet nu är ett riktigt cityuniversitet. Därför var invigningen av nya Pedagogen en av de viktigaste händelserna för vårt universitet under 2006.¹⁹⁴

¹⁹² Göteborgs universitet, 2003:4.

¹⁹³ Göteborgs universitet, 2004(1):3.

¹⁹⁴ Göteborgs universitet, 2007:5.

Ord som storstad och city används för att karaktärisera universitetet. Samtidigt verkar det vara viktigt att det inte är vilken storstad som helst universitetet befinner sig i, utan kunskapsstaden Göteborg vilken i växelverkan med universitetet bygger upp en studentstadsidentitet. I årsredovisningen för 2015 blir det tydligare än någonsin att det är ett gemensamt fysiskt och bildligt byggande av stadens karaktär det handlar om:

Utvecklingen av Göteborg som kunskapsstad tillsammans med Chalmers, Göteborgs Stad och andra aktörer är avgörande för att kunna attrahera studenter och medarbetare till vårt universitet. Utvecklingen av projekten Medicinareberget och Näckrosen är en del i detta arbete – inte bara som fastighetsprojekt utan framför allt genom sitt innehåll. De speglar på ett positivt sätt det goda och nödvändiga samspelet mellan akademien och det lokala samhället.¹⁹⁵

Göteborgs profil som kunskapsstad är med andra ord en konkurrensfördel för Göteborgs universitet både när det gäller utbildning och forskning.

I årsredovisningarna skriver man dock om forskning som det område där universitetet verkligen kan konkurrera. Att bedriva ”internationellt konkurrensmässig” forskning har inte varit ett mål bara för Göteborgs universitet utan ett uppdrag som ingår i universitet och högskolors regleringsbrev.¹⁹⁶ Under 2009 intensifierades universitetets arbete med att göra forskningen konkurrenskraftig.¹⁹⁷ ”Med den ökande konkurrensen om resurser och kraven på profilering som alla svenska lärosäten lever i, sker ett omfattande arbete för att stärka verksamheten vid Göteborgs universitet.”, skriver man år 2011.¹⁹⁸ I denna *konkurrensdiskurs*, det vill säga sättet att beskriva både staden och universitetet som tävlande om talanger och resurser på en global marknad, framstår kunskap ett kapital som ska acku-

¹⁹⁵ Göteborgs universitet, 2016:4.

¹⁹⁶ Göteborgs universitet, 2005:27.

¹⁹⁷ Göteborgs universitet, 2010:11.

¹⁹⁸ Göteborgs universitet, 2011:5.

muleras inom staden snarare än att spridas, det vill säga med en tydlig inriktning på staden som kunskapsekonomi. IP6 använder begreppet värdeskapande även när det gäller den här typen av kunskapsproduktion. Värdet som skapas av forskare är intellektuella tillgångar, vilka kan dra in inkomster genom att till exempel sälja patent eller databaser. "Dels är det ju så att genom att ha koll på sina egna intellektuella tillgångar eller kunskap [...] så har man ju en möjlighet att stärkas i relation till andra, en konkurrensposition.", påpekar IP6 när vi talar om värdeskapandet. Huvudsaken är dock att forskningsresultaten kan komma universitetet till godo och forskargrupper kan kombinera sina resultat, vilket i längden kan skapa mer värde för staden och regionen.¹⁹⁹ Att "ekonomisera" kunskapen ses här alltså i längden som värdefullt på ett samhälleligt plan.

I samband med den ökande betydelsen av konkurrensdiskursen börjar årsredovisningarna använda sig av begreppen *innovation* och *entreprenörskap*. "Under de senaste åren har en struktur för Göteborgs universitets innovations- och entreprenörskap byggts upp.", skriver man år 2009 och tillägger att detta har blivit viktigare för alla fakulteter.²⁰⁰ I nästa årsredovisning tar man också upp Sveriges ordförändskap i EU och hur "Kunskapstriangeln, Utbildning, Forskning och Innovation, stått i fokus."²⁰¹ IP6 vill dock inte ge innovation den stora betydelse som dokumenten visar på:

När man pratar om innovation landar man här i Sverige ofta i att bygga företag. Men det man gör kring innovation ger inte så många arbetstillfällen som media framställer det som. [...] Vissa tror att det är en avgörande grej för universitetet. Det är inte den typen av värdeskapande som är viktigt. Det har varit en liten trend. Man tittar på Silicon Valley och jämför med det.²⁰²

¹⁹⁹ Intervjuperson 6.

²⁰⁰ Göteborgs universitet, 2009:16.

²⁰¹ Göteborgs universitet, 2010:6.

²⁰² Intervjuperson 6.

Som IP6 beskriver den begränsade betydelsen av innovationer i form av arbetstillfällen skulle man kunna tolka det som att innovationsdiskursen är som viktigast när det gäller just att profilera staden och universitetet. Det är inte innovationernas betydelse för ekonomin, utan universitetets identitet som innovativt, som är det centrala. Dock är betydelsen av denna identitet ett tydligt tecken på hur ett mer ekonomiskt inriktat sätt att se på kunskapen etablerats. Begreppen innovation och entreprenörskap etablerar kunskap som något som är just ekonomiskt lönsamt, samtidigt som den som ägnar sig åt detta är modern och konkurrenskraftig.

Slutligen vill jag lyfta betydelsen av *hållbarhetsdiskursen*. Verksamheten kring hållbar utveckling har liksom i Göteborgs stads budgetdokument blivit en viktig del av universitetets årsredovisningar. Hållbar utveckling och miljöforskning framhålls redan år 2002 som områden man är "nationellt framstående" inom.²⁰³ I årsredovisningen för 2010 har dock hållbar utveckling blivit en egen rubrik, under vilken man skriver att "Göteborgs universitet strävar efter att vara ett av de ledande universiteten i Europa för forskning och utbildning inom hållbar utveckling och miljö."²⁰⁴ Under rubriken följer sedan en beskrivning av framför allt det arbete universitetet gör inom miljöområdet. De olika internationella standarder man efterlever gör enligt texten universitetet "unikt bland universiteten i världen". Hållbar utveckling kan alltså fungera som ännu ett värdeladdat begrepp i det samtal som förs kring universitetets profil och identitet i syfte att göra det framgångsrikt i konkurrensen. Man skulle kunna gå så långt som att hållbarheten här görs till en del av kunskapsekonomins identitet.

²⁰³ Göteborgs universitet, 2002:4.

²⁰⁴ Göteborgs universitet, 2011(2):43.

Teknologier

Sammanblandningen av universitetets och stadens identiteter i syfte att marknadsföra dem båda kan också analyseras som en teknologi, det vill säga ett sätt att styra förståelsen i en viss riktning. Att etablera sig som en självklar del i stadslandskapet, en del av stadens identitet, gör universitetets närvaro mer självklar. Att dessutom hänvisa till formuleringar som Göteborgs stad använder i sina dokument förstärker bilden av den kommunala och statliga sektorn i enighet. Ett ovanligt tydligt exempel på det här är forum för forskning kring trygghet och säker stad, vilket inrättades av universitetet under samma period som "trygghet och säker stad" var ett återkommande mål i stadens budgetar.²⁰⁵ Även formuleringar om Göteborg som studentstad förekommer i dokumenten under samma tidsperiod under 2000-talets början, medan båda organisationer numera gått över till att använda begreppet kunskapsstad. Uttrycket "bredd och spets", vilket är titeln på stadskontorets rapport från 2016 om Göteborg som kunskapsstad, förekommer upprepade gånger som en beskrivning av universitetets verksamhet redan i årsredovisningar från år 2013. Det skulle kunna vara en slump, men det är också möjligt att det är ett medvetet val från stadens sida att plocka upp och upprepa den exakta formuleringen för att förstärka bilden av en gemensam strävan. Årsredovisningarna har dessutom fått en tydligare karaktär av Göteborgsk identitet, genom att bilder av studenter och forskare i göteborgsk stadsmiljö lagts till texten. Attraktiviteten i stadsidentiteten, vilken har fått större betydelse sedan början av 2000-talet, har blivit mer relevant även för universitetet. Universitetet tjänar på att marknadsföra sig som en självklar del av staden, liksom staden tjänar på att marknadsföra sig som präglad av universitetet. De två organisationerna verkar ofta befinna sig i samma policyparadigm kring attraktivitet, det vill säga dela samma beskrivning av den attraktiva staden i form av aktuella policybegrepp, eller om man så vill

²⁰⁵ Göteborgs universitet, 2002:32.

transdiskursiva termer. Riskerar då utbildning och forskning att påverkas negativt av att attraktiviteten blivit så viktig? Som Franzén, Hetting och Thörn påpekar riskerar demokratiska värden att urholkas när säljbarheten av stadens identitet blir det politiska målet, eftersom invånare i första hand ses som konsumenter.²⁰⁶ Om universitetet i högre grad ser studenter och forskare som konsumenter av sin verksamhet, riskerar synen på kunskap som en vara att förstärkas. I linje med Jessops kritik mot den så kallade entreprenörsurbanismens mekanismer kan man också fråga sig om detta ökade policyfokus på stadens attraktivitet stannar just vid marknadsföring och punktvis utveckling av staden, eller om det även, så som årsredovisningarna framställer det, bidrar till stadens politiska mål kring det kvalitativa kunskapssamhället.²⁰⁷

En teknologi som kan ses som etablerande av konkurrensdiskursen jag diskuterat ovan är *ranking-och kvalitetsmätningssystem*. Genom att hänvisa till dessa och betona vikten av att placera sig i topp på olika listor befäster man bilden av att det är viktigt att inte bara förbättra verksamheten för sin egen skull, utan även i förhållande till andra. "Det är viktigt att bli jämförd med andra institutioner (nationellt och internationellt) inom den egna disciplinen, men det är också, av olika skäl, viktigt att bli jämförd med andra ämnen inom den egna fakulteten eller det egna universitetet.", skriver man i årsredovisningen för 2001.²⁰⁸ Rankinglistor beskrivs som ett sätt att mäta kvalitet²⁰⁹, och "benchmarking" som ett sätt att få kunskap om vad som behöver utvecklas i den egna verksamheten.²¹⁰ Bilden av ett internationellt framgångsrikt universitet befästs genom att rankingen framstår som en objektiv, utomstående bekräftelse. Kunskap beskrivs som något som går att mäta, väga och tävla i. I senare årsredovisningar börjar man dock ge en mer nyanserad bild av mätningar-

²⁰⁶ Franzén, Hertting och Thörn.

²⁰⁷ Jessop, 2013.

²⁰⁸ Göteborgs universitet, 2002:31.

²⁰⁹ Göteborgs universitet, 2006:33.

²¹⁰ Göteborgs universitet, 2008:14.

na: "Internationella universitetsrankningar får fortsatt stor uppmärksamhet, trots de omfattande metodologiska brister som de dras med. Ur ett uppmärksamhetsperspektiv är det dock bra att Göteborgs universitet fortsatt rankas mycket högt på alla de stora rankingarna [...]." ²¹¹IP6 påpekar att "man kan hamna väldigt olika på olika listor" och att det ofta handlar om ett ytligt sätt att mäta verksamheten. Det är dock något universitetet fortsätter att ge mycket uppmärksamhet, eftersom det är ett sätt att framhäva sig. ²¹² Man verkar ha "sett igenom" ytligheten i mätningarnas sätt att beskriva kunskap. Men det finns fortfarande skäl att använda sig av dem, eftersom de är så starkt etablerade i diskursen av konkurrens mellan kunskapsekonomier och användbara i marknadsföringssyften.

Agenter

När det gäller agenter som har möjlighet att påverka universitetets riktning i synen på kunskap och kunskapsstaden kan enskilda individer spela en stor roll. *Forskare* vars resultat blir världsnyheter drar till sig både intresse och resurser, och kan därmed påverka universitetets verksamhet i en viss riktning. Enskilda forskares framgångar nämns i årsredovisningarna som för att bekräfta universitetets nationella och internationella status. "Priset visar att organisationen Göteborgs universitet, är kapabel att inom sig hysa, kanske stimulera och stödja kunskapsbildning på denna nivå.", skriver man apropå att Arvid Carlsson tilldelats Nobelpriset. ²¹³ Framstående forskares har en expertstatus inom sina områden som bidrar till ett starkare "agentskap", en större möjlighet att omforma diskurser så väl som att skapa nya teknologier eller påverka strukturer. Därigenom kan forskare fungera som agenter som påverkar vilken sorts kunskap som ses som central i Göteborg som kunskapsstad. Det går dock också att argumentera för att det är bakomliggande ekonomiska

²¹¹Göteborgs universitet, 2015:15.

²¹² Intervjuperson 6.

²¹³ Göteborgs universitet, 2001:23.

strukturer som leder till att vissa typer av forskning får större utrymme, snarare än enskilda individers agentskap. Årsredovisningarnas beskrivningar av universitetets "styrkeområden" visar på önskan att profilera sig, och möjligheten för individuella forskare eller forskargrupper att bli en del av identitetsbyggandet. Här vill jag också påminna om IP6 kommentarer kring det ökande ansvaret som läggs på forskare att själva nå ut med sina resultat. De resurser en forskare har i form av nätverk, förmåga att nå ut och att formulera sig tillgängligt, kort sagt hur hen hanterar sina intellektuella tillgångar, kommer att spela roll för det forskningsområde hen företräder. Att ha en etablerad relation med näringslivet kan alltså hjälpa enskilda forskare att bli mer inflytelserika agenter.

Liksom inom Göteborgs stad finns också risken eller möjligheten att olika avdelningar inom universitetet som organisation besitter en oproportionerlig makt genom ojämnt fördelade resurser. En intressant agent är universitetets bolag GU Holding, som till stor del är finansierat av externa medel och har uppgiften att kommersialisera "unika idéer och unik kunskap som genereras inom universitetet".²¹⁴ "Verksamheten motiveras utifrån såväl företagsmässiga som näringspolitiskagrunder. Syftet är att bidra till utveckling och tillväxt av såväl Göteborgs universitet och dess anställda, som av regionen."²¹⁵ Holdingbolaget är alltså en agent som till stor del är inriktad på samverkan och driver forsknings- och utbildningsfrågor utifrån ett tillväxtperspektiv. Holdingbolaget kopplas i årsredovisningarna från 2009 och framåt allt tydligare ihop med begreppen innovation och entreprenörskap. Detta framställs som en aspekt av det nyttiggörande av forskningen som är universitetets uppgift. GU Holding verkar vara en agent som driver det mer elitistiska sättet att se på kunskap, genom att understryka dess betydelse som ekonomisk resurs och tillväxtmedel. Men även inom denna avdelning argumenterar man för att tillväxten i slutändan kommer att gynna samhället som helhet, vilket neutraliserar den kvantitativa prägeln på verksamheten.

²¹⁴ Göteborgs universitet, 2002:32.

²¹⁵ Göteborgs universitet, 2010:40.

Förhandling och förankring

Vilken av de två imaginärerna, den kvantitativa kunskapsekonomin och det kvalitativa kunskapssamhället, har då varit mest förankrat inom universitetets verksamhet under 2000-talet? En trend som universitetet delar med grundskolan är det expanderande innehållet i dess uppgift. Fler förväntningar läggs på kunskapsverksamheter att de ska kunna lösa samhällets problem. Det här går att se i utvecklingen av årsredovisningarna bara under perioden 2000-2015. Samverkansområdena växer och blir allt fler under perioden. Samtidigt expanderas samhällsansvaret till omfatta inte bara att verka för jämställdhet och integration, utan också hållbar utveckling, hbtq-frågor, flyktingpolitik etc. Dessutom krävs en anpassning till samhället genom att bidra med fler lärare inom de ämnen som efterfrågas, samtidigt som universitetet förväntas producera innovationer och entreprenörskap. Även här verkar alltså föreställningen om vilken kunskap Göteborg behöver ha vidgats, och Druckers uttalanden från 60-talet om universitetets växande roll i organiseringen av så väl akademisk som icke-akademisk kunskap verkar i högsta grad beskriva verkligheten 50 år senare.²¹⁶ I årsredovisningen för år 2012 inleds varje avsnitt med ett utdrag ur vision 2020. Även i de senare årsredovisningarna inleds avsnitten med vad som skulle kunna tolkas som en lägesbeskrivning, men tydligt lånar visionens språk, till exempel:

Göteborgs universitet kännetecknas av nyskapande mångvetenskaplig forskning som bygger på starka discipliner. Tillsammans bidrar universitetets forskare till lösningen av såväl regionala som globala problem.²¹⁷

Det visionära språket kan vara ett sätt att sammanföra de båda perspektiven på kunskap, precis som i Göteborgs stads fall. Genom att sudda ut gränsen mellan nutid och framtida mål framstår de båda

²¹⁶ Drucker..

²¹⁷ Göteborgs universitet, 2016:8.

typerna av kunskap, och de båda sätten att göra Göteborg till en kunskapsstad, som oproblematiskt sammanhängande. I vision 2020 uttrycks till exempel: "Vi vet att bredd och spets är varandras förutsättningar och naturliga komplement."²¹⁸, "I vårt ansvar för samhällets utbildning ligger att fördjupa och utveckla kunskap. Det innebär också en aktiv roll när det gäller bildning, fri kunskapsutveckling och livslångt lärande."²¹⁹ samt "Spetsutbildning på forskarnivå är avgörande för att rekrytera framtidens kvalificerade forskare, men också för att Göteborgs universitet ska kunna förse samhället med avancerad kompetens."²²⁰ I det policyparadigm där universitetet och staden möts verkar alltså utrymmet för så väl fri kunskapsutveckling som spetsforskning finnas, och de förväntas dessutom komplettera varandra. Texternas ökade fokus på konkurrens, entreprenörskap och innovation speglar förankringen av kunskapsökonomins imaginär. Samtidigt speglar det visionära språk som beskriver universitetets ökade antal samhällsuppgifter vikten av kunskapssamhället som imaginär. Som IP6 kommenterar om begreppet "kunskapsstaden Göteborg": "Själv kan man väl ibland undra om det är mer ett visionärt begrepp på nåt sätt eller om det samtidigt liksom är nåt sätt att få olika aktörer att samlas och hitta ett samlat grepp." I båda fall understryks också betydelsen av samverkan. Här skulle man alltså kunna tolka materialet som att det pågår en förhandling kring kunskapsstaden som kunskapsekonomi eller kunskapssamhälle på det diskursiva och strukturella planet, eftersom ingen av dem är entydigt förankrad. Teknologierna jag tagit upp pekar tydligare mot det kvantitativa perspektivet, i det att man fokuserar på stadens attraktivitet, betydelsen av rankingsystem etc. Även genom de agenttiella selekteringsprocesserna verkar detta perspektiv kunna få genomslag. Det kvalitativa perspektivet är dock ofta så pass närvarande i övergripande visioner att kunskapsekonomin

²¹⁸ Göteborgs universitet, 2013(1):22.

²¹⁹ Ibid, 23.

²²⁰ Ibid, 24.

framställs som en väg att skapa ett kunskapssamhälle och inte bara ett mål i sig själv. Det som är mest slående är att konflikten mellan de två kunskapsynerna är lika frånvarande som hos Göteborgs stad.

5.3 Västsvenska Handelskammaren

Strukturer

Till skillnad mot Göteborgs stad och Göteborgs universitet, vilka i uppsatsen får representera det offentliga på kommunal och statlig nivå, är Västsvenska Handelskammaren en förening vars uppdrag är att företräda näringslivet, det vill säga sina medlemsföretags, intressen. Organisationen skiljer sig alltså strukturellt sett från de andra två både i det att Handelskammaren verkar för en specifik sektor och i att dess verksamhet inte regleras av samma typer av samhällsuppdrag. "Föreningen Västsvenska industri- och handelskammarens ändamål är att främja handel, hantverk, industri, tjänste- och transportnäring samt att företräda dess indtressen i förhållande till det allmänna." fastslår årsredovisningen för 2000. En av tre huvudinriktningar är "arbete för ett bättre affärs-klimat", där kompetensförsörjning är ett av två områden.²²¹ IP5 arbetar specifikt med denna fråga, och förklarar Handelskammarens perspektiv:

Om man tänker på vad vi lägger i kompetensförsörjning som begrepp då, det som jag jobbar med, då handlar det om strategiskt jobb för att våra företag ska hitta kompetens nu och i framtiden. Och då handlar det ju om allting från att skolan ska vara bra, så att elever kommer ut med okej resultat och söker till utbildningar, kommer in på utbildningar, som gör att vi får arbetskraft framåt. Att matchningen funkar på arbetsmarknaden så att de liksom väljer jobb där vi behöver folk.

²²¹ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2001:2.

Slutmålet är därmed en typ av kunskap som matchar ekonomin. Men på sin förra hemsida skriver Västsvenska Handelskammaren att detta arbete inte bara gynnar näringslivet, utan i förlängningen hela samhället:

Vi arbetar bland annat för en skola i världsklass genom alla nivåer som säkerställer näringslivets kompetenskrav nu och i framtiden. Att regionen har en infrastruktur i världsklass så att avstånden krymper för både människor och varor, är en avgörande förutsättning för regionens attraktionskraft. Vår övertygelse är att arbetet för kompetensförsörjning och den regionala infrastrukturen leder till ökad sysselsättning och ekonomiska utveckling vilket möjliggör en ökad välfärd.²²²

Kunskapsekonomin ses alltså som en väg till välfärd för alla. Årsredovisningen för 2013 beskriver hur handelskammaren arbetar för näringslivet ur ett mer långsiktigt perspektiv, till skillnad från det politiska styret som fokuserar på "en mandatperiod i taget. "Det är inte alltid lätt att se konkreta resultat med vår verksamhet. Förändringarna kommer gradvis och tar lång tid. Men frågorna är oerhört viktiga och förändringarna enorma när de väl kommer."²²³ IP5 förklarar att allt handlar om att stötta företagen för att de ska bli bättre och fortsätta vara konkurrenskraftiga "och då kommer ju kunskap in som en jättenaturlig del". Det är även viktigt att kvaliteten på högre utbildning är i världsklass, "så att vi attraherar internationella talanger och forskare, att vi kan hålla en hög kunskapsnivå och ligga i framkant."²²⁴ Näringslivet och universitetet stärker varandra berättar hen och tar medicinska företaget Astra Zenecas forskningssamarbete med Sahlgrenska universitetssjukhuset som exempel. Den kunskap man arbetar med utgår alltså utifrån *medlemmarnas behov*, men dessa behov förutsätts också gynna samhället i stort. Så vad är det medlemmarna vill ha? I början av 2000-talet skriver man det är tekniker

²²² Västsvenska Handelskammaren. 2016(1).

²²³ Västsvenska Handelskammaren, 2014:7.

²²⁴ Intervjuperson 5.

och naturvetare som näringslivet främst behöver.²²⁵ Men det handlar också om att stärka skolan i allmänhet eftersom detta "är av stor betydelse för Sverige och Västra Götalandsregionens framtida ekonomiska tillväxt och konkurrenskraft".²²⁶ Genom att arbeta allmängiltigt med generell kompetens, att stärka läraryrket, kontakt mellan skola och näringsliv och att stärka yrkesutbildningarnas attraktivitet kan alla medlemmars behov tillgodoses, menar IP5. Att locka kompetens till industrin gynnar dessutom andra sektorer. Hen berättar att handelskammaren anser att utvecklingen finns där tjänster blir mer avancerade: "Det är där det växer, det är det som är framtiden. [...] Utvecklingen drivs av tekniken och människor som förstår tekniken." Medlemmarna har också efterfrågat att regionen ska profileras sig tydligare för att locka till sig internationella talanger: "För bara det att marknadsföra oss på ett gemensamt sätt, så att du, om du får nys om ett jobb här, om du bor i Kina eller nåt, om man vill rekrytera hit dig, så har det varit så otydligt tills nu egentligen. Vad är Göteborg? Vad finns det här?"²²⁷ Stadens identitet och attraktivitet är alltså ett viktigt område även för handelskammarens verksamhet.

Hur förhåller sig då handelskammaren som organisation till Göteborgs stad? *Samverkansstrukturen* mellan dessa två organisationer, så väl som handelskammarens relation med akademien, är en av de sociala strukturer som har betydelse för förankringen av olika perspektiv på kunskap. "Vi pratar mycket om den [...] dynamiken akademi, näringsliv och det offentliga som är så viktig.", säger IP5. Även årsredovisningarna slår fast hur viktiga samarbetet är, speciellt mellan näringsliv och skola.²²⁸ IP5 förklarar dock att relationen inte bara handlar om samarbete:

²²⁵ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2001.

²²⁶ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2003(1):6f.

²²⁷ Intervjuperson 5.

²²⁸ Se t.ex. Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2005:5.

Vi har ju en dubbel roll där kan man säga. Vi har dels en samverkande aspekt, alltså det är ju väldigt viktigt att vi jobbar mot gemensamma mål. Samtidigt som vi har en påtryckareffekt då. Vi är ju lobbyister också. Så att det är en balansgång hela tiden.

För handelskammaren så väl som för universitetet finns alltså denna spänning mellan samverkan och den egna identiteten och agendan. IP5 menar att handelskammaren absolut kan ha andra åsikter än Göteborgs stad om vilka områden som bör prioriteras och hur man arbetar med dem: "Det ligger väl i sakens natur att vi tycker olika ibland, och ofta kan vi vara spetsigare än vad staden kan vara. Jag tror det är det som är en viktig dynamik." Utifrån IP5:s sätt att se det har handelskammaren en kompletterande funktion i samarbetet eftersom de har en unik position som den enda politiskt oberoende aktören: "Vi är ju oberoende. Vi kan ibland säga de saker som stadens politiker eller tjänstemän vill säga fast inte kan säga."

Under 2000-talet har handelskammarens inblandning i Göteborgs skolpolitik ökat. Under år 2007 började man arbeta med elever för att "nå ut på en bredare front till gymnasieskolan", och under år 2008 arrangerades en inspirationsdag för alla elever i Göteborgsregionen.²²⁹ Under 2013 arrangerade man ett möte mellan ett antal av sina medlemsföretag och 1000 göteborgska gymnasielärare, där "Fokus låg på vikten av ökad samverkan mellan näringsliv och skola samt behovet av att skapa en långsiktig utbildningspolitik för Göteborgs kommun."²³⁰ Här uttrycks indirekt en kritik eftersom den befintliga utbildningspolitiken framställs som otillräcklig. IP5 menar att "alla vill ju vara en kunskapsstad", men att metoderna skiljer sig, och att handelskammaren dessutom har möjlighet att vara mer vågade när de arbetar med frågan: "Vi är ju lite mer snabbfotade, tar inte hänsyn till lika många aktörer och så." Det framstår inte som att IP5 ser några hinder i att de olika organisationerna arbetar med kunskap utifrån olika metoder, snarare som att de alla tre arbetar mot

²²⁹ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2008:6.

²³⁰ Västsvenska Handelskammaren, 2014:12.

samma mål. I de fall där organisationerna har olika syn på kunskap tycker dock handelskammaren att man har en viktig roll i att stå upp emot stadens mer långsamma arbets sätt. Ett fall där handelskammaren och Göteborgs stad har olika åsikter är lärarlöner, berättar IP5. Västsvenska handelskammaren vill att natur-, teknik- och matematiklärare ska få en högre lön för att locka fler till dessa bristyrken. I samarbete med lärarfacken hamnar handelskammaren här på motsatt sida Göteborgs stad, lärarnas arbetsgivare.

Genom att arbeta med kunskapsutveckling sträcker sig handelskammarens verksamhet också till de områden man anser vara angränsande, till exempel bostadspolitik:

Kompetensförsörjning av världsklass är ytterligare en grundbult för näringslivets konkurrenskraft och tillväxten i regionen. En av förutsättningarna för att behålla kompetent arbetskraft är att regionen kan erbjuda boende till rimliga villkor för såväl studenter som arbetsstare. Hur dessa frågor ska lösas diskuteras i det boendefastighetsrådgarråd, som drivs av region Göteborg.²³¹

Att bra boende är en förutsättning för att göra Göteborg till en kunskapsstad är en uppfattning de delar med Göteborgs universitet, vilka också påpekar vikten av detta i sina årsredovisningar. Båda organisationer ser inflyttad kompetens som en viktig del i stadsutvecklingen. Dessutom ser båda att deras eget ansvar för kunskapsstaden sträcker sig till att försöka påverka även på de områden som inte omfattar ren kunskapspolitik, till exempel boendefrågor. Kunskapsstadspolitiken som ett expanderande område, med allt fler delade arenor med stadsutveckling på en mer generell nivå, skulle jag återigen vilja koppla till den ökade betydelsen av stadens identitet. Politiska områden binds samman i helhetsbilden av en kunskapsstad som dessutom tillskrivs egenskaper som entreprenöriell och i framkant. Organisationer som arbetar med att realisera kunskapsstaden ägnar sig i större utsträckning åt staden som helhet, eftersom kunskap blivit en identitetsmärkär snarare än "bara" en arbets- och utbildningsfråga.

²³¹ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2005:11.

Diskurser

Hur ser då diskursen kring kunskap ut i Västsvenska Handelskammarens dokument? I språket man använder i dokumenten likställs kunskap med kompetens. Expatriaterna, det vill säga personer som flyttat från sina hemländer för att arbeta i Sverige, beskrivs som en viktig grupp att arbeta för. Samtidigt har engagemanget i göteborgska elever ökat under 2000-talet: "Företagen blickar framåt och inser vikten av ett starkare engagemang i skolan, inte minst med tanke på egen framtida rekrytering."²³² Försörjningen av kompetens är det centrala, det vill säga att förse medlemsföretagen med anställningsbar personal. Kunskap framställs som en resurs för arbetsgivaren som kan ackumuleras på två sätt: dels inifrån genom att förbättra göteborgska skolor, speciellt inom de ämnesområden där näringslivet efterfrågar kunskaper, och dels utifrån genom att locka till sig kompetens från utlandet genom att marknadsföra staden och regionen. Slutmålet är dock detsamma.

Följande citat kommer från en rapport som skrivits i samråd med några av handelskammarens medlemsföretag, och gäller värdet av att anlägga ett IT-universitet i samarbete med Göteborgs universitet, Chalmers och Göteborgs stad. Här framgår att de ser den efterfrågade kompetensen som en typ av inställning eller identitet:

Kompetens handlar inte bara om bokliga kunskaper, färdigheter och erfarenhet. En viktig del av kompetens-begreppet är också arbetskraftens attityder till att arbeta och till hur man skall arbeta. Vi har tidigare betonat vikten av att studenterna ges ett starkt intresse för hur vi med hjälp av IT kan skapa värden för samhället, dess organisationer och för enskilda individer. Givetvis finns det en rad andra viktiga attityder som vi tror att IT-universitet skall odla: Morgondagens arbetskraft måste i avsevärt högre utsträckning än hittills präglas av innovatörs- och entreprenörsanda.[...] Det är viktigt att studenterna redan från början skaffar sig en bred bas att stå på, samt är nyfikna och vil-

²³² Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2004:6.

liga att utveckla denna. [...] Varje ny generation skall helst vara ambitiösare än den föregående.²³³

Redan i början av 2000-talet understryker alltså handelskammaren vikten av innovation och entreprenörskap. Behovet av arbetskraft med rätt inställning avslöjar att man ser näringslivet som en arena för hård konkurrens där arbetskraften behöver rusta sig med mer än bara traditionell kunskap. Det här skulle också kunna analyseras som en teknologi, eftersom språket används för att skapa det önskvärda subjektet. I förlängningen blir arbetskraftens inställning och innovativa anda en resurs och konkurrensfördel för företagen. Den anställningsbara invånaren blir en del av det kunskapskapital som säljs in till arbetsgivaren.

Själva syftet med att tillhandahålla kompetent personal är att skapa *tillväxt*, "att säkerställa tillgången på attraktiv arbetskraft i regionen för att företag ska kunna växa."²³⁴ Diskursen om tillväxt är intimt sammankopplad med handelskammarens kunskapsdiskurs. Till exempel skriver man: "Vi behöver befolka Göteborg och Västsverige. Vår vision är att Göteborg ska bli en miljonstad, och börja agera som en sådan redan nu."²³⁵, och "Dessutom är det så att ju större region är, och ju mer kunskapskapital som finns, desto starkare ekonomisk tillväxt kan man förvänta sig."²³⁶ De senaste åren har man anordnat Handelskammardagen, vilken är en samarbetsarena där just tillväxten står i fokus:

Handelskammardagen är en mötesplats för beslutsfattare inom näringsliv, akademi och politik. Årets Handelskammardag ägnade vi åt Göteborgs framtid. Göteborg har alla förutsättningar att bli en internationell världsstad. För att nå dit krävs en kraftsamling och en tydlig gemensamt riktning.²³⁷

²³³ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2003(2):24.

²³⁴ Västsvenska Handelskammaren, 2013(2):12.

²³⁵ Västsvenska Handelskammaren, 2015:3.

²³⁶ Västsvenska Handelskammaren, 2016(2).

²³⁷ Västsvenska Handelskammaren, 2015:9.

Tillväxt verkar alltså vara ett mål man delar med staden och Göteborgs universitet, och en utgångspunkt för olika samverkansprocesser. Det är intressant hur kunskap och tillväxt så tydligt sammankopplas här, på ett sätt som gör kunskap till medlet och tillväxt till målet. Diskursen där tillväxt framställs som nödvändig återfinns även den i universitetets och stadens dokument. Ett annat projekt där man samarbetat med politiker är publikationen "Tron på Göteborg", som handlar om "bilden av Göteborg, attraktionskraften, framtidstron och konkurrenskraften" och syftar till att bidra till regionens tillväxtarbete.²³⁸ Dessutom skriver man på sin hemsida att: "En av näringslivets största utmaningar är att hitta rätt kompetens. Därför gäller det att vi i Västsverige kan locka kompetenta människor att flytta hit, och att de som redan bor här stannar kvar. Tillgången till kompetens bidrar till högre tillväxt och starkare utveckling."²³⁹ Jag skulle vilja kalla de tre exemplen ovan för delar av ett gemensamt policyparadigm kring tillväxt, vilket kan föra samman de tre organisationerna i projekt där kunskap ses som ett tillväxtmedel. Om detta innebär att samverkansprojekt är mer präglade av det kvantitativa sättet att se på kunskap, och synen på kunskapsstaden som en kunskapsekonomi, är svårt att innanför uppsatsens ramar dra slutsatser om. Som jag har diskuterat ovan kan samverkansprocesserna ofta präglas av en blandning av olika perspektiv på kunskap. Klart är i alla fall att tillväxtdiskursen kan fungera som en av selekteringsprocesserna som styr organisationerna mot ett samarbete präglat av synen på Göteborg som kunskapsekonomi.

Teknologier

Teknologier innebär till exempel olika sätt att öka sanningsanspråken och rationalisera sina uttalanden. En teknologi som Väst-

²³⁸ Ibid.

²³⁹ Västsvenska Handelskammaren, 2016(2).

svenska Handelskammaren använder sig av för att stärka sin legitimitet är att ge ut *rapporter*. Rapporternas vetenskapliga form ger innehållet ett större sanningsanspråk trots att de utgör en del av lobbyarbetet. Många av rapporterna behandlar utbildning och skola. Genom att undersöka och rapportera om skolans situation i Göteborg och Västsverige har man till exempel kommit fram till att skolledare efterfrågar mer samverkan med näringslivet²⁴⁰ och att skolans resultat är otillräckliga. "Vi konstaterar att skolan, som är näringslivets viktigaste leverantör, inte lever upp till de förväntningar näringslivet har".²⁴¹ Rapporterna får ofta stort genomslag genom att till exempel användas som underlag till motioner i riksdagen.²⁴² Man samarbetar även med andra aktörer kring rapporter: "Handelskammaren agerar i Göteborgs stads strategiska stadsutvecklingsråd igenom vilket vi har beställt en rapport som ska undersöka framgångsfaktorer och hinder i byggandet av bostäder i Göteborgs stad."²⁴³

Ytterligare en teknologi är att *hänvisa till mätningar och rankingar* för att underbygga sina uttalanden, som i följande stycke:

För ett litet land som Sverige är välutbildad arbetskraft en av de viktigaste konkurrensfaktorerna. Med ett utbildningssystem som rankas högt internationellt ökar också chanserna att locka utländska studenter till regionen. Så är inte fallet idag, svensk utbildning rankas lågt i internationella jämförelser och upplevs också medelmåttig av de tillfrågade i denna studie. Resultaten i rapporten visar att det svenska utbildningssystemet i viss mån inte lever upp till de förväntningar som omvärlden har på det.²⁴⁴

Rankingar ger sken av att kunskap är mätbart, och att Sverige objektivt mätt ligger efter. Rankingar används också för att motivera vissa av handelskammarens projekt, till exempel Mathivation vilket syftar till att höja kunskaperna i matematik: "Sverige halkar allt längre ner i

²⁴⁰ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2007:6.

²⁴¹ Västsvenska Handelskammaren, 2015:6.

²⁴² Ibid, 12.

²⁴³ Ibid, 6.

²⁴⁴ Västsvenska Handelskammaren, 2013(1):14.

internationella rankingar som PISA-studien vad gäller matematik-kunskaper bland elever. Ett bekymmer, tycker handelskammaren, och vill vända trenden genom projektet Mathivation.”²⁴⁵ Att satsa på det som rankingen efterfrågar ger en chans att framställa sig som ansvarsfull i arbetet med kunskapsstaden. IP5 ger dock en mer nyanserad bild än årsredovisningarna. ”Mätningen som sådan behöver ju inte vara viktig, men det det ger uttryck för är viktigt. Att svenska elever tappar.” Hen menar att det är viktigt att höja skolans roll: ”Det tror jag är ett skifte som måste till om man ska kunna kalla sig kunskapsstad.”. Har skolan ett dåligt rykte är det svårare att locka den internationella eliten att flytta hit och låta sina barn gå i göteborgska skolor. Mätningar som PISA behöver alltså inte vara viktigast så länge man satsar på skolan på allvar. ”Saker som jag tycker är viktiga däremot rankingmässigt är hur det går för lärosätena här. Hur attraktiva är vi? För det kan vara avgörande för om företag vill etablera sig här.”, menar IP5. Attraktivitet är ett viktigt begrepp, och ett sätt att arbeta med attraktiviteten är att *marknadsföra stadens identitet*. En sammanfattning av vad handelskammaren arbetat med under 2013 talar till exempel om att man arbetat med att ”göra Göteborg mer attraktivt som stad” och ”visa på betydelsen av Göteborg som nav för Västsverige.”.²⁴⁶ Marknadsföringen av stadens identitet är också en central del i arbetet med att locka expatriater:

Vi pratar oss varma för hur det är att leva och bo i Västsverige. Vi visar runt på skolor och i potentiella bostäder och ger praktisk och viktig information under hela flyttprocessen. Allt för att individen, med eventuell familj, ska uppleva Västsverige och den nya positionen som attraktiv. På så vis bistår vi västsvenska företag i att kunna rekrytera internationell kompetens.²⁴⁷

Handelskammarens verksamhet bär tydliga drag av den så kallade entreprenörsurbanismen, där arbetet med stadens identitet som sälj-

²⁴⁵ Västsvenska Handelskammaren, 2014:13.

²⁴⁶ Ibid, 10.

²⁴⁷ Ibid, 26.

bar blir viktig. Vägen till kunskap är att sälja in staden till rätt kunder. Men för att kunna marknadsföra Göteborg som kunskapsstad behöver stadens tro på sig själv bli starkare. IP5 tar upp betydelsen av stadens "självbild" när jag frågar om Göteborgs möjligheter att vara en kunskapsstad: "Vi har ju väldigt viktiga element för att kalla oss kunskapsstad tycker jag. Med två starka universitet och starka kluster runt omkring som stärks av samverkan med akademien. Så i den mån tycker jag vi har det. Men jag tror självbild inte har varit att vi är det." Att arbeta med att rikta in stadens identitet mot kunskapsbyggande är ett område där handelskammarens marknadsföring kan bidra. Det säljande språket man använder kring Göteborg som stad får det att framstå som självklart att Göteborg kan vara en internationell framgångsrik kunskapsstad. Här menar IP5 att Göteborgs stad i praktiken inte har levererat tillräckligt: "Man [göteborgska politiker] har inte prioriterat skolfrågor och utbildning, inte högt på agendan." Man har låtit Stockholm ta rollen som kunskapsstaden och nöjt sig med att "vara en lågutbildad arbetarklasstad". Det är först de senaste åren som detta börjat förändras på allvar, tycker IP5.

Agenter

Det som är mest relevant när det gäller agenter med makt inom Västsvenska handelskammaren, och hur dessa formar synen på kunskap, verkar vara *de största medlemsföretagen*. Handelskammaren strävar efter att verka för alla medlemmars behov genom bredden i sitt arbete. Men de största medlemsföretagen kommer oftare till tals genom möjligheten att medverka i tankesmedjor, sitta i råd och vara medförfattare till rapporter. Ett exempel är samverkansprojektet Matena vilket initierades av bland andra Volvo. Syftet med projektet är att få fler att välja civilingenjörsutbildningar, genom att öka intresset för naturvetenskap, mate-

matik och teknik.²⁴⁸ I beskrivningen av Matena medger man samtidigt att intresset för att arbeta inom industrin är lågt, enligt egna undersökningen Fokus Attityd. "Hur ska elevernas attityder förändras och vilka politiska åtgärder krävs för det?" frågar man sig.²⁴⁹ Företag som Volvo har alltså en viss makt som agenter när det kommer till att påverka kunskapsutvecklingen i en annan riktning än den etablerade. Även när det gäller IT-universitetet fick 28 av medlemsföretagen delta i "tankesmedjor" där man tillsammans formulerade vad näringslivet önskar "avseende IT-universitetets inriktning på forskning och utbildning, men också vad som skulle kunna karakterisera dess s.k. tredje uppgift."²⁵⁰ Genom handelskammaren kan större företag även få inflytande över akademisk verksamhet i de ekonomiska medel som satsas på forskning. Handelshögskolefonden och stiftelsen ekonomisk forskning i Västsverige har till exempel finansierat verksamhet vid Handelshögskolan under hela perioden 2000-2016.²⁵¹ Det är en rimlig slutsats att de största medlemmarna också har mest att säga till om när det gäller den inriktning handelskammaren efterfrågar i den forskning man finansierar. Här finns alltså möjligheten för företag att styra utvecklingen från sina egna perspektiv på kunskap.

Förhandling och förankring

Samverkan har liksom för Göteborgs stad och Göteborgs universitet blivit viktigare för Västsvenska Handelskammaren under perioden 2000-2016. "Samverkan med andra regionala aktörer i regionen blir allt viktigare då vi alla inför företagen måste vara väl medvetna om

²⁴⁸ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2009:5.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2003(2):2.

²⁵¹ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2002:6 samt Västsvenska Handelskammaren, 2016(3):27.

våra respektive roller och aktiviteter.”, skriver man år 2016.²⁵² För att uttrycka det i termer av CPE-teori verkar det som att förankringen av handelskammarens kunskapssyn, vilken som vi sett till största del motsvarar kunskapsstaden som kunskapsekonomi, sker delvis genom samverkansförhållanden som strukturell selekteringsprocess. Det verkar som att även som att användandet av visioner har ökat hos handelskammaren, vilket skulle kunna tolkas som ett tecken på en ökande samsyn med det offentliga kring sättet att jobba med stadsutvecklingsfrågor. I visioner kan det, som jag gått igenom ovan, vara lättare för fler aktörer att mötas. I årsredovisningen för 2011, samma år som man bytt namn från Västsvenska Industri- och Handelskammaren till Västsvenska Handelskammaren, använder man för första gången ordet vision när man diskuterar sin politik. Året efteråt berättar man att: ”Representanter från det västsvenska näringslivet, akademien och politiken möttes för att diskutera och inspireras under temat 'Kreativa Västsverige', ett tema från vårt visionsarbete.”²⁵³ Samtidigt stärks kopplingen mellan stadens identitet, attraktivitet och tillväxt, som i texten på hemsidan före uppdateringen hösten 2016:

Vissa sorters kunskap är svår att sprida och kan bara överföras genom att människor träffas. Nya idéer sprids därför som snabbast i tät stadsmiljöer, vilket stärker innovationskraften och bidrar till förnyelse. Det är alltså viktigt för näringslivet att verka i en stad som är attraktiv. Det vill säga, en stad som kan locka kompetenta människor att flytta in och de som redan bor där att stanna kvar. Tillgången till kompetens bidrar till högre tillväxt och starkare utveckling.²⁵⁴

Själva stadsmiljön framställs som bidragande till kunskapsutvecklingen, och kunskapsbyggandet till stadsutvecklingen. Förankringen av kunskapsekonomins imaginär är tydlig även här. Som kapitlet

²⁵² Västsvenska Handelskammaren, 2016(3):24.

²⁵³ Västsvenska Handelskammaren, 2013(2):20.

²⁵⁴ Västsvenska Handelskammaren, 2016(2).

om tidigare forskning visar är städer de platser som tydligast präglas av governanceprocesser. Att just kunskapsstaden är ett projekt som för samman privata och offentliga aktörer är därför inte överraskande. Pierre och Peters beskriver entreprenörskap och politisk skicklighet som minst lika viktig som makt när en icke-offentlig verksamhet vill göra sig delaktig i styrningen av en stad. När det gäller Handelskammaren verkar det som att det marknadsföringsperspektiv den har på kunskapsstaden har kunnat förankras i den göteborgska politiken just genom diskursiva och teknologiska selekteringsprocesser snarare än att den är en resursstark organisation. Som IP5 uttrycker det har man ju inte "lika starka muskler".

Efter år 2010 tar årsredovisningarna upp för första gången upp Göteborgs problem med ungdomsarbetslöshet och hur man arbetar mot den. Två år senare tar man även upp frågan om integration och det ansvar man tar inom området: "Vi bidrar också genom att bidra i utformningen av utbildningar som bryter utanförskap."²⁵⁵ År 2016 har man också börjat beskriva vikten av den sociala hållbarheten: "Göteborg behöver bli en tät blandstad med bra boendemöjligheter och fler kreativa mötesplatser, en socialt hållbar stad där vi tar tillvara all tillgänglig kompetens."²⁵⁶ Det är alltså ambitionen att verka för en typ av kunskapsutveckling som, även om den är anpassad till näringslivets behov, även bidrar till ett kunskapsamhälle. Detta blir tydligare under åren 2010-2016. Inte heller hos Västsvenska Handelskammaren uttrycks en oro över att kunskapsstadens kvalitativa och kvantitativa sidor skulle kunna stå i konflikt med varandra. En intressant detalj är att handelskammaren använder sig av uttrycket "bredd och spets" redan år 2003. Här gäller det dock IT-universitetet, och hur företagen har behov både av både en bredd av olika IT-utbildningar, och ett antal spetsområden "av högsta internationella klass".²⁵⁷

²⁵⁵ Västsvenska Handelskammaren, 2013(2):6.

²⁵⁶ Västsvenska Handelskammaren, 2016(2).

²⁵⁷ Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2003(2):8.

Hur väl förankrad är då kunskapsekonomins och kunskaps-samhällets imaginärer hos Västsvenska Handelskammaren? Bilden som framträder är att perspektivet på kunskap som kvantitativt är det starkaste. Inom handelskammaren finns dock föreställningen om att en kunskapsekonomi leder till en kunskapsstad präglad även av kunskapssamhällets egenskaper. Vi kan se hur de teknologier och diskurser man använder i diskussionen kring kunskap visar på kunskapsekonomins imaginär som förankrad. Bland de olika agenter som har möjlighet att omforma diskussionen verkar det dock som att maktstrukturerna fortfarande kan vara under förhandling i det att enstaka företag kan påverka kunskapsverksamhetens inriktning. Slutligen pekar resultatet på att de strukturer genom vilka kunskapssyner har möjlighet att förankras främst har främjat det kvantitativa perspektivet, genom till exempel de samverkansrelationer där handelskammaren etablerat sig som komplement till stadens verksamhet.

6. SLUTDISKUSSION

Här summerar jag resultatet och diskuterar vilka slutsatser som kan dras. Jag besvarar först de två delfrågor som ställdes i uppsatsen början. Sedan besvaras den övergripande frågeställningen och resultatet av undersökningen sammanfattas. Kapitlet avslutas med några reflektioner kring valet av undersökningsdesign, teori och metoder.

- Hur har kunskap och kunskapsstaden representerats i organisationernas textdokument och i kunskapsprojekt/-insatser de genomfört under 2000-talet?

Inom Göteborgs stads dokument kan vi se en stark närvaro både av kunskapsekonomins och kunskapssamhällets imaginärer. Resultatet visar hur representationen av kunskapsstaden i början av 2000-talet tydligare fokuserade på IT som ett specifikt område som skulle stärka Göteborgs konkurrenskraft. Sedan dess har gradvis fler områden inlemmats i den verksamhet som relaterar till kunskapsstaden. Sedan 10-talet har till exempel hållbar utveckling blivit ett allt viktigare begrepp i budgeten, och på olika sätt knutits till kunskapens politik. Skolan är ett område där vi kan se hur antalet samhällsuppgifter så väl som antalet praktiska och administrativa uppgifter har ökat. Här har vi det tydligaste exemplet på hur kvantitativa och kvalitativa perspektiv på kunskap förts samman inom ramen för kunskapsstadsbegreppet, vilket verkar oproblematiskt i text men visar sig desto mer komplicerat när alla mål ska uppfyllas i den praktiska verksamheten. Den självklarhet med vilken olika perspektiv på kunskap har förts samman i stadens policydokument gör att konflikten mellan dem framstår som obefintlig. Eftersom båda perspektiv på kunskap är så pass viktiga i stadens arbete går det inte att säga att någon av imaginärerna är fullt förankrade. Däremot visade resultatet

många intressanta exempel på illusionen av förankring. Jag har visat hur användandet av visioner så väl som skapandet av konsensus är tekniker staden allt mer börjat använda för att kunna behålla kunskapsstadsbegreppets bredd och vaghet. Dessutom kan gemensamma projekt kring tillväxt föra samman olika aktörer. Kunskapsstaden har representerats som den summa av en mängd processer som pågår på olika nivåer i staden och är ett tydligt exempel på hur governance präglar dagens samhälle. I ljuset av detta har jag diskuterat Göteborgs stads vilja att sammanföra olika perspektiv på kunskap som ett sätt att hålla sig involverad i så många av dessa processer som möjligt. Kunskapsstaden blir en möjlig väg framåt kring en enad politisk strävan, där Göteborgs stad försöker behålla en stark position genom sin mångsidiga inblandning.

När det gäller *Göteborgs universitet* visar resultaten på en liknande självklarhet i kombinationen av de båda perspektiven på kunskap. Samtidigt finns en spänning mellan den ökande betydelsen av samverkan och det egna samhällsuppdraget. När universitetet framhåller sin egen uppgift som förmedlare av kunskap diskuterar man vikten av både bredd och spets, och den risk man ser i att låta andra sektorer få för stort inflytande över universitetets verksamhet verkar främst handla om att balansen kan rubbas. Vi har sett hur universitetet under hela 2000-talet använt sig av stadens identitet för att etablera Göteborg som kunskapsstad och sig själv som ett universitet präglat av stadslivet. I takt med att konkurrenskraft, innovation och entreprenörskap blivit viktigare för stadens identitet har dessa områden också blivit viktigare för universitetet att arbeta med. De är som vi har sett ofta knutna till en mer kvantitativ syn på kunskap. Här har även näringslivets betydelse i och med den ökande delen extern forskningsfinansiering bidragit till att etablera detta perspektiv. Samtidigt har hållbar utveckling, normkritik, hbtq-frågor, flyktingpolitik etc. inlemmats i universitetets uppdrag som medskapare av ett samhälle där kunskapens värden kommer alla till godo. Man ser liksom Göteborgs stad på sig själv som en viktig samarbetspartner inom båda former av kunskapsproduktion, och knyter samman dessa i de visioner som i allt högre grad har en samspråkighet med

stadens mål för framtiden.

Västsvenska Handelskammaren har en annorlunda roll i kunskapsstaden Göteborg i det att de representerar ett specialintresse, nämligen näringslivet. Det är ingen överraskning att det perspektiv som märks tydligast i materialet är kunskapsekonomins. Det som däremot visar att även ett kvalitativt perspektiv är viktigt för verksamheten är hur den kvantitativa kunskapen förklaras som värdefull för samhället i stort och skapande av välfärd, bidragande till ett bättre skolsystem, minskandet av utanförskap och arbetslöshet etc. Där vissa kanske hade förväntat sig ett renodlat kvantitativt perspektiv på kunskap visar det sig att handelskammaren ser sig själva som bidragande till att bredda kunskapsbegreppet. Även hos handelskammaren har samverkan visat sig spela en större roll under 2000-talet, och liksom hos universitetet verkar ett gemensamt visionerande språk och ett tydligare gemensamt policyparadigm ha underlättat samarbetet med till exempel staden. Genom att publicera rapporter och utföra undersökningar neutraliserar och legitimerar man dessutom sin egen verksamhet i ett allt större område av stadens verksamhet.

Hos framför allt Göteborgs stad och Göteborgs universitet finns alltså exempel på att kunskap har setts både ur det kvalitativa och kvantitativa perspektivet, och att kunskapsstaden Göteborg setts som både ett kunskapssamhälle och en kunskapsekonomi. Hos *Västsvenska Handelskammaren* ses kunskap ur ett kvantitativt perspektiv, men skapandet av en kunskapsekonomi verkar förutsättas leda till ett kunskapssamhälle i förlängningen. Är då Göteborg ett egalitärt kunskapssamhälle eller en elitistisk kunskapsekonomi? Går det att vara både och samtidigt eller kommer det ena perspektivet alltid att dominera på bekostnad av det andra? Här skiljer sig uppsatsens utgångspunkt om en konflikt från materialets bild av kunskapsstaden som en oproblematiskt sammanhängande helhet. Det som skulle kunna tolkas som en tydlig förankring av *både* kunskapsekonomin och kunskapssamhället i Göteborg som kunskapsstad, skulle jag vilja påstå är en pågående förhandling som döljs genom den samverkan och det gemensamma visioneringsarbete som blivit

allt viktigare för de tre organisationerna. Kunskapsstadsbegreppet har inte fått en tydligare betydelse, snarare tvärtom. Det har vuxit till att innehålla fler element nu än i början av 2000-talet. Däremot har föreställningen om att olika perspektiv kan samexistera inom begreppet fått en stark etablering inom ett gemensamt policyparadigm som till stor del byggts kring stadens identitet och attraktivitet. Ett ökat användande av så kallade transdiskursiva termer och en expansion av de politiska områden som berörs i skapandet av en kunskapsstad stärker policyparadigmet. Dessutom möts organisationerna i en samsyn kring betydelsen av tillväxt för staden, vilket vi har sett kan knytas ihop språkligt med båda perspektiv på kunskap. Som jag påpekat ovan ägnar sig organisationer som arbetar med att realisera kunskapsstaden i allt högre grad åt staden som helhet eftersom kunskap gått från en utbildnings- och arbetsmarknadsfråga till att bli en tydligare del av en stadsidentitet. Den del av materialet där en eventuell intressekonflikt erkänns är försvinnande liten. Tydligast märks det i underlaget Bredd & spets, ett dokument som ska ligga till grund för budgetarna för år 2017-2019, vilket verkar befinna sig på ett mer teoretiskt, vetenskapligt anknutet plan än de övriga policydokumenten. Om detta är ett tecken på att konflikten kan komma att blottläggas tydligare i framtiden är dock för tidigt att uttala sig om.

- Har de tre organisationernas syn på kunskap och kunskapsstaden blivit mer likriktad eller mer diversifierad i förhållande till varandra under 2000-talet?

Som föregående frågeställning redan delvis berört verkar synen på kunskap snarare ha breddats än att likriktas. De politiska trender som präglat olika delar av perioden 2000-2016 genomsyrar även synen på kunskapsstaden och ligger till grund för vad den fylls med. Hos Göteborgs universitet och Västsvenska Handelskammaren märks en spänning mellan viljan att samverka kring kunskapsstaden och viljan att bevara sitt eget perspektiv och utföra sitt eget uppdrag. Det verkar dock inte bero på att de står på olika sidor i konflikten

mellan kunskapssamhälle och kunskapsekonomi, utan på de olika uppgifter de tre organisationerna har och den betydelse man tillskriver sin egen verksamhet i de governanceprocesser som formar kunskapsstaden. Det finns exempel på "kunskapsstrender" så som den stora betydelsen av IT i början av 2000-talet, innovation, det livslånga lärandet och hållbar utveckling vilka bundit ihop de tre organisationerna tydligare under delar av 2000-talet. Dessa trender sträcker sig över gränserna mellan organisationernas dokument och skapar gemensamma policyparadigm. Det här innebär dock inte att den kvantitativa eller kvalitativa synen på kunskap tydligare har förankrats. Den likriktning som har skett ligger i den gemensamma föreställningen om kunskapsstaden som en samlingsplats där olika typer av värden kan samexistera på ett oproblematiskt sätt. Kunskapsstaden som policybegrepp har fyllts av allt fler betydelser och anknytningar till olika politiska områden, vilket gör att verksamheten innanför kunskapsstadsbegreppets ram har diversifierats. Gränsen mellan organisationernas verksamhet har även den blivit mindre tydlig. Samtidigt har gränserna mellan mål och medel, nutid och framtid, suddats ut genom den ökande användningen av ett visionärt språk. Som vi har sett finns exempel på selekteringsprocesser hos alla tre organisationer som gynnat denna utveckling. Det är alltså själva bredden och flexibiliteten man ser i kunskapsstadsbegreppet som de tre organisationerna har gemensamt. Innebär detta att "kunskapsstad" numera kan vara en etikett på vilken typ av stad som helst? Nej, snarare att kunskapsstäder anses kunna verka för alla sorters kunskap samtidigt, utan att behöva göra bortprioriteringar.

Avslutningsvis ska uppsatsens huvudsakliga fråga besvaras:

- Uttrycks konflikter mellan det "egalitära" och "elitistiska" sättet att se på kunskap och kunskapsstaden inom och/eller mellan de tre organisationerna?

Uppsatsens viktigaste resultat är *frånvaron av en synlig konflikt mellan olika perspektiv på kunskap*. Skilda åsikter ses inte som ett problem så länge kunskapsstadsbegreppet är otydligt nog att fungera som behållare av både kunskapsekonomin och kunskapssamhället. Både det kvantitativa och det kvalitativa perspektivet präglar det analyserade materialet, och det verkar vara samverkansprocesser och gemensamma policyparadigm som gör att ingen av de tre organisationerna har något att vinna på att lyfta eventuella intressekonflikter. Hur ska vi tolka det här resultatet? Kan det vara så att samverkansprocesserna inom Göteborg fungerar så pass bra att det faktiskt inte existerar en konflikt? Har man lyckats uppnå en balans där både bredd och spets, kvalitet och kvantitet, uppnås samtidigt? Liksom åsikterna går isär kring möjligheterna att arbeta med social hållbarhet i en tillväxtorienterad kontext²⁵⁸, går åsikterna isär om möjligheten att kombinera kunskapsekonomin och kunskapssamhället. Jag står dock fast vid uppsatsens utgångspunkt att den konflikt Stigendal har sett mellan kunskapsstadens olika värden i Malmö existerar även i Göteborg. Några delar av materialet som pekar på att det elitistiska perspektivet, ofta grundat i en gemensam föreställning om stadens tillväxt som en nödvändighet, får ett större utrymme är ett ökat fokus på mätningstekniker och administration i skolan, en ojämlig finansiering av universitetets verksamhet som gynnar ekonomiskt gångbara forskningsområden, det stora inflytande näringslivet har i definitionen av värdefull kunskap, den växande betydelsen av stadens attraktivitet och konkurrenskraft etc. Däremot visar den ökande vikten av social hållbarhet i visionernas diskurser, och stadens egen öppenhet för att problematisera intressekonflikter i kommande budgetar, att nuvarande policyparadigm skulle kunna komma att utmanas.

²⁵⁸ Loit. En stad i världsklass, 17f.

Avslutande reflektioner

Kunskapsstadens innehåll är omöjligt att fånga in i sin helhet på ett exakt sätt. Här har den teoretiska ingången CPE, vilken också har guidat metodiken genom analysverktyget, varit till stor hjälp för att skapa en struktur. Att studera kunskapsstaden genom selekteringsprocesser har inte bara bidragit till att skapa överblick, utan också till att synliggöra varför en viss syn på kunskap fått stort genomslag genom vissa processer. De har också kunnat bidra till möjliga förklaringar på varför konflikten jag utgick ifrån i uppsatsens början i princip inte varit synlig i de tre organisationernas kunskapsstadspolitik under 2000-talet. Nackdelen med att välja ett så omfattande studieobjekt och dessutom en omfattande teoretisk grund har varit svårigheten att skapa en uppfattning om vilka processer som är mest relevanta. Genom undersökningens design, en fallstudie där en stor mängd material och en triangulering av källor och metoder bidrar till en större helhetsbild, bedömer jag ändå att trovärdigheten stärkts.

Jag gick in i undersökningen av Göteborg som kunskapsstad med förväntningen att finna en konflikt. Istället har uppsatsen till stor del kommit att handla om hur konflikten döljs och varför. Staden Göteborg präglas av en samsyn kring behovet av tillväxt och konkurrenskraft, och ett ökat visionerande kring framtiden. Dessutom har samverkan mellan olika aktörer blivit oerhört viktig. Inte bara Göteborgs stad, utan även de två andra studerade organisationerna tjänar på detta. Uppsatsens resultat, betydelsen av samverkan och en gemensam vision för att *dölja* eventuella intressekonflikter och underlätta för olika organisationer att mötas i stadens governanceprocesser, kan förhoppningsvis belysa även andra städers användande av begreppet kunskapsstad.

KÄLL- OCH LITTERATUR- FÖRTECKNING

Källor

- Göteborgs stad. *Budget 2000*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 1999.
- Göteborgs stad. *Budget 2001*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2000.
- Göteborgs stad. *Budget 2002*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2001.
- Göteborgs stad. *Budget 2003*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2002.
- Göteborgs stad. *Budget 2004*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2003.
- Göteborgs stad. *Budget 2006*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2005(1).
- Göteborgs stad. *Budget 2007*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2006.
- Göteborgs stad. *Budget 2008*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2007.
- Göteborgs stad. *Budget 2009*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2008.
- Göteborgs stad. *Budget 2010*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2009.
- Göteborgs stad. *Budget 2011*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2010.
- Göteborgs stad. *Budget 2012*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2011.
- Göteborgs stad. *Budget 2013*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2012.

- Göteborgs stad. *Budget 2014*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2013.
- Göteborgs stad. *Budget 2015*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2014.
- Göteborgs stad. *Budget 2016*. Kommunfullmäktiges handlingar. Göteborg, 2015.
- Göteborgs stad. *Underlag för Staden där vi läser för våra barn – en del av arbetet för Jämlikt Göteborg*. Göteborg, 2016(1).
- Göteborgs stad. *Vision och verksamhetsidé Utbildningsförvaltningen*. <http://goteborg.se/wps/portal?uri=gbglnk%3a2016328125232436> (Hämtad 2016-10-15). 2016(2).
- Göteborgs stad, Kommunfullmäktige. *Handling 2005 nr 40. Förslag till reviderad skolplan*. Göteborg, 2005(2).
- Göteborgs stad, Stadsledningskontoret. *Bredd & spets. Vägen till kunskapsstaden Göteborg. Långsiktigt planeringsunderlag inför kommunfullmäktiges budget 2017-2019*. Göteborg, 2016(3).
- Göteborgs universitet. *IE2011. Utredning av samverkansuppgiften vid Göteborgs universitet med särskilt fokus på området innovation och entreprenörskap*. Göteborg, 2011(1).
- Göteborgs universitet. *Måldokument Göteborgs universitet 2010*. Göteborg, 2004(1).
- Göteborgs universitet. *Vision 2020*. Göteborg, 2013(1).
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2000*. Göteborg, 2001.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2001*. Göteborg, 2002.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2002*. Göteborg, 2003.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2003*. Göteborg, 2004(2).
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2004*. Göteborg, 2005.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2005*. Göteborg, 2006.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2006*. Göteborg, 2007.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2007*. Göteborg, 2008.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2008*. Göteborg, 2009.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2009*. Göteborg, 2010.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2010*. Göteborg, 2011(2).
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2011*. Göteborg, 2012.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2012*. Göteborg, 2013(2).

- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2013*. Göteborg, 2014.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2014*. Göteborg, 2015.
- Göteborgs universitet. *Årsredovisning 2015*. Göteborg, 2016.
- Intervjuperson 1, Göteborgs stad. Intervju 2016-10-13.
- Intervjuperson 2, Göteborgs stad. Intervju 2016-11-01.
- Intervjuperson 3, Göteborgs stad. Intervju 2016-11-14.
- Intervjuperson 4, Göteborgs stad. Intervju 2016-11-14.
- Intervjuperson 5, Västsvenska Handelskammaren. Intervju 2016-11-15.
- Intervjuperson 6, Göteborgs universitet. Intervju 2016-12-09.
- Västsvenska Handelskammaren. *Global i Västsverige. Regionen ur expatriaters perspektiv*. Rapport 2013:2. Göteborg, 2013(1).
- Västsvenska Handelskammaren. Göteborg. 2016(1).
<http://handelskammaren.net/kontakt/Goteborg/> (Hämtad 2016-09-15).
- Västsvenska Handelskammaren. *Stadsutveckling*. 2016(2).
<http://www.handelskammaren.net/sv/politisk-paverkan/stadsutveckling/> (Hämtad 2016-09-15).
- Västsvenska Handelskammaren. *Årsredovisning 2011*. Göteborg, 2012.
- Västsvenska Handelskammaren. *Årsredovisning 2012*. Göteborg, 2013(2).
- Västsvenska Handelskammaren. *Årsredovisning 2013*. Göteborg, 2014.
- Västsvenska Handelskammaren. *Årsredovisning 2014*. Göteborg, 2015.
- Västsvenska Handelskammaren. *Årsredovisning 2015*. Göteborg, 2016(3).
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2000*. Göteborg, 2001.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2001*. Göteborg, 2002.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2002*. Göteborg, 2003(1).
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2003*.

- Göteborg, 2004.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2004*. Göteborg, 2005.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2005*. Göteborg, 2006.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2006*. Göteborg, 2007.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2007*. Göteborg, 2008.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2008*. Göteborg, 2009.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2009*. Göteborg, 2010.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Årsredovisning 2010*. Göteborg, 2011.
- Västsvenska Industri- och Handelskammaren. *Värdeskapande IT-universitet*. Västsvenska Industri- och Handelskammarens rapport 2003:2. Göteborg, 2003(2).

Litteratur

- Abrahamsson, Hans, Guevara, Birgitta och Lorentzi, Åsa (red.). *Kunskap om och arbetssätt i rättvisa och socialt hållbara städer*. Rapport/Mistra Urban Futures Reports 2016:1. Göteborg: Mistra Urban Futures, 2016.
- Brorström, Sara. *Styra städer: om strategier, hållbarhet och politik*. Lund: Studentlitteratur, 2015.
- Campbell, Scott. Green Cities, Growing Cities, Just Cities?: Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. *Journal of the American Planning Association* 62 no. 3, (1996): 296-312.
- Carrillo, Francisco Javier (red.). *Knowledge Cities*. Burlington/Oxford: Elsevier, 2006.
- Castro Laszlo, Kathia och Laszlo, Alexander. Fostering a sustainable learning society through knowledge-based development. *Systems*

- Research and Behavioral Science* 24, no 5 (2007): 493-503.
- Dalen, Monica. *Interju som metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning, 2008.
- Dannestam, Tove. *Stadspolitik i Malmö. Politikens meningsskapande och materialitet*. Diss., Lunds universitet. 2009.
- Drucker, Peter. *The Age of Discontinuity*. New York: Harper & Row; London: Heinemann, 1969.
- Edvinsson, Leif. K-Cities and Society Entrepreneurship for Intellectual Capital Growth. I *Knowledge Cities*, Francisco Javier Carrillo (red.), 59-74. Burlington/Oxford: Elsevier, 2006.
- Ergazakis, Kostas, Metaxiotis, Kostas och Psarras, John. An Emerging Pattern of Successful Knowledge Cities' Main Features I *Knowledge Cities*, Francisco Javier Carrillo (red.), 3-16. Burlington/Oxford: Elsevier, 2006.
- Ergazakis, Kostas, Metaxiotis, Kostas och Psarras, John. Knowledge cities: the answer to the needs of knowledge-based development. *VINE* 36 no. 1 (2006): 67 – 84.
- Ergazakis, Kostas, Metaxiotis, Kostas och Psarras, John. Towards Knowledge Cities: Conceptual analysis and success stories. *Journal of Knowledge Management* 8, no. 5, (2004): 5-15.
- Falkemark, Gunnar. Göteborgsandan. I *Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring*, Helena Holgersson, Catharina Thörn, Håkan Thörn och Mattias Wahlström (red.), 83-90. Göteborg: Glänta Produktion, 2010.
- Florida, Richard. Cities and the creative class. *City & Community* 2 no. 1, (2003): 3-19.
- Franzén, Mats, Hertting, Nils och Thörn, Catharina. *Stad till salu: entreprenörsurbanismen och det offentliga rummets värde*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos, 2016.
- González, Ovalle, Alvarado, Márquez och Martínez, Salomón. A compilation of resources on knowledge cities and knowledge-based development. *Journal of Knowledge Management* 8 no. 5(2004): 107 – 127.
- Göteborg & Co. *Perspektivgruppens rapporter*. Göteborg, 2012.
- Göteborgs stad. *Budget 2016*. Kommunfullmäktiges handlingar. Gö-

- teborg, 2015.
- Göteborgs stad, Stadsledningskontoret. *Bredd & spets. Vägen till kunskapsstaden Göteborg. Långsiktigt planeringsunderlag inför kommunfullmäktiges budget 2017-2019*. Göteborg, 2016.
- Harvey, David. The Roots of Geographical Change: 1973 to the Present. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 71 no. 1, (1989): 3-17.
- Holgersson, Thörn, C., Thörn, H. och Wahlström. *Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring*. Göteborg: Glänta Produktion, 2010.
- Jessop, Bob. *A Cultural Political Economy of Competitiveness and Its Implications for Higher Education*. 2014-02-09. <https://bobjessop.org/2014/02/09/a-cultural-political-economy-of-competitiveness-and-its-implications-for-higher-education/> (Hämtad 2016-09-06).
- Jessop, Bob. Critical semiotic analysis and cultural political economy. *Critical Discourse Studies* 1 no. 2, (2004): 159-174.
- Jessop, Bob. *The Entrepreneurial City: Re-imagining Localities, Re-designing Economic Governance, or Re-structuring Capital?* 2013-12-02. <https://bobjessop.org/2013/12/02/the-entrepreneurial-city-re-imagining-localities-re-designing-economic-governance-or-re-structuring-capital/> (Hämtad 2016-09-04).
- João Rodrigues, Maria (red.). *The New Knowledge Economy in Europe: a Strategy for International Competitiveness and Social Cohesion*. Cheltenham/Northampton: Edward Elgar, 2002.
- Jörnmark, Jan, Forsemalm, Joakim och Palmås, Karl. *Göteborg – mellan segregation och kreativitet*. Karlstad: Tangent Förlag, 2015.
- Leydesdorff, Loet och Etzkowitz, Henry. Emergence of a Triple Helix of university – industry – government relations. *Science and Public Policy* 23 no. 5 (1996): 279-286.
- Lancaster University. *Introduction to Research Themes and Projects*. 2016 (1). (<http://www.lancaster.ac.uk/cperc/research/index.htm>) (Hämtad 2016-10-04).
- Lancaster University. *People*. 2016(2). <http://www.lancaster.ac.uk/cperc/people.htm> (Hämtad 2016-10-04).
- Loit, Jon. *En stad i världsklass*. Diss., Uppsala universitet, 2014.

- Malbert, Björn, Polk, Merritt och Egnell, Stig. Co-producing knowledge in Gothenburg through political collaboration, cross-sector programs, triple helix science parks, and Mistra Urban Futures. I *Co-producing knowledge for sustainable cities : joining forces for change*, Merritt Polk (red.), 23-46. Abingdon, New York: Routledge, 2015.
- Marcuse, Peter. Sustainability is not enough. *Environment and Urbanization* 10 no. 2, (1998): 103-111.
- Miettinen, Reijo. *National Innovation System – Scientific Concept or Political Rhetoric?* Helsingfors: Edita, 2002.
- Mistra Urban Futures. Göteborg. 2016(1). <http://www.mistraurbanfutures.org/sv/GOLIP> (Hämtad 2016-09-05).
- Mistra Urban Futures. *Projektutveckling Göteborgsplattformen*. 2016(2). <http://www.mistraurbanfutures.org/sv/projektutveckling-g%C3%B6teborgsplattformen> (Hämtad 2016-09-05).
- Molotch, Harvey. The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place. *American Journal of Sociology* 82 no. 2, (1976): 309-332.
- Peters, Michael A. *Knowledge Societies and Knowledge Economies, Panel on the knowledge society at the New Zealand Sociology Conference*, 2003-12-09. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.137.8633> (Hämtad 2016-10-02).
- Pierre, Jon och Peters, B. Guy. *Governance, Politics and the State*. Basingstoke: Macmillan; New York: St. Martin's, 2000.
- Skolverket. PISA. 2016. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/pisa> (Hämtad 2016-11-23).
- Stigendal, Mikael. *Malmö – de två kunskapsstäderna. Ett diskussionsunderlag framtaget för Kommission för ett socialt hållbart Malmö 2011-2012*. Malmö, 2012.
- Sum, Ngai-Ling och Jessop, Bob. *Towards a Cultural Political Economy: Bringing Culture Back into Economics*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012.
- Tahvilzadeh, Nazim, Montin, Stig, Cullberg, Mikael och Stark, Eva.

- Hållbarhetspolitik i Göteborgsregionen. Rapport/Mistra Urban Futures Reports: 2014:7. Göteborg: Mistra Urban Futures, 2014.
- Thörn, Catharina. En annan stad är möjlig. Göteborgs-Posten. 2009-12-03. <http://www.gp.se/n%C3%B6je/kultur/catharina-th%C3%B6rn-en-annan-stad-%C3%A4r-m%C3%B6jlig-1.1095829> (Hämtad 2016-09-22).
- Trost, Jan. Kvalitativa intervjuer. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur, 2005.
- UNESCO. *Towards Knowledge Societies*. Rapport/UNESCO World Reports. Paris: UNESCO, 2005.
- van Winden, Willem, de Carvalho, Luis, van Tuijl, Erwin, van Haaren, Jeroen och van den Berg, Leo. *Creating Knowledge Locations in Cities*. Abingdon: Routledge, 2012.
- Vanolo, Alberto. Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy. *Urban Studies* 51 no. 5, (2013): 883-898.
- Vigar, Geoff, Graham, Stephen och Healy, Patsy. In Search of the City in Spatial Strategies: Past Legacies, Future Imaginings. *Urban Studies* 42 no. 8, (2005): 1391-1410.
- Wallis, Joe och Dollery, Brian. *Market Failure, Government Failure, Leadership and Public Policy*. Basingstoke: Macmillan; New York: St. Martin's, 1999.
- Widigsson, Mats. Kunskapsstadens barriärer. I *Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring*, Helena Holgersson, Catharina Thörn, Håkan Thörn och Mattias Wahlström (red.), 203-208. Göteborg: Glänta Produktion, 2010.
- World Capital Institute. *Knowledge City (KC)*. 2010. <http://www.worldcapitalinstitute.org/knowledgencies/glossary/knowledge-city-kc> (hämtad 2016-09-15).
- Yin, Robert K. *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur, 2013.
- Yin, Robert K. *Case Study Research: design and methods*. 4. uppl. London: SAGE, 2009.

BILAGA 1. INTERVJUGUIDE

Tema 1. Tillbakablick

Frågor kring användningen av termen kunskapsstad.

- När var första gången du hörde talas om att Göteborg är eller ska vara en kunskapsstad?
- Från vilket håll kom den ambitionen?
- Upplevde du att det fanns en samsyn kring vad begreppet innehöll?

Tema 2. Kunskapssyn

Exempel på frågor för att fånga eventuella intressekonflikter.

- Vilken sorts kunskapsutveckling arbetar din organisation med?
- Har du upplevt att din organisations syn på kunskap/kunskapsstaden skiljer sig från vad andra aktörer lägger in i begreppet?
- Finns det risk att vissa typer av kunskap får mer utrymme och resurser än andra?
- Upplever du att Göteborg är en kunskapsstad? Varför/varför inte?

Tema 3. Projekt

Frågor för att sätta igång ett samtal kring konkreta insatser.

- Kan du berätta mer om vilka projekt ni har arbetat med "i kunskapsstadens namn" under perioden 2000-2016?
- Hur viktig är visionen om en kunskapsstad i dessa sammanhang?

Tema 4. Samverkan

Exempel på frågor kring samverkan.

- Hur ofta samarbetar din organisation med andra organisationer kring frågor som relaterar till kunskapsstaden?
- Vem är drivande i samverkansprocesserna?
- Tjänar alla lika mycket på att samverka?

Förvaltningshögskolans rapporter: (pris inkl porto+moms)

16:141 Malin Isaksson	140:-
<i>Kunskapsstaden Göteborg – varför och för vem? Tre organisationers syn på kunskap och Göteborg som kunskapsstad 2000–2016</i>	
16:140 Therese Jakobsson och Helena Richardsson	140:-
<i>Politik och förvaltning på nätet</i>	
16:139 Carl Odhnoff	90:-
<i>Att förstå EBP. Översättningar av idén om en evidensbaserad praktik i den svenska socialtjänsten</i>	
16:138 Kerstin Bartholdsson och Ylva Norén Bretzer	90:-
<i>Samordnande samverkan – En utvärdering av Samordningsförbundet Vänersborg/Mellerud</i>	
16:137 Hanna Hellgren	90:-
<i>Mellan pedagogisk professionalism och marknadsmässiga tekniker – Institutionella logiker i organisering av förskolan</i>	
15:136 Nazem Tahvilzadeh	140:-
<i>Socialt hållbar stadsutveckling? Stadsdelsnämnderna, stadsutvecklarrollen och sociala konsekvensanalyser i planeringen av Göteborgs stad.</i>	
15:135 Gustaf Kastberg	140:-
<i>Ändamålsenlig organisering. Förvaltningsstruktur, målkomplexitet och förändrad omvärld</i>	
15:134 Inga-Lisa Adler	140:-
<i>Medskapardemokrati. Interaktiva styrningsprocesser och medskapande dialogarbetsätt</i>	
15:133 Johan Sandén	140:-
<i>Mer papper, klokare barn? Hur lärares administrativa arbete kan påverka kvaliteten i skolan</i>	
15:132 Andreas Lundstedt	140:-
<i>Styrmedlens outtalade politik. En av studie av New Orleans kulturekonomiska landskap</i>	
15:131 Kristofer Johansson	90:-
<i>Den svenska polisens yrkeskultur. En studie av polisstudenters utbildningslitteratur</i>	
14:130 Oliver Bjerhem och Peter Rundblom Andersson	140:-
<i>Är ni med på noterna? En studie om kommunala redovisningsval och notavvikelser</i>	
14:129 Anna Laurell och Jessica Moström Axelfelt	140:-
<i>The Socio-Economic Impacts of CSR. A Case Study of Swedish-related Companies and Corporate Social Responsibility in Vietnam</i>	
14:128 Louise Holm och Osvaldo Salas	90:-
<i>Investeringskalkyl och beslutsteori. Verktyg för beslutsfattande under osäkerhet</i>	
13:127 Maja Rhodin Edlund	140:-
<i>Where did all the women go? Representation of women and men in the Standing Committees of the European Parliament</i>	

13:126 Erik Bergman	
<i>Interkommunal samverkan – en nödvändig lösning på kommunala utmaningar</i>	140:-
13:125 Angelica Börjesson och Marcus Starcke	
<i>Politiska granskare. Den kommunala revisionens roll för kommunalt ansvarsutkrävande</i>	140:-
12:124 Mats Bengtsson och David Karlsson	
<i>Demokratins svängrum. Lokalpolitikens roll i den specialreglerade verksamheten</i>	60:-
12:123 Osvaldo Salas	
<i>Samhällsekonomiska utvärderingar</i>	90:-
12:122 Marcus Johansson	
<i>De som jagar makt mellan himmel och jord. – Om det civila samhällets roll vid implementeringen av jaktpolitiska EU-direktiv.</i>	140:-
11:121 Oskar Johansson	
<i>Lika men olika? – redovisning av effektivitet inom statliga myndigheter</i>	
11:120 Louise Skoog	60:-
<i>Alla följer partilinjen – en studie om hur kommunpolitiker tolkar sitt mandat i praktiken</i>	
10:119 Osvaldo Salas, César Villanueva och Rebecka Villanueva Ulfgård	60:-
<i>Välfärdspolitik under utveckling i Mexico</i>	
10:118 Petra Svensson	60:-
<i>"Den nya svenskinspireerade föräldrapenningen har haft avsedd verkan" – En studie av den tyska föräldraförsäkringens förändring ur ett jämställdhetsperspektiv</i>	
10:117 Andrea Egerlundh och Isabella Enbågen	60:-
<i>När det ideella blir offentligt... eller när det offentliga blir ideellt</i>	
<i>En jämförande studie om möjligheten till ansvarsutkrävande i governance tidevarv</i>	
10:116 Elin Jakobsson	60:-
<i>Global Policy Making on Climate Refugees – What is the Problem?</i>	
10:115 Sara Bansmann	60:-
<i>Bör staten försvara sig mot sina antagonister? Moderaternas och Socialdemokraternas ställningstaganden i FRA-frågan</i>	
10:114 Margareta Lundberg Rodin	60:-
<i>Chefer i korstryck. Att hantera krav i politiskt styrda organisationer</i>	
10:113 Moa Aronsson	60:-
<i>Medfinansiering Om relationen mellan stat och kommun i infrastrukturprojekt</i>	
10:112 Richard Vahul	60:-
<i>På väg mot en förbättrad kommunal redovisning. Konsekvenser av ett förändrat balanskrav</i>	
09:111 Osvaldo Salas	60:-
<i>Från utovandringsland till invandringsland. En analys av migrationsströmmar till och från Chile.</i>	
09:110 David Ljung	60:-
<i>Does Network Management Matter? The Coordination of Integration Policy Delivery at the Local Level in Sweden</i>	
09:109 Johan Strömblad	60:-
<i>Kan nätverksstyrning förenas med folkstyre? Stadsbyggnad, governance och demokrati i planeringen av Norra och Södra Älvostranden i Göteborg</i>	

09:108 Gustaf Rönneklew	60:-
<i>Att kasta pengar i sjön? En undersökning av nystartsjobbets direkta undanträngningseffekter</i>	
09:107 Adiam Tedros	60:-
<i>Lokala krisaktörer – Katastrofolontärer eller profitörer? Den lokala krishanteringen i två kommuner under stormarna Gudrun och Per.</i>	
08:106 Annika Berggren	60:-
<i>Jämn könsfördelning på höga chefsnivåer. En studie om framgångsfaktorer</i>	
08:105 Christina Alvelins och Gabriella Sjöman	slut
<i>Vem tar ansvar för de nollplacerade? Om rehabilitering och försörjning för sjuka utan inkomst</i>	
08:104 Nathalie Munteanu	60:-
<i>Det bästa av två världar. - En studie om kommunala självstyrande skolor som hybrider i det svenska utbildningssystemet.</i>	
08:103 Helena Öhrvall	60:-
<i>De nya moderaterna? Om moderaternas socialpolitik i retorik och praktik under perioden 1999-2007</i>	
08:102 Lotta Valinder	60:-
<i>Pengar är inte allt. En studie av fyra högstadieskolor i Mellansverige.</i>	
08:101 Niklas Andersson	60:-
<i>De som fiskar efter makt. Om svensk fiskepolitik och intresseorganisationernas inflytande.</i>	
08:99 Andreas Ivarsson	60:-
<i>Från Gudrun till Per – om kommunal krishantering, erfarenheter och förändring</i>	
08:98 Lars Johansson	60:-
<i>Tjänsteförseelse - Disciplinansvar och påföljder i rättspraxis</i>	
08:97 Mathias Henriksson	60:-
<i>Arenapolitik på 2000-talet – om kommuner som bestämmer sig för att satsa på en ny idrotts- och evenemangsarena</i>	
08:96 Staffan Kling	60:-
<i>Organisationskulturens betydelse för hantering av tomrum</i>	
07:95 Andreas Gustavsson och Stefan Laang	60:-
<i>Prat och handling – en studie om kommunernas pensionsredovisning.</i>	
07:94 Osvaldo Salas	60:-
<i>Miljöhänsyn lönar sig. Samhällsekonomiska följder av luftföroreningsminskningen i två peruanska städer: En cost-benefit-analys.</i>	
07:93 Marie Persson	60:-
<i>Lojalitet & Konflikt. - En studie av förstalinjenchefens delade lojalitet inom hemtjänsten.</i>	
07:92 Emil Gustafsson, Michael Nilsson	60:-
<i>Varför bäst i klassen? – En jämförandestudie av högstadieskolor i Göteborg</i>	
07:91 Adrian Nählinger	60:-
<i>"Nej, gudskelov". Om (förekomsten av) styrning och påverkan av hur professionella organisationer arbetar med högskolans tredje uppgift.</i>	
07:90 Osvaldo Salas	60:-
<i>Rörligheten på arbetsmarknaden bland invandrare. En litteraturoversikt.</i>	

07:89 Daniel Bernmar	60:-
<i>Aktörer, nätverk och spårvagnar: EN studie i organiserandet av ett trafikpolitiskt projekt</i>	
07:88 Viveka Nilsson	60:-
<i>Genusperspektivet vid Sahlgrenska akademien</i>	
06:87 Lena Lindgren	60:-
<i>Arbetsmarknadspolitik "på det nedersta trappsteget". En utvärdering av projekt ENTER.</i>	
06:86 Sara Brorström	60:-
<i>Något utöver det vanliga - en studie av sex kommunala projekt.</i>	
06:85 Jane Backström	60:-
<i>Inget är för evigt - en studie av sextimmarsdagen i Kiruna.</i>	
06:84 Pierre Donatella	60:-
<i>Bra och dåliga årsredovisningar - En studie om kvalitetsskillnader.</i>	
06:83 Vicki Johansson red.	slut
<i>Tillsynens mångfasetterade praktik inom det sociala och hälso- och sjukvårdsområdet.</i>	
06:82 Anders Björnsson	60:-
<i>Max Weber - inblickar i en tid och ett tänkande.</i>	
06:81 Alexander Baena	60:-
<i>Varför slösas det samtidigt som det sparas? - en studie om budgetproblematik i kommunal verksamhet.</i>	
06:80 David Karlsson	60:-
<i>Den svenska borgmästaren. Kommunstyrelsens ordförande och den lokala demokratin.</i>	
05:79 Kerstin Bartholdsson	60:-
<i>Tre nyanser av grönt: Om betydelsen av kommunala miljöchefers personliga engagemang för miljön.</i>	
05:78 Björn Brorström, Stellan Malmer, Viveka Nilsson	60:-
<i>Varför tillväxt i kommuner? En studie av nyckelaktörers uppfattningar</i>	
05:77 Thomas Vilhelmsson	60:-
<i>Kommunala pensionsavsättningsbeslut.</i>	
05:76 Henry Bäck, Folke Johansson & Adiam Tedros	60:-
<i>Ledarskap och localsamhälle i lokal politik - Fyra politiska initiativ i Göteborg och Stockholm i komparativ belysning.</i>	
05:75 Östen Ohlsson & Björn Rombach	60:-
<i>Den friska organisationen.</i>	
05:74 Henry Bäck, Nina Granqvist, Siv Sandberg, Sundback	60:-
<i>Svenskt och finskt i kommunerna.</i>	
5:73 Charlotta Ekman	
<i>Varför görs det ris i Åhus? Om mötet mellan näringslivspolitik och etableringsstrategi.</i>	
05:72 Sven Siverbo (red.)	60:-
<i>Evolutionsteori för offentliga organisationer.</i>	
05:71 Nazem Tahvilzadeh	60:-
<i>Minoritetsmedier i Göteborgs Stad. En studie om integration, makt och icke-beslut i stadspolitiken.</i>	
05:70 Sven Siverbo	60:-
<i>Inkomstutjämnning och kommunalekonomiska incitament</i>	

- 05:69 Andreas Ivarsson 60:-
På väg mot paradoxala resultat? En studie av möjligheter till ökad handlingskraft genom resultatstyrning av sektorsövergripande frågor inom statsförvaltningen med jämställdhetspolitiken som exempel.
- 05:68 Sofie Cedstrand 60:-
Idealism till salu? Om ideella organisationers strategival och dess demokratiska betydelse.
- 04:67 David Karlsson & Carina Andersson 60:-
84% män. Kvinnor och män i kurslitteraturen.
- 04:66 Björn Brorström & Sven Siverbo 60:-
Skattehöjning enda lösningen? Om ekonomiska problem och behov av avceremonialisering och självständighet.
- 04:65 Anders Falk 60:-
Varför lyckades Geriatriken? En fallstudie av två verksamhetsområdens implementering av balanserad styrkort inom hälso- och sjukvården.
- 04:64 Daniel Lindin & Josip Mrnjavac 60:-
Varför blir det detta pris? En studie i hur kommuner sätter sina tomtpriser.
- 04:63 Elisabeth Ravenshorst 60:-
Den sensuella organisationen . Ett perspektiv på kommuner och dess chefskap.
- 04:62 Katrin Söderlind 60:-
Målstyrning av grundskolan. En fallstudie i Partille kommun.
- 04:61 Henry Bäck och Maritta Soininen 60:--
Politisk annonsering eller nätverkande? Uppföljning och utvärdering av partiernas särskilda informationsinsatser till invandrareväljare vid 2002 års val.
- 04:60 Anette Gustafsson 60:--
Vem är feminist? Om politiska könsideologier i svensk kommunpolitik.
- 04:59 Henry Bäck 60:--
Av de många ett. Västra Götlandsregionens politiker. Partipolitiska och territoriella skiljeliner Göteborg: Förvaltningshögskolan.
- 04:58 Tobias Johansson 60:--
Kollision eller konfirmation? - Ett möte mellan transaktionskostnadsteori och kommunal äldreomsorg.
- 04:57 Anna Berg och Charlotta Fagring 60:--
Internationella reglers påverkan på kommunal redovisning -Ett resultat av anpassning eller anpassning som ett resultat
- 04:56 Aida Alic och Pernilla Wallén 60:-
Centralisera mera? Hur organiseras inköpsfunktionen i en kommun för en bättre efterlevnad av LOU?
- 03:55 Mats Lindblad 60:-
Perspektiv på europeisk integration i svensk riksdag. Jämförande analyser av riksdagsdebatterna om grundlagsändringarna 1994 och 2003 angående överlåtelse av beslutsrätt till EG/EU.
- 03:54 Mia Davidsson 60:-
Kommunala upphandlare - En studie om hur de fattar beslut.
- 03:53 Mats Bengtsson 60:-
Kvinnor och Män i lokalpolitiken.

03:52 Peter Arkevåg, Björn Brorström, Carina Andersson och Tobias Johansson <i>För bra för för få - Årsredovisningar inom staten.</i>	60:-
03:51 Johan Berlin och Eric Carlström <i>Balans eller nonchalans? - En studie av kommuner som beviljats extra finansiellt stöd av staten.</i>	60:-
03:50 Roger Andersson <i>Praktisk kommunal upphandling.</i>	60:-
03:49 Carina Andersson med flera <i>Intervjuer.</i>	60:-
03:48 Kajsa Värna och Birgitta Örnfeldt <i>Långlivade förvaltningschefer - strategier som verkar utan att synas.</i>	60:-
02:47 Paula Rodrigo Blomqvist <i>Från assimilation till separation. Den finska invandrargruppens krav på finskspråkig undervisning.</i>	60:-
02:46 Henry Bäck, Gunnar Gjelstrup, Folke Johansson, Jan Erling Klausen (red) <i>Lokal politik i storstad - stadsdelar i skandinaviska storstäder.</i>	60:-
02:45 Lena Andersson-Felé <i>När gamla vårdar ännu äldre ...</i>	60:-
02:44 Björn Brorström och Sven Siverbo <i>Framgångsrik vändning.</i>	60:-
02:43 Ann-Charlotte Bengtsson och Eva-Britt Pettersson <i>Modell för kvalitetsmätning inom äldreomsorgen - Finns det något samband mellan kvalitet och kostnad?</i>	60:-
02:42 Joacim Rydmark <i>Beslut under osäkerhet - En experimentell mikrovärldsstudie av metoder för att hantera osäkerhet vid ledning och beslutsfattande i komplexa och dynamiska miljöer.</i>	60:-
02:41 Anna Holmqvist <i>Beslutsprocesser och investeringskalkyler i fastighetsbranschen. En jämförelse mellan allmännyttiga och börsnoterade fastighetsbolag.</i>	60:-
02:40 Carina Andersson <i>Tidens ekonomi.</i>	60:-
02:39 Patrik Johansson <i>Vem tar notan? Skandaler i svensk offentlig sektor.</i>	60:-
02:38 Conny Pettersson <i>Från Global idé till lokal praktik - Om näringspolitik för hållbar utveckling.</i>	60:-
02:37 Gustaf Kastberg <i>Omsorg om Marknaden - En studie av hur reglerna på en offentlig marknad skapas och förändras.</i>	60:-
01:36 David Karlsson <i>Sveriges kommunala kulturpolitiker.</i>	60:-
01:35 Anders Björnsson <i>Systemskiften - En explorativ essä.</i>	60:-
01:34 Henry Bäck, Sven Siverbo och Björn Brorström <i>Ny politisk organisation i Härryda och Stenungsund.</i>	60:-

01:33 Maria Palm	
<i>Maxtaxa - en studie av nytt avgiftssystem inom den kommunala barnomsorgen.</i>	60:-
01:32 Alexandra Jönsson	
<i>Den sociala dialogen i EU och jämställdheten i Europa.</i>	60:-
01:31 Björn Brorström och Pär Falkman	
<i>Kommunal redovisning – teoriutveckling.</i>	60:-
01:30 Niklas Theodorsson	
<i>Det lokala uppror - Om aktionsgrupper i den kommunala demokratin.</i>	60:-
00:29 Theresa Larsen	
<i>Kommunerna som arbetsgivare.</i>	60:-
00:28 Björn Brorström	
<i>Kommunalekonomen - några funderingar om förutsättningar, förhållningssätt och professionell utveckling.</i>	60:-
00:27 Östen Ohlsson & Björn Rombach	
<i>Organisationspyramiden och Buridans Åsna - en lagom teori.</i>	60:-
00:26 Jenny Svärd	
<i>Bestående nätverk – en studie av den sociala dimensionens betydelse.</i>	60:-
00:25 Lillemor Bergman och Virginia Leinen	
<i>Ekonomisk information i världen – en studie om styrmodellens påverkan på förhållningssättet till ekonomisk information.</i>	60:-
00:24 Rolf Solli, Peter Demediuk and Rob Sims	
<i>Chief Finance Officer in local government – Sweden vs Australia.</i>	60:-
00:23 J. Henrik Bergström	
<i>Hur ölskatterna sänktes – Om lobbning, pilsner och pluralism.</i>	60:-
99:22 Björn Brorström	
<i>Institutioner och institutionell förändring Perspektiv, teori och tillämpning på kommunal utveckling.</i>	60:-
99:21 Ylva Mühlenbock	
<i>När det lokala tar hand om det centrala Hur två kommuner omvandlar den statliga styrningen av skolan.</i>	60:-
99:20 Malgorzata Erikson	
<i>Frihet inom rollen - den politiska ledningens betydelse för en kommuns utveckling i ett längre perspektiv.</i>	60:-
99:19 Sven Siverbo	
<i>Kommuner och ekonomisk kris - en studie av kommuner som sökt extra finansiellt stöd av staten.</i>	60:-
99:18 Pär Falkman	
<i>Statlig redovisning ur två perspektiv.</i>	60:-
98:17 Anette Gustafsson, David Karlsson och Paula Rodrigo Blomqvist	
<i>Forskning att räkna med - tre kvantitativa studier om den lokala demokratins förutsättningar.</i>	60:-
98:16 Katarina Orrbeck	
<i>Finansiella rapporter och ekonomiska krav - politikernas perspektiv.</i>	60:-
98:15 Björn Brorström och Rolf Solli	
<i>Ekonomistyrning har betydelse.</i>	slut

98:14 Björn Rombach	
<i>Nöjdhetsmätningar - en kritisk granskning av attitydundersökningar i sjukvården.</i>	slut
98:13 Björn Brorström, Henry Bäck, Sven Siverbo och Annika Svensson	
<i>Ingen nämnd - Stenungsunds modell för vitalisering av kommunalpolitiken.</i>	60:-
98:12 Henry Bäck och Folke Johansson	
<i>Politisk decentralisering i skandinaviska storstäder.</i>	60:-
98:11 Sven Siverbo	
<i>Kapacitet att handla? Om politisk styrning och omprövning av verksamhet på lokal nivå.</i>	60:-
97:10 David Karlsson	
<i>Kommunerna och rättvisan.</i>	60:-
97:9 Patrik Johansson och Jonas Persson (red)	
<i>KommunAktuellt nummer 5 1997 – sju betraktelser.</i>	60:-
97:8 Björn Brorström och Bo Hallin	
<i>Varför är kommuner framgångsrika? En studie av framgångens kännetecken och orsaker.</i>	slut
97:7 Östen Ohlsson och Björn Rombach	
<i>Res pyramiderna.</i>	60:-
97:6 Hasse Ekstedt och Stellan Malmer	
<i>Ränta är priset för att vänta - En analys av den kommunala kalkylräntan.</i>	60:-
97:5 Björn Brorström, Rolf Solli och Östen Ohlsson	
<i>Minihandbok i utvärdering.</i>	slut
96:4 Anna Cregård och Patrik Johansson	
<i>89 % män – Vem skriver kurslitteraturen?</i>	60:-
96:3 Rolf Solli	
<i>Kommunalekonomen i imperfektum, presens, futurum eller i cyberspace.</i>	slut
96:2 Henry Bäck och Maritta Soininen	
<i>Invandrarna, demokratin och samhället.</i>	60:-
96:1 Björn Brorström och Björn Rombach	
<i>Kommunal förändringsobenägenhet.</i>	60:-